

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

Statens
offentliga
utredningar

1969: 28

Utbildnings-
departementet

SOU
1969:28 A

Sexual- kunskapen i gymnasiet

Elevenkät

SOU

Utredningen rörande sexual- och samlevnadsfrågor
i undervisnings- och upplysningsarbetet (USSU)
Stockholm 1969

Statens offentliga utredningar 1969

Kronologisk förteckning

1. Faktisk brottslighet bland skolbarn. Esselte. Ju.
2. Om sexuallivet i Sverige. Esselte. U.
3. Ny sjöarbetstidslag. Esselte. K.
4. Bostadsrätt. Esselte. Ju.
5. Utsökningsrätt IX. Norstedt & Söner. Ju.
6. Offentliga tjänstemäns bisysslor. Esselte. C.
7. Kungörelseannonsering. Beckman. Ju.
8. Sexualkunskapen på grundskolans högstadium. Esselte. U.
9. ADB inom inskrivningsväsendet. Esselte. Ju.
10. Ny gruvlag. Svenska Reproduktions AB. Ju.
11. Internationell adoptionsrätt. Norstedt & Söner. Ju.
12. Regionmusik. Esselte. U.
13. Förenklad obligationshantering. Esselte. Fi.
14. Filmen — censur och ansvar. Hægström. U.
15. Växtförädlarrätt. Esselte. Jo.
16. Lagstiftning om värdepappersfonder m.m. och om stämpelskatt på värdepapper. Esselte. Fi.
17. Nya mynt. Esselte. Fi.
18. Ett renare samhälle. Berlingska Boktryckeriet, Lund. S.
19. Ny valteknik. Esselte. Ju.
20. Ambetsansvaret. Norstedt & Söner. Ju.
21. Skogsindustri i södra Sverige. Esselte. I.
22. De svenska hamnarna. Esselte. K.
23. De svenska hamnarna. Bilagor. Esselte. K.
24. Ekonomisystem för försvaret. Svenska Reproduktions AB. Fö.
25. Planering och programbudgetering inom försvaret. Esselte. Fö.
26. Skolskjutsarna och trafiksäkerheten. Esselte. K.
27. Länsplanering 1967. Esselte. I.
28. Sexualkunskapen i gymnasiet. Esselte. U.

Statens offentliga utredningar

1969:28

Utbildningsdepartementet

Sexualkunskapen i gymnasiet

Elevenkät rörande sexual- och samlevnads-
undervisningen i gymnasiets årskurs 2
läsåret 1967—1968

Utredningen rörande sexual- och samlevnadsfrågor
i undervisnings- och upplysningsarbetet (USSU)
Stockholm 1969

Utbildningsdepartementet
1969:23
Statens offentliga utredningar

Sexualmoralen i gymnasiet

Utbildningsdepartementets utredning om
undervisningen i sexual- och samlevnadsämnet
i gymnasiet 1967-1968

Utbildningsdepartementets utredning om
undervisningen i sexual- och samlevnadsämnet (USSU)

Innehåll

Kommitténs förord	7	levnadsundervisningen omfattat	20
Kapitel 1 <i>Uppdraget</i>	8	5.3 Undervisning i sexualkunskap	21
1.1 Inledning	8	5.3.1 Undervisningens omfattning	21
1.2 Precisering av målsättning	9	5.3.2 Vid undervisningen använda hjälpmedel	21
Kapitel 2 <i>Undersökningens variabler och referensram</i>	10	5.3.3 Undervisningsklimat	22
2.1 Sexual- och samlevnadsundervisningen i gymnasiets årskurs 2 enligt Skolöverstyrelsens anvisningar	10	5.3.4 Omdöme om undervisningen	23
2.2 Elevernas uppgifter om erhållen undervisning	11	5.3.5 Hjälpmedlens och undervisningsklimatets samband med omdömet om undervisningen	23
2.2.1 Inledning	11	5.4 Undervisning i samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad	24
2.2.2 Aspekter som behandlas	11	5.4.1 Undervisningens omfattning	24
2.2.3 Variationer i undervisningen	12	5.4.2 Undervisningsklimat och omdöme om undervisningen	24
2.3 Elevernas kunskaper	12	5.5 Undervisning om normernas relativitet	24
2.3.1 Kunskapsområden	12	5.5.1 Undervisningens omfattning	25
2.3.2 Variationer i kunskaper	12	5.6 Undervisning om normer för sexuellt samliv	26
2.4 Normer för sexuellt samliv	13	5.6.1 Undervisningens omfattning	26
2.5 Upplevt behov av sexual- och samlevnadsundervisning	13	5.6.2 Undervisningsklimat	26
2.6 Informationskällor	14	5.7 Undervisning i speciella frågor	26
2.7 Bakgrundsdata	14	5.8 Personer som undervisat i sexualkunskap	28
Kapitel 3 <i>Undersökningstekniska aspekter</i>	15	5.9 Elevernas uppgifter om undervisningen redovisade efter linje och orttyp	28
3.1 Inledning	15	5.10 Jämförelse med elevundersökningen i årskurs 9	31
3.2 Urval och population	15	Kapitel 6 <i>Elevernas kunskaper</i>	33
3.3 Om undersökningsresultatens osäkerhet	16	6.1 Inledning	33
3.3.1 Felkällor	16	6.2 Sexualkunskap	33
3.3.2 Resultatens precision	16	6.2.1 Enskilda kunskapsfrågor redovisade efter kön	33
3.3.4 Resultatredovisningen	16	6.2.2 Kunskapsindex	35
Kapitel 4 <i>Undersökningens genomförande</i>	18	6.2.2.1 Uppbyggnad	35
4.1 Uttagningen av elever	18	6.2.2.2 Redovisning efter erhållen undervisning	36
4.2 Bortfall	18	6.2.2.3 Redovisning efter bakgrundsdata	37
4.3 Fältarbete	18	6.3 Kunskaper i samhällsfrågor med an-	
4.4 Materialets bearbetning	19		
Kapitel 5 <i>Elevernas uppgifter om erhållen undervisning</i>	20		
5.1 Inledning	20		
5.2 Antal timmar som sexual- och sam-			

knytning till sexualliv och samlevnad	38	8.2.3.1 Allmän värdering och önskemål	53
6.3.1 Enskilda kunskapsfrågor redovisade efter kön	38	8.2.3.2 Redovisning efter erhållen undervisning	54
6.3.2 Kunskapsindex	40	8.2.3.3 Redovisning efter bakgrundsdata	54
6.3.2.1 Uppbyggnad	40	8.2.4 Ifråga om normer för sexuellt samliv	54
6.3.2.2 Redovisning efter erhållen undervisning	40	8.2.4.1 Allmän värdering och önskemål	54
6.3.2.3 Redovisning efter bakgrundsdata	40	8.2.4.2 Redovisning efter erhållen undervisning	55
6.4 Normernas relativitet	41	8.2.4.3 Redovisning efter bakgrundsdata	55
6.4.1 Enskilda kunskapsfrågor redovisade efter kön	41	8.3 Elevernas önskemål ifråga om hjälpmedel i undervisningen och undervisningsklimat	55
6.4.2 Kunskapsindex	42	8.3.1 Redovisning efter bakgrundsdata	55
6.4.2.1 Uppbyggnad	42	8.4 Elevernas behov av enskilt samtal rörande sexual- och samlevnadsproblem	56
6.4.2.2 Redovisning efter erhållen undervisning	42	8.4.1 Redovisning efter bakgrundsdata	56
6.4.2.3 Redovisning efter bakgrundsdata	43	8.5 Behov av undervisning i speciella frågor	57
6.5 Jämförelse med elevundersökningen i årskurs 9	43	8.5.1 Redovisning efter bakgrundsdata	58
Kapitel 7 <i>Normer för sexuellt samliv</i>	45	8.6 Uppfattning om vem som i första hand bör sköta sexualundervisningen i skolan	59
7.1 Inledning	45	8.6.1 Redovisning efter bakgrundsdata	60
7.2 Elevernas egna normer	45	8.7 Jämförelse med elevundersökningen i årskurs 9	60
7.2.1 Redovisning efter bakgrundsdata	46	Kapitel 9 <i>Informationskällor</i>	61
7.3 Normer tillskrivna skola, föräldrar och kamrater	46	9.1 Inledning	61
7.4 Jämförelse med elevundersökningen i årskurs 9	49	9.2 Informationskällor utanför skolan	61
Kapitel 8 <i>Upplevt behov av sexual- och samlevnadsundervisning</i>	50	9.2.1 Ifråga om sexualkunskap	61
8.1 Inledning	50	9.2.1.1 Särredovisning efter kön	61
8.2 Elevernas attityd till att sexual- och samlevnadsfrågor behandlas i undervisningen	50	9.2.2 Ifråga om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad	62
8.2.1 Ifråga om sexualkunskap	50	9.2.2.1 Särredovisning efter kön	62
8.2.1.1 Allmän värdering och önskemål	50	9.2.3 I fråga om normer för sexuellt samliv	63
8.2.1.2 Redovisning efter erhållen undervisning	51	9.2.3.1 Särredovisning efter kön	63
8.2.1.3 Redovisning efter bakgrundsdata	51	9.3 Preferenser i informationskällor	63
8.2.2 I fråga om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad	52	9.3.1 Ifråga om sexualkunskap	63
8.2.2.1 Allmän värdering och önskemål	52	9.3.1.1 Redovisning efter bakgrundsdata	64
8.2.2.2 Redovisning efter erhållen undervisning	52		
8.2.2.3 Redovisning efter bakgrundsdata	52		
8.2.3 Ifråga om normernas relativitet	53		

9.3.2	Ifråga om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad	64
9.3.2.1	Redovisning efter bakgrundsdata	64
9.3.3	Ifråga om normer för sexuellt samliv	66
9.3.3.1	Redovisning efter bakgrundsdata	67
9.4	Jämförelse med elevundersökningen i årskurs 9	67
	Kapitel 10 <i>Sammanfattning</i>	69
10.1	Allmänt om undersökningen	69
10.2	Elevernas uppgifter om erhållen undervisning	70
10.3	Elevernas kunskaper	70
10.4	Normer för sexuellt samliv	71
10.5	Upplevt behov av sexual- och samlevnadsundervisning	71
10.6	Informationskällor	72
Bilaga 1.	Tabell över slumpfel vid olika procenttal och urvalsstorlekar	74
	2. Enkätformulär	75
	3. Skrivelse till rektorer	94

1	Einleitung
2	1.1 Aufgabenstellung
3	1.2 Zielsetzung
4	1.3 Methodik
5	1.4 Aufbau des Dokuments
6	2. Grundlagen
7	2.1 Allgemeines
8	2.2 Spezifische Details
9	2.3 Zusammenfassung
10	3. Ergebnisse
11	3.1 Messwerte
12	3.2 Auswertung
13	3.3 Diskussion
14	3.4 Schlussfolgerungen
15	4. Zusammenfassung
16	4.1 Ergebnisse
17	4.2 Diskussion
18	4.3 Zusammenfassung
19	5. Literaturverzeichnis
20	5.1 Einleitung
21	5.2 Hauptteil
22	5.3 Schluss
23	6. Anlagen
24	6.1 Tabelle 1
25	6.2 Tabelle 2
26	6.3 Tabelle 3
27	6.4 Tabelle 4
28	6.5 Tabelle 5
29	6.6 Tabelle 6
30	6.7 Tabelle 7
31	6.8 Tabelle 8
32	6.9 Tabelle 9
33	6.10 Tabelle 10
34	6.11 Tabelle 11
35	6.12 Tabelle 12
36	6.13 Tabelle 13
37	6.14 Tabelle 14
38	6.15 Tabelle 15
39	6.16 Tabelle 16
40	6.17 Tabelle 17
41	6.18 Tabelle 18
42	6.19 Tabelle 19
43	6.20 Tabelle 20
44	6.21 Tabelle 21
45	6.22 Tabelle 22
46	6.23 Tabelle 23
47	6.24 Tabelle 24
48	6.25 Tabelle 25
49	6.26 Tabelle 26
50	6.27 Tabelle 27
51	6.28 Tabelle 28
52	6.29 Tabelle 29
53	6.30 Tabelle 30
54	6.31 Tabelle 31
55	6.32 Tabelle 32
56	6.33 Tabelle 33
57	6.34 Tabelle 34
58	6.35 Tabelle 35
59	6.36 Tabelle 36
60	6.37 Tabelle 37
61	6.38 Tabelle 38
62	6.39 Tabelle 39
63	6.40 Tabelle 40
64	6.41 Tabelle 41
65	6.42 Tabelle 42
66	6.43 Tabelle 43
67	6.44 Tabelle 44
68	6.45 Tabelle 45
69	6.46 Tabelle 46
70	6.47 Tabelle 47
71	6.48 Tabelle 48
72	6.49 Tabelle 49
73	6.50 Tabelle 50
74	6.51 Tabelle 51
75	6.52 Tabelle 52
76	6.53 Tabelle 53
77	6.54 Tabelle 54
78	6.55 Tabelle 55
79	6.56 Tabelle 56
80	6.57 Tabelle 57
81	6.58 Tabelle 58
82	6.59 Tabelle 59
83	6.60 Tabelle 60
84	6.61 Tabelle 61
85	6.62 Tabelle 62
86	6.63 Tabelle 63
87	6.64 Tabelle 64
88	6.65 Tabelle 65
89	6.66 Tabelle 66
90	6.67 Tabelle 67
91	6.68 Tabelle 68
92	6.69 Tabelle 69
93	6.70 Tabelle 70
94	6.71 Tabelle 71
95	6.72 Tabelle 72
96	6.73 Tabelle 73
97	6.74 Tabelle 74
98	6.75 Tabelle 75
99	6.76 Tabelle 76
100	6.77 Tabelle 77
101	6.78 Tabelle 78
102	6.79 Tabelle 79
103	6.80 Tabelle 80
104	6.81 Tabelle 81
105	6.82 Tabelle 82
106	6.83 Tabelle 83
107	6.84 Tabelle 84
108	6.85 Tabelle 85
109	6.86 Tabelle 86
110	6.87 Tabelle 87
111	6.88 Tabelle 88
112	6.89 Tabelle 89
113	6.90 Tabelle 90
114	6.91 Tabelle 91
115	6.92 Tabelle 92
116	6.93 Tabelle 93
117	6.94 Tabelle 94
118	6.95 Tabelle 95
119	6.96 Tabelle 96
120	6.97 Tabelle 97
121	6.98 Tabelle 98
122	6.99 Tabelle 99
123	6.100 Tabelle 100

Kommitténs förord

Utredningen rörande sexual- och samlevnadsfrågor i undervisnings- och upplysningsarbetet (USSU) framlägger härmed sin fjärde undersökningsrapport, en enkät bland gymnasister beträffande den sexualundervisning de deltagit i under läsåret 1967/68 i årskurs 2. Undersökningen har varit anförtrödd åt Statistiska Centralbyråns Utredningsinstitut. Planeringen har skett i samarbete mellan USSU och Utredningsinstitutet. Enkäten har genomförts under ledning av avdelningsdirektören docent Bo Wärneryd i samverkan med förste aktuarien Karin Herbst. Undersökningsrapporten har utarbetats av dem och aktuarien Ursula Falkengren.

De på USSU:s initiativ tillkomna enkäterna bland lärare och elever i grundskolan och gymnasiet har följande fördelning:

Låg- och mellanstadiet: Lärarenkät (ännu ej genomförd)

Högstadiets årskurs 9: Lärarenkät (ge-

nomförd men ej publicerad) och elevenkät (publicerad i SOU 1969: 8)

Gymnasiets årskurs 2: Elevenkät (publicerad i denna volym)

Därutöver har följande större undersökningar initierats av USSU:

»Om sexuallivet i Sverige» (publicerad i SOU 1969: 2)

Granskning av läroböcker (genomförd men ej publicerad)

Enkät bland metodiklektorer (ännu ej genomförd)

Enkät bland folkhögskolelärare (genomförd men ej publicerad)

Enkät bland konfirmandlärare (publicerad i utbildningsdepartementets skriftserie 1969: 1)

Stockholm i juni 1969

På USSU:s vägnar

Ragnar Lund
Ordförande

1.1 Inledning

I denna rapport presenteras resultaten från en undersökning bland elever som läsåret 1967/68 gick i gymnasiet årskurs 2. Undersökningen utgör en del av det uppdrag Statistiska Centralbyråns Utredningsinstitut har för Utredningen rörande sexual- och samlevnadsfrågor i undervisnings- och upplysningsarbetet (USSU). I detta uppdrag ingår att genomföra undersökningar av:

a eleverna i grundskolans årskurs 9 med avseende på den sexual- och samlevnadsundervisning de fått läsåret 67/68 och den effekt den haft;

b eleverna i gymnasiet årskurs 2 med avseende på motsvarande förhållanden;

c de lärare i grundskolan som under läsåret 67/68 undervisat i årskurs 9 i ämnena biologi, samhällskunskap och kristendoms-kunskap med avseende på den sexual- och samlevnadsundervisning de meddelat, deras utbildning härför och synpunkter på sådan undervisning.

En utvidgning av detta uppdrag att gälla flera undersökningar har diskuterats. Dessa undersökningar skulle i första hand utföras bland:

d elever i gymnasiet årskurs 3 läsåret 1968/69;

e elever i fackskolans årskurs 2 läsåret 1968/69;

f lärare på grundskolans låg- och mellan-stadium.

Samtliga utförda undersökningar har planerats som separata undersökningar och uppdraget har ej heller innefattat något arbete på en plan för den totala utvärderingen av de olika undersökningar utredningen låtit utföra eller avser att utföra.

Undersökningarna skall bidra med ett statistiskt material för att ge underlag för utredningens arbete. Utredningens huvudsakliga sakproblem är att föreslå riktlinjer för det samlade undervisnings- och upplysningsarbetet i sexual- och samlevnadsfrågor. I detta sammanhang har skolorna en viktig funktion som förmedlare av sexualkunskap i samband med den sexualundervisning som sedan 1956 är obligatorisk i skolorna.

I en tidigare rapport (SOU 1969: 8) har resultaten från en undersökning bland elever i grundskolans årskurs 9 presenterats. Tillsammans med undersökningen av lärare i årskurs 9 har den gett en uppfattning om den undervisning som bedrivits och om de kunskaper eleverna har efter genomgången av den obligatoriska skolutbildningen.

Enligt skolöverstyrelsens anvisningar skall sexualundervisning meddelas även i de frivilliga skolorna, gymnasium och fackskola. För närvarande fortsätter 33 % av eleverna i grundskolan till gymnasium och 20 % till fackskola, sammanlagt 53 %, en andel som kan antas öka i framtiden.

Värdet av en bred kartläggning av sexual-

undervisningens sätt att fungera på olika nivåer i skolsystemet tas här för givet. Utöver detta kan speciellt beträffande föreliggande undersökning följande framhållas. Den tilläggsinformation som erhålles genom en undersökning bland elever på gymnasiet (utöver den som erhållits genom undersökningen i grundskolan) har åtminstone tre olika aspekter. Dels kan informationen om den undervisning som bedrivits och om elevernas kunskaper ge underlag för beslut om åtgärder som avser denna grupp. Dels är informationen väsentlig för att bedöma behovet av upplysningsarbete utanför skolans ram. De vidareutbildade eleverna utgör ju en ökande andel av befolkningen. Dels ges härigenom möjligheter till jämförelser mellan två åldersgrupper ifråga om deras kunskaper, normer för sexuellt samliv osv. I detta sammanhang kan påpekas att medianåldern för den sexuella debuten synes ligga vid ca 17 år. Även med hänsyn tagen till att ungdomar med högre skolutbildning debuterar senare, gäller att den sexuella erfarenheten är större bland eleverna i gymnasiet än bland eleverna i grundskolan.

Förutom den undersökning bland elever som genomgått årskurs 2 i det nya gymnasiet som här presenteras, hade utredningen avsett att låta utföra ytterligare en undersökning bland samma urval av elever sedan de genomgått årskurs 3 i gymnasiet. Denna undersökning, som av kostnadsskäl ej kommit till stånd, skulle avse undervisningen i sexual- och samlevnadsfrågor inom ämnet religionskunskap i årskurs 3.

1.2. *Precisering av målsättning*

Utredningens medverkan i planeringsarbetet har i första hand gällt preciseringsarbetet och utformningen av mätinstrumentet. Utredningens önskemål gällde en enkätundersökning bland eleverna i det nya gymnasiets årskurs 2. Undersökningen skulle avse samma huvudområden som i undersökningen bland elever i grundskolans årskurs 9, nämligen:

a sexual- och samlevnadsundervisningen med avseende på omfattning, innehåll, före-

komst av hjälpmedel samt undervisningsklimat;

b elevernas kunskaper i sexual- och samlevnadsfrågor;

c elevernas behov av och synpunkter på sexual- och samlevnadsundervisningen;

d deras informationskällor i sexual- och samlevnadsfrågor utanför skolan; och

e normer för sexuellt samliv mellan ungdomar i elevernas egen ålder.

I rapporten över grundskolans elever har ett försök gjorts att grovt indela sexual- och samlevnadsundervisningen i ett antal funktioner. Sexual- och samlevnadsundervisningen kan avse att:

a lära ut hur människokroppen fungerar;

b verka »olycksförebyggande»,

c verka problem- och spänninglösande;

d verka socialiserande; och

e verka etiskt fostrande.

Som framhållits i föregående rapport avser denna indelning inte någon formulering av den framtida sexualundervisningens mål utan endast ett försök att ange de funktioner som berörs i det urval av tänkbara kunskaps- och andra frågor gymnasieeleverna fått att besvara.

Ovan nämnda funktioner har dock be-lysts i varierande utsträckning, sammanhängande bl. a. med att innebörden icke varit systematiskt specificerad. Med den karaktär av allmän kartläggning som undersökningen har, har exempelvis mätningen av kunskaper inte utgått från någon explicit formulering av sexualundervisningens mål (vilka kunskaper eleverna bör ha i denna ålder). En given utgångspunkt har i detta läge liksom i grundskoleundersökningen varit innehållet i Skolöverstyrelsens Handledning i sexualundervisning samt i övrigt synpunkter som lämnats av utredningen.

Undersökningens huvudområden är exakt desamma som i undersökningen bland elever i grundskolans årskurs 9. Vid undersökningsplaneringen kunde därför i hög grad resultatet av planeringsarbetet i den första undersökningen utnyttjas. Några skäl som talade för en förändring av urvalsförfarande, mätteknik eller resultatredovisning framkom inte.

2.1 Sexual- och samlevnadsundervisningen i gymnasiets årskurs 2 enligt Skolöverstyrelsens anvisningar

Skolöverstyrelsen har lämnat särskilda anvisningar för sexualundervisningen i årskurs 2 i gymnasiet och fackskolan avsedda att tillämpas fr. o. m. läsåret 1967/68 (Aktuellt från Skolöverstyrelsen 1965/66, nr 27). Sexualundervisning skall meddelas till alla elever oavsett linje och gren. Undervisningen skall huvudsakligen meddelas på »timmar till förfogande», 5 à 6 lektionstimmar i varje klass. Undervisningen skall som regel meddelas av biologilärare.

Beträffande sexualundervisningens innehåll hänvisas till Skolöverstyrelsens handledning i sexualundervisning. Enligt handledningen skall för 17–20-åringar följande moment förekomma:

(22) Etiska och sociala synpunkter på sexuallivet

(23) Samhälleliga åtgärder för familjebildningen

(24) Samhällets hjälpåtgärder vid havandeskap och förlossning samt under amnings-tiden

(25) Samhällets hjälpåtgärder för vård och fostran av barn och ungdom

(26) Menstruationen och hormonerna

(27) Störningar vid sexuellt samliv

(28) Sexualupplysning i hemmen

I mån av behov skall även förut genomgångna moment repeteras.

Då moment 23, 24 och 25 troligen är

väl genomgångna i samhällskunskap i grundskolan, kan det enligt nyssnämnda särskilda anvisningar vara motiverat att låta dessa moment utgå ur den egentliga sexualundervisningen. Huvudvikten bör läggas på moment 22, »varvid även och kanske främst de psykologiska aspekterna måste uppmärksammas. Undervisningen här måste självfallet bli mindre kunskapsmeddelande och mer diskuterande och resonerande. Viktigt är att eleverna lär sig inse att lagar och normer växlar från tid till tid, från folk till folk, att ofta olika befolkningsgrupper inom ett och samma land kan ha olika syn på frågor om människors sexuella samlevnad men även att en kulturs normer ej utan vidare kan tillämpas i en annan kultur. Insikten om normernas relativitet får dock ej leda till åsikten att alla normer är onödiga. Människan som samhällsbildande varelse måste även i sitt sexualliv ta hänsyn till samhällets krav. De etiska normerna om respekt för och hänsyn till medmänniskan, i detta fall sexualpartnern, och ansvar för avkomman kan på så sätt föras in i ett socialt sammanhang och motiveras även utifrån detta.

Diskussion om dessa frågor är ett viktigt och värdefullt led i sexualundervisningen och läraren bör därför låta eleverna fritt framföra och diskutera sina åsikter.»

De moment som i första hand bör repeteras är enligt Skolöverstyrelsens rekommendationer preventivmedel och könssjukdomar.

Även om sexual- och samlevnadsunder-

visningen i årskurs 2 i gymnasiet enligt anvisningarna huvudsakligen skall behandlas under timmar till förfogande och ej uppdelas på redan förekommande ämnen måste man räkna med att delar av ämnet sexualkunskap och samlevnadsfrågor kan tas upp i samband med undervisningen i andra ämnen, t. ex. religionskunskap, samhällskunskap, biologi, psykologi, naturkunskap och socialkunskap.

Religionskunskap förekommer dock endast i årskurs 3. Samhällskunskap förekommer i årskurs 2 på humanistiska, samhällsvetenskapliga och ekonomiska linjerna; kursplanen upptar dock ej samlevnadsfrågor. Biologi läses som obligatoriskt ämne endast av eleverna på den naturvetenskapliga linjen; som frivilligt ämne är det vanligt bland elever på den tekniska linjen, de i läroplanen angivna kursmomenten saknar emellertid anknytning till sexualkunskap och samlevnadsfrågor. Psykologi förekommer i årskurs 2 på de humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga linjerna. Moment som behov, motiv och emotioner kan tänkas leda in på sexual- och samlevnadsfrågor. Naturkunskap förekommer i årskurs 2 på humanistisk och samhällsvetenskaplig linje. I detta ämne behandlas enligt kursplanen t. ex. födelsekontroll. Socialkunskap, slutligen, förekommer endast på den sociala varianten av humanistisk, samhällsvetenskaplig och ekonomisk linje.

2.2 *Elevernas uppgifter om erhållen undervisning*

2.2.1 Inledning

Som framgått av föregående avsnitt skall för sexual- och samlevnadsundervisningen på gymnasiet utnyttjas timmar till förfogande. Det är emellertid inte uteslutet att frågor som anknyter till sexual- och samlevnadsundervisningen behandlats inom andra ämnen, i varierande grad för olika linjer och skolor. En komplikation i detta sammanhang kan vara det faktum att Skolöverstyrelsens anvisningar är avsedda att

tillämpas fr. o. m. läsåret 67/68 varför i en del skolor sexual- och samlevnadsundervisningen kanske ännu ej hunnit få sin slutgiltiga och enligt anvisningarna avsedda utformning.

Någon kartläggning av i vilken mån sexual- och samlevnadsfrågor behandlats inom olika förekommande schemaämnen har inte eftersträfvats, utan undersökningen avser att få fram förekomsten, innehållet och utformningen av sexual- och samlevnadsundervisning på timmar till förfogande som en från övriga ämnen avgränsad företeelse.

I den mån användbara uppgifter om undervisningen kan erhållas från eleverna är de av intresse på två sätt. Dels som ren beskrivning av den undervisning som skett i årskurs 2 av det nya gymnasiet läsåret 67/68, sedd från elevsidan. Dels som ett sätt att statistiskt förklara variationerna i elevernas kunskaper.

2.2.2 Aspekter som behandlas

De olika aspekter av erhållen undervisning som belyses i enkätformuläret framgår av nedanstående förteckning (beträffande frågornas formulering hänvisas till det i bilaga 2 återgivna formuläret):

a sexual- och samlevnadsundervisningens totala omfattning mätt i antalet lektionstimmar, (fråga 79);

b undervisning om det kunskapsstoff enköten behandlar ifråga om sexualkunskap, samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad samt ifråga om normernas relativitet. Kunskapsstoffets närmare innehåll framgår av avsnitt 2.3 (frågorna 27, 53, 64);

c undervisning om normer för sexuellt samliv mellan ungdomar i elevernas egen ålder (fråga 71);

d undervisning i speciella frågor. Gäller undervisning om preventivmedel, äktenskaps uppgift och innebörd samt undervisning om problem som kan uppstå i ett äktenskap (frågorna 26, 77, 78);

e i undervisningen använda hjälpmedel. Gäller endast undervisningen i sexualkun-

skap (film, bildband, bandspelare, frågorna 30, 31);

f undervisningsklimatet. Detta står som en sammanfattning för frågor gällande samundervisning mellan pojkar och flickor, diskussion i klassen och sättet att framställa sexuallivet. Frågan rörande diskussion har ställts i anknytning till samtliga kunskapsområden samt i anknytning till avsnittet om normer för sexuellt samliv, övriga frågor endast beträffande undervisningen i sexualkunskap (frågorna 29, 32, 34, 54, 72);

g omdöme om undervisningen i sexualkunskap och i samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad (frågorna 33, 35);

h personer som meddelat undervisning i sexualkunskap (fråga 28).

2.2.3 Variationer i undervisningen

Även om man förutsätter att den totala tid som ägnas åt sexual- och samlevnadsundervisning i samtliga skolor skulle motsvara anvisningarna, dvs. 5 à 6 timmar av timmar till förfogande, måste man anta att fördelningen av denna tid på olika moment varierar. Om sexual- och samlevnadsfrågor behandlats i anslutning till andra läroämnen och eleverna inräknar detta i sexual- och samlevnadsundervisningen, kommer även detta att medföra att uppgifterna om undervisningens omfattning varierar. Då elevernas uppgifter om undervisningen används som ett sätt att förklara variationer i deras kunskaper, är det av betydelse att klarlägga hur undervisningen sammanhänger med några av de s. k. bakgrundsdata som används för att förklara kunskapsvariationer. Av detta skäl särredovisas uppgifterna om undervisningens omfattning för olika orttyper och olika linjer på gymnasiet.

2.3 Elevernas kunskaper

2.3.1 Kunskapsområden

Liksom i grundskoleundersökningen har kunskapsstoffet indelats i tre områden, gällande:

a sexualkunskap. Gäller 23 påståenden/frågor om biologiskt-medicinska förhållanden (frågorna 3–25). Med anknytning till i kapitel 1 nämnda funktioner hos sexual- och samlevnadsundervisningen berördes dels människokroppens sätt att fungera, dels den »olycksförebyggande» funktionen (t. ex. preventivmedel, könssjukdomar), dels den problem- och spänningslösande (t. ex. onani, sexuella avvikelser);

b samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad. Innehåller 14 frågor avsedda att pröva i vilken utsträckning eleverna är orienterade om hur samhället kommer in i frågor rörande sexualliv och samlevnad (frågorna 39–52). Gäller alltså i första hand vad som tidigare benämnts den socialiserande funktionen; och

c normernas relativitet. Avser ett försök att komma åt i vilken utsträckning eleverna fått känsla för normers och handlingsmönsters bundenhet till kulturella faktorer och tidsperioder. Detta område har dock fått en mindre omfattande behandling. Då det gällt att fördela resurserna för formulärkonstruktion har de två föregående haft företräde. Svårigheter att komma åt denna aspekt har också inverkat (frågorna 60–63).

2.3.2 Variationer i kunskaper

Grovt sett är det två grupper av faktorer som ger struktur åt inläringen av visst kunskapsstoff, nämligen faktorer i den mottagna informationen och elevernas egna förutsättningar.

Beträffande »den mottagna informationen» har vi dels den del som hänför sig till skolans undervisning (tidigare indelad efter omfattning, stoff, hjälpmedel och klimat), dels det kunskapsinhämtande som sker utanför skolans ram. Att närmare analysera effekten av dessa olika informationskällor är inte möjligt. Vi kan dock använda elevernas uppgifter om erhållen undervisning som förklaring till variationerna i deras kunskaper. Förväntan är då att ju mer omfattande undervisningen varit, ju mer hjälpmedel som använts för att förmedla

kunskapsstoffet och ju mer progressivt (i bemärkelsen samundervisning mellan pojkar och flickor, diskussion i klassen och ett positivt framställningssätt ifråga om sexuallivet) undervisningsklimat, desto större kunskaper. Beträffande övriga informationskällor kan vi knappast spåra deras effekt på kunskaperna annat än indirekt, via de samband de kan tänkas ha med de bakgrundsdata som närmast skall diskuteras. Det bör dock framhållas att elevernas uppgifter om olika informationskällors frekvens och inbördes vikt studeras. Den andra gruppen av faktorer som ger struktur åt inläringen gäller elevernas egna förutsättningar. Detta har att göra med deras motivation (intresse) för att lära sig och deras resurser (förmåga att tillgodogöra sig på visst sätt strukturerat kunskapsstoff).

Som en tredje aspekt kan också nämnas deras tillfällen till kunskapsinhämtande (detta inkluderar både det passiva mottagandet av information och ett mer aktivt sökande). I samhällsvetenskaplig terminologi betecknas dessa vanligen som mellanliggande variabler. Förväntan på samband mellan dessa och kunskaper är given: ju större motivation och resurser och ju fler tillfällen desto större kunskaper. I princip förklarar de två grupper av faktorer som nämnts, gällande mottagen information och förutsättningar, restlöst de variationer i kunskaper som förekommer.

I praktiken får vi i vår undersökning göra ett urval av förklaringar vilkas värde sedan prövas. Vad vi här valt att redovisa kunskaper efter, förutom erhållen undervisning, är en uppsättning bakgrundsdata. Dessa förklarar variationer i kunskaper genom att återge variationer i motivation, resurser och tillfällen. Med andra ord: de utgör indikatorer på dessa faktorer. Valet av bakgrundsvariabler blir dock vanligen en kompromiss mellan vad som enkelt kan tas fram i undersökningen, vad som är intressant i den bemärkelsen att varians förklaras och vad som är relevant som underlag för belysning av sakproblemet.

2.4 Normer för sexuellt samliv

Då den etiska sidan av sexualundervisningen starkt framhävts, har det ansetts vara av intresse att även studera vilka normer för sexuellt samliv mellan ungdomar i deras egen ålder eleverna har. Det är naturligtvis av intresse att se dessa normer i relation till dem som gäller i elevernas omgivning (skolans, föräldrars och kamraters normer). Närmare bestämt har det varit undersökningens avsikt att belysa följande tre frågor:

1 finns det, enligt elevernas uppfattning, något auktoritärt tryck från skolans sida?

2 hur rimmar elevernas egna normer med den dominerande uppfattningen om vad skolan bör förmedla?

3 i vilken utsträckning föreligger normkonflikter mellan t. ex. elever och föräldrar?

Avsikten har varit att fånga in olika inställningar till sexuellt samliv mellan ungdomar i elevernas egen ålder: de avvisande (samliv får ej förekomma), de restriktiva (anger regler för sexuellt samliv), de fria, de ansvars- och självständighetsbetonande. Skolans, föräldrarnas och kamraternas normer är här detsamma som elevernas uppfattning om hur dessa normer ser ut (fråga 67-70).

När vi skall förklara variationer mellan elever i fråga om de normer de har, använder vi oss av den uppsättning bakgrundsvariabler som skall presenteras i ett senare avsnitt. Någon referensram motsvarande den i föregående avsnitt presenterade, som leder till förväntningar på samband, föreligger dock inte.

2.5 Upplevt behov av sexual- och samlevnadsundervisning

Det gäller här två av varandra beroende aspekter, nämligen dels hur eleverna upplever att sexual- och samlevnadsfrågor i olika avseenden tas upp i undervisningen, dels hur man vill ha undervisningen utformad. Följande frågor tas upp:

a för områdena sexualkunskap, samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad, normernas relativitet samt normer för sexuellt samliv studeras upplevelsen av att området berörs i undervisningen och behovet av mer undervisning (fråga 35, 36, 56, 57, 65, 66, 73, 74);

b elevernas önskemål ifråga om hjälpmedel i undervisningen och undervisningsklimat (fråga 83 a, b);

c elevernas behov av enskilt samtal (fråga 83 c);

d elevernas behov av undervisning i speciella frågor (preventivmedel, samlag: fråga 80, 81);

e elevernas uppfattning om vem som i första hand bör sköta sexualundervisningen (fråga 82).

Elevernas behov skall naturligtvis ses mot bakgrunden av den undervisning de erhållit. Denna redovisningsgrund behöver inte närmare motiveras. I övrigt får vi här söka oss fram genom redovisning efter tillgängliga bakgrundsvariabler. Dessa får antas vara relaterade till bl. a. tillgången på informationskällor utanför skolan.

2.6 Informationskällor

Den del av enkätformuläret som gäller informationskällor har syftat till att dels klarlägga några av de viktigaste informationskällor eleverna haft utanför skolan, dels klarlägga vart de helst skulle vända sig (inom eller utom skolan). Frågorna gäller:

a vilka informationskällor (de tre viktigaste anges) har eleverna haft utanför skolan när det gäller sexualkunskap, samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad samt normer för sexuellt samliv (fråga 37, 58, 75);

b vart skulle de helst vända sig för att få råd på ovannämnda områden (fråga 38, 59, 76).

Frågorna under a skall redovisas med uppdelning på pojkar och flickor, de under b redovisas dessutom efter övriga bakgrundsdata.

2.7 Bakgrundsdata

De bakgrundsdata som tas upp gäller:

a kön (fråga 1);

b linje (fråga 2);

c orttyp. Indelning görs i tre typer efter storlek;

d kamratkontakter. Denna variabel avser mängden kontakter med motsatta könet (fråga 87, 88).

Vidare ingår tre aspekter på elevernas hemmiljö, gällande:

e socialgrupp. Här följs den tidigare inom valstatistiken använda indelningen i tre grupper, som görs på grundval av yrkesuppgifter (fråga 84);

f religiös bakgrund. Ger en indelning i tre grupper efter föräldrarnas religiösa inställning (båda religiösa, en av dem religiös, ingen av dem religiös, fråga 85);

g föräldrarnas kontroll. Avser i vilken utsträckning föräldrarna anger bestämd tid för hemkomst på kvällarna (fråga 86).

3.1 Inledning

I rapporten över grundskoleundersökningen bland elever har under rubriken undersökningstekniska aspekter problem rörande urval och estimation, mätteknik samt resultatredovisning behandlats. Då uppläggningsen av gymnasieundersökningen i allt väsentligt varit densamma, hänvisas i första hand till kap. 3 i ovannämnda rapport. Detta gäller speciellt den använda begreppsapparaten, urvalsförfarandet och bestämningen av urvalsstorlek men även diskussionen av mätteknik och resultatredovisning.

3.2 Urval och population

Undersökningen har syftat till ett riksomfattande urval av ca 1 500 av de elever som läsåret 67/68 gick i årskurs 2 i gymnasiet. Exakt samma urvalsförfarande som i grundskoleundersökningen användes. Det innebär i detta fall ett systematiskt urval av var 21:a elev. Urvalsdragningen skedde i flera led, med sista ledet förlagt till skolorna. De utvalda eleverna skulle enligt planeringsdirektiven studeras även vid slutet av vårterminen i årskurs 3, vilket som nämnts inte kunde genomföras. Målpopulationen i undersökningen, dvs. den population vi beslutat oss för att vi vill studera, kan därför sägas omfatta elever, som dels deltog i undervisningen (= hade möjlighet att delta i den sexual- och samlevnads-

undervisning vars effekt vi vill studera) i det nya gymnasiets årskurs 2 läsåret 67/68, dels vid början av läsåret 68/69 gick i årskurs 3.

Vid början av läsåret 67/68, den 15.9. 1967, fanns i årskurs 2 av nya gymnasiet 33 517 elever, fördelade på 1 221 klasser (enligt rapporter från skolorna till Statistiska Centralbyråns byrå för undervisningsstatistik). Uppgift om hur många av dessa elever som innevarande läsår går i årskurs 3 förelåg ej.

Beroende på att elever flyttat mellan skolor under läsåret och att elever som genomgått årskurs 2 ej alltid fortsatt i årskurs 3 erhålles såväl en viss undersökning som övertäckning av målpopulationen. Båda torde vara av obetydlig omfattning.

Förutom de täckningsfel som beskrivits i grundskoleundersökningen uppkommer en viss övertäckning då elever läsåret 68/69 går om årskurs 2, övergår till annan skolform än gymnasiet eller inte alls fortsätter i skolan.

I rapporten över grundskoleundersökningen har möjligheten av ett urval av hela klasser diskuterats och förkastats till förmån för ett individurval av elever spritt över samtliga klasser i landet. Samma skäl för ett individurval i gymnasieundersökningen föreligger, nämligen risken för precisionsminskning och ogynnsam mätsituation vid ett urval av hela klasser. Den genomsnittliga klasstorleken i gymnasiet är drygt 27.

Detta innebär att med ett urval av var 21:a elev erhålles genomsnittligt mer än 1 elev per klass. Även om en homogeniseringstendens skulle föreligga, innebärande att elever i samma klass tenderar att likna varandra i kunskaper osv., förefaller dock sannolikheten liten för att detta skulle påverka precisionen i de skattningar som görs.

3.3 Om undersökningsresultatens osäkerhet

3.3.1 Felkällor

Undersökningens resultat utgörs av en serie skattningar av procenttal i en population, indelad i olika redovisningsgrupper. Då en skattning avviker från det populationsvärde som skattas föreligger ett fel, vars storlek i allmänhet inte kan kvantitativt bestämmas. Vid användningen av undersökningsresultaten måste detta fel likväl beaktas. Olika felkällor måste därför diskuteras och deras bidrag till felet värderas. Vi skall här liksom tidigare hänföra felkällorna till 6 grupper gällande undertäckning, urval, bortfall, mätsituation, mätinstrument och bearbetning. Med t. ex. undertäckningsfel avses då det fel i en skattning som kan uppkomma genom att urvalsramen inte helt täcker den population man vill studera.

3.3.2 Resultatens precision

En uppfattning om felets sannolika omfattning för de olika skattningarna erhålles genom tillämpande av den statistiska teorin för konfidensintervall. Varje skattning antas ha en viss slumpfördelning, påverkad av samtliga ovan nämnda felkällor. Slumpvariationens storlek i denna fördelning skattas av standardavvikelsen, definierad som kvadratroten ur skattningens varians. Om medelvärdet i slumpfördelningen ej överensstämmer med motsvarande populationsvärde har skattningen ett systematiskt fel.

Precisionen i ett visst procenttal kan då uttryckas som $\pm 2 \cdot$ standardavvikelsen. Därigenom erhålles ett konfidensintervall innanför vilket det skattade populationsvär-

det ligger med 95 %:s sannolikhet. Om emellertid systematiska fel föreligger minskas sannolikheten för att konfidensintervallet omsluter populationsvärdet. Precisionen i denna bemärkelse är därmed endast *en* aspekt på resultatens tillförlitlighet.

För skattning av standardavvikelsen avses den för obundet slumpmässigt urval gäl-

lande formeln $\sqrt{\frac{pq}{n}}$ p = procent individer

med viss egenskap, $q = 100 - p$ och $n =$ urvalsstorlek, vara en tillräckligt god approximation. I bilagan återfinnes en tabell över standardavvikelsens storlek vid olika urvalsstorlekar och vid olika procenttal p, baserad på denna formel.

Av tabellen framgår att för ett $p = 50 \%$ och baserat på hela urvalet av elever (1 507) är precisionen $\pm 2 \cdot 1,29$, dvs. $\pm 2,6 \%$. Innebörden av detta är att med 95 %:s sannolikhet ligger det populationsvärde som skattats inom intervallet 47,4–52,6 %. Antalet individer i urvalet som skattningen baseras på är av avgörande betydelse för konfidensintervallets bredd. För redovisningsgruppen pojkar (802 till antalet) blir sålunda för samma $p = 50 \%$ intervallet $50 \pm 3,6 \%$.

Systematiska fel beroende på undertäckning och bortfall kan i det här sammanhanget försummas. Mätsituationen bedöms som gynnsam, därigenom att endast ett relativt litet antal elever från olika klasser inom samma skola samtidigt fyllde i enkäten och detta skedde utan närvaro av rektor eller lärare. Mätinstrumentets bidrag till felet är svårare att värdera. Detaljsynpunkter kommer dock där så är möjligt att ges i samband med redovisningen av resultatet.

3.3.4 Resultatredivisningen

Den allmänna uppläggnings av resultatredovisningen har presenterats i kap. 2. Den innebär att en mängd relationer studeras, dels inbördes mellan en del av undersökningens huvudområden, dels mellan dessa och ett antal bakgrundsvariabler. Tabellplanen som i hög grad följer den som

använts i undersökningen av grundskolans elever, innebär att en mängd jämförelser görs mellan pojkar och flickor, mellan elever ur olika socialgrupper osv. Som ett hjälpmedel i värderingen av tendenser, eller skillnader mellan redovisningsgrupper, används en statistisk signifikansprövning med hjälp av χ^2 -test. χ^2 -värdenas storlek och antalet frihetsgrader de baseras på kommer ej att redovisas utan endast ett uttalande om signifikans föreligger eller ej. Genomgående gäller då 5 %:s risknivå. Innebörden är då att de skillnader vi iakttagit mellan redovisningsgrupperna i den tabell det gäller är så stora att vi inte är villiga att betrakta dem som resultatet av slumpens inverkan. Beträffande beräkningarna gäller att sammanslagningar av kategorier skett där så erfordrats för att ernå tillräckligt stora teoretiska frekvenser. Vidare gäller att en del uteslutningar av kategorier gjorts i de variabler som används för särredovisningar. Detta gäller svars-kategorier som varit ointressanta med hänsyn till innehållet i variabeln, i första hand svar av typen minns ej och uppgift saknas.

I slutet av varje kapitel i det följande görs på de punkter det är möjligt jämförelser mellan eleverna i gymnasiet och eleverna i grundskolans årskurs 9. Även här ligger statistisk signifikansprövning till grund för våra uttalanden om likheter eller skillnader. Innebörden av ett uttalande om signifikans är då att så stor skillnad föreligger mellan gymnasie- och grundskoleelever i något avseende att den inte kan betraktas som uppkommen av en slump. Populationen av gymnasieelever bildas genom selektion bland grundskoleeleverna. Detta förhållande måste beaktas vid tolkningen av ev. skillnader. Av detta skäl görs också en del jämförelser med enbart elever på grundskolans gymnasieförberedande linje.

4.1 Uttagningen av elever

Som framgått av kapitel 3 skedde urvalsdragningen i flera led, med sista ledet förlagt till skolorna. Detta innebar att rektorerna erhöll uppgifter om klassbeteckning och ordningsnummer i klassen på ett antal elever. Med hjälp av en klasslista bestämdes sedan vilka elever som motsvarade de givna ordningsnumren. Enligt instruktionerna skulle klasslistan ordnas i en alfabetisk förteckning, oberoende av kön. Förteckningen skulle avse förhållandena i klassen vid vårterminens slut. Nyttillkomna elever skulle inplaceras i alfabetisk ordning och elever som lämnat klassen under läsåret skulle strykas.

För samtliga på detta sätt utvalda elever kontrollerades om de vid höstterminen börjat i årskurs 3. 1 599 ordningsnummer utvaldes.

Av dessa bortföll vid det senare ledet i urvalsproceduren 88 st. av följande skäl:

Uppgiven klass finns ej:	1
Uppgivet nummer finns ej:	32
Uttagen elev går ej i årskurs 3 i gymnasiet:	48
Övrigt (2 elever i Försvarets Läroverk, 1 elev i specialklass):	3
Uttagen elev slutat förra läsåret:	4

Den sistnämnda kategorin har uppkommit genom brister i urvalsproceduren. Dessa elever skulle ha strukits från klasslistan och därmed ej kunnat bli uttagna.

Utfallet av urvalet (efter bortfall) kan bedömas med avseende på fördelningen på kön där totalsiffror finns för den 15.9.1967 (I %):

	Totalt	I urvalet
Pojkar	53,5	53,2
Flickor	46,5	46,8

Totalsiffrorna avser dock könsfördelningen för samtliga elever i årskurs 2 medan könsfördelningen för urvalet endast kan hänföras till de elever i årskurs 2 som fortsatt i årskurs 3.

4.2 Bortfall

Bland de 1 511 utvalda eleverna genomfördes enkäten med 1 507. Bortfallet, 4 elever eller 0,3 %, fördelade sig enligt följande:

Vägrare:	2
Frånvarande:	2
Totalt	<u>4</u>

Det fel som bortfallet kan ge upphov till är därmed av ringa betydelse.

4.3 Fältarbete

I fältarbetet deltog 160 lokalombud. Ca 230 skolor fanns med i undersökningen. Under tiden 4–13 september kontaktade lokalombuden rektorerna för att dels få uppgift om de utvalda elevernas namn och klass läsåret 68/69, dels bestämma om lämplig tidpunkt och lokal.

Insamlingen av uppgifter skedde genom gruppenkäter under tiden 16–27 september. Elever som utvalts från en och samma skola samlades i en gemensam lokal. Om antalet elever från en skola var många gjordes flera gruppenkäter vid skolan. Kallelse till deltagande i enkäten utfärdades genom rektors försorg.

Lokalombuden kontrollerade att rätt elever infunnit sig, presenterade kortfattat undersökningen och delade ut frågeformulären. En lektionstimme hade beräknats för att besvara frågeformuläret. Varje elev fick ett kuvert att lägga det besvarade formuläret i. De tillslutna kuverten insamlades sedan av lokalombudet.

Varje elev erhöll dessutom ett brev med uppgift om undersökningens uppdragsgivare och syfte. Eleverna uppmanades att visa detta brev för föräldrarna.

Om någon eller några elever var frånvarande vid enkättillfället gjordes återbesök vid skolan. I några fall genomfördes enkäten i hemmet.

Till lokalombuden utsändes särskilda blanketter för rapportering av förhållandena vid enkäten. Där efterfrågades dels elevernas uppträdande, dels hur administrationen av enkäterna fungerat. Enligt dessa rapporter har eleverna utom i enstaka fall verkat intresserade av uppgiften och i samtliga fall kunnat besvara frågeformuläret utan störande moment. Även samarbetet med skolledningen har förlöpt mycket bra.

4.4 *Materialets bearbetning*

Det inkomna primärmaterialet granskades av institutets personal och kompletterande kodning genomfördes, varvid bl. a. en socialgruppsindelning gjordes på grundval av de yrkesuppgifter för målsman som eleverna lämnat. Därefter skedde stansning och kontrollstansning.

Materialet kontrollerades ytterligare medelst EDB enligt ett standardprogram för logiska kontroller.

Tabellframställningen skedde på en EDB-maskin typ IBM 7090 enligt ett av Utredningsinstitutets standardprogram.

Chi²-beräkningarna har skett maskinellt därigenom att det program som använts för tabellproduktionen också levererat chi²-värdet.

5.1 Inledning

I kapitel 2 har de aspekter redovisats, vilka tagits upp till behandling. Det har framgått att avsikten varit att få fram förekomsten, innehållet och utformningen av sexual- och samlevnadsundervisningen som en från övriga ämnen avgränsad företeelse. Detta erbjuder mättekniska svårigheter. Bl. a. blir enkätformuläret på vissa punkter ofrånkomligen komplicerat, med anvisningar som eleverna måste tillgodogöra sig för att kunna ge logiskt sammanhängande uppgifter. Enkätformuläret har i stort sett men dock icke genomgående fungerat som avsett. Detta torde framgå av senare avsnitt, där de inkonsekvenser som föreligger kommer att kommenteras.

Elevernas uppgifter om erhållen undervisning innehåller alltså vissa fel, som förutom av ovan nämnda skäl kan bero på svårigheter att minnas och på hur pass konkret och avgränsningsbart det ämne är som svaret gäller. Efter dessa bedömningsgrunder kan resultaten i tabellerna grovt klassificeras i tre grupper:

- a uppgifter behäftade med stor osäkerhet;
- b uppgifter som får tas med viss försiktighet; och
- c uppgifter som är relativt tillförlitliga.

I fråga om undervisningens omfattning och karaktär i övrigt gäller elevernas uttalanden förhållandena i den egna klassen. Eftersom vi har ett individurval gäller egent-

ligen att uttalanden endast kan göras om procent elever som fått viss undervisning osv. Om man i stället vill betrakta klassen som undersökningsenhet, dvs. anta att vi har uppgifter om förhållandena i ett urval av klasser, måste reservation göras för att en underrepresentation av klasser med få elever föreligger. Dessutom gäller att vi genomsnittligt tagit ut mer än 1 elev per klass (1,23).

5.2 Antal timmar som sexual- och samlevnadsundervisningen omfattat

I den uppskattning av antalet lektionstimmar, ägnade åt sexual- och samlevnadsundersökning, som eleverna fått göra har begreppet sexual- och samlevnadsundervisning i frågeformuleringen preciserats som sådant som behandlats i enkäten. Eftersom denna fråga placerats efter andra frågor om undervisningen har man på detta sätt kunnat konkretisera begreppet för eleverna. Andelen »minns ej»-svar förklaras troligen av svårigheten att lämna exakta uppgifter snarare än av att nämnda begrepp inte skulle vara tillräckligt specificerat.

Tabell 5.1 visar antalet lektionstimmar som enligt eleverna ägnats åt sexual- och samlevnadsundervisning under läsåret 1967/68. 16 % har angett att de inte minns, varför uppgifterna får tas med en viss försiktighet. I Skolöverstyrelsens anvisningar rekommenderas 5 à 6 timmars undervisning

Tabell 5.1 Uppskattning av antal timmar som ägnades åt sexual- och samlevnadsundervisning.

	Antal timmar										Minns ej	Uppgift saknas	S:a
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9-			
Antal	156	40	103	102	173	185	215	29	56	166	249	33	1 507
%	10	3	7	7	11	12	14	2	4	11	16	2	100

per klass. Medianvärdet för elevernas uppgifter är 4,6 timmar. Det bör noteras att 10 % angett att ingen undervisning förekommit men att lika många (11 %) angett nio timmar eller mera. Förhållandet att genomsnittligt mer än 1 elev per klass ingår i urvalet kan användas för att i viss mån belysa tillförlitligheten i elevernas uppgifter. Totalt föreligger i vårt urval 324 fall där två elever blivit uttagna ur samma klass och därmed lämnat uppgift om samma sak, nämligen antalet timmar som ägnats åt sexual- och samlevnadsundervisning. För 102 av dessa gäller att endera eller båda eleverna gett svaret minns ej. För de övriga 222 gäller att 72 % lämnat uppgifter som är helt samstämmiga eller skiljer sig åt högst 2 timmar, medan 28 % har differenser på 3 timmar eller mera.

5.3 Undervisning i sexualkunskap

Begreppet sexualundervisning har också anknytits till ett antal frågor i enkäten, nämligen frågorna 3 t. o. m. 25. Härigenom erhålles en snävare och klarare definition.

Tabell 5.2 Undervisning i sexualkunskap.

	Har undervisning förekommit om det kunskapsstoffet i enkäten behandlat ifråga om sexualkunskap?				Minns ej	Uppgift saknas	S:a
	Ja, om det mesta	Ja, om en del	Nej				
Antal	243	900	333	31	—	1 507	
%	16	60	22	2	—	100	

Tabell 5.3 Hjälpmedel i undervisningen i sexualkunskap.

	Visades film eller bildband?					Användes bandspelare?				
	Ja	Nej	Minns ej	Uppgift saknas	S:a	Ja	Nej	Minns ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	497	525	97	24	1 143	84	883	151	25	1 143
%	43	46	8	2	100	7	77	13	2	100

5.3.1 Undervisningens omfattning

Omfattningen av undervisningen i sexualkunskap har mätts genom en fråga om eleverna erhållit undervisning om det mesta, om en del eller om de inte alls erhållit undervisning om det kunskapsstoff som enkäten behandlat. Då det kan vara svårt att specificera antalet lektionstimmar, erhålles genom dessa svarsalternativ en trovärdigare men dock mindre detaljerad information. Ett stöd för detta resonemang är att andelen »minns ej»-svar är betydligt lägre än för frågan om antalet lektionstimmar som ägnats åt sexual- och samlevnadsundervisning.

Tabell 5.2 visar att 76 % erhållit undervisning om det mesta eller en del av det kunskapsstoff som enkäten behandlar.

5.3.2 Vid undervisningen använda hjälpmedel

Frågorna om hjälpmedel avser om film eller bildband resp. bandspelare använts. I tabell 5.3 visas att eleverna i högre grad (43 %) anger att film eller bildband an-

Tabell 5.4 Samundervisning i sexualkunskap.

	Undervisades pojkar och flickor tillsammans?					
	Ja, hela tiden	Ja, en del av tiden	Nej	Minns ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	1 009	27	75	7	25	1 143
%	88	2	7	1	2	100

Tabell 5.5 Förekomst av frågor och diskussion i sexualkunskap.

	Fick eleverna fråga och diskutera i anknytning till undervisningen?					
	Ja	Ja, men bara skriftliga frågor	Nej	Minns ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	909	35	113	62	24	1 143
%	80	3	10	5	2	100

Tabell 5.6 Uppfattning om framställningssättet i samband med undervisningen i sexualkunskap.

	Tyckte man att sexuallivet framställdes som någonting positivt eller negativt i undervisningen?					
	Positivt	Negativt	Varken positivt el. negativt	Vet ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	464	31	573	49	26	1 143
%	41	3	50	4	2	100

vänts än bandspelare (7 %). Detta är vad man kunde vänta, eftersom för gymnasiet avsedda bandinspelningar knappast finns.

5.3.3 Undervisningsklimat

I tabellerna 5.4, 5.5 och 5.6 redovisas de tre indikatorer som valts ut för att belysa undervisningsklimatet. Dessa är samundervisning, förekomst av diskussion samt uppfattning om framställningssättet.

I SÖ:s handledning i sexualundervisning rekommenderas att det inte skall ske någon uppdelning av eleverna utan särskilda skäl. I tabell 5.4 framgår att delvis eller helt skild undervisning förekommit till 9 %. Vid bedömning av detta resultat måste man ta hänsyn till att det finns klasser med enbart pojkar eller flickor, där någon samundervisning alltså inte kunnat förekomma. Förklaringen till dessa klassers uppkomst är att

ofta endast pojkar valt teknisk linje och att på humanistisk linje ibland råder sådant överskott på flickor, att rena flickklasser organiserats. Hur stor del dessa klasser utgör har tyvärr inte belagts i enkäten. Av skolstatistikens uppgifter om klassernas sammansättning kan man emellertid utläsa att 13 % utgörs av sådana klasser. Sannolikt är detta förhållande förklaringen till ovan nämnda 9 %.

Beträffande frågor och diskussion i anknytning till undervisningen kan eleverna ha lagt olika aspekter på frågeställningen. De kan ha svarat på om frågor och diskussion verkligen förekom och/eller om läraren uppmanat dem att ställa frågor utan att de gjort det. Båda aspekterna kan dock sägas utgöra ett mått på undervisningsklimatet. 83 % har angett att något slags diskussion eller frågor förekom (tabell 5.5).

Den tredje indikatorn gäller elevernas

uppfattning om hur sexuallivet framställts i sexualundervisningen. Svaren anges i termerna positivt – negativt. Endast 3 % av eleverna har angett att de uppfattade framställningen som negativ (tabell 5.6). Hälften av eleverna har angett att den varken varit positiv eller negativ. Detta kan bero på att undervisningen enbart omfattat fakta, som eleverna inte knutit någon värdering till.

5.3.4 Omdöme om undervisningen

Ett sammanfattande omdöme om undervisningen ges i tabell 5.7. Ungefär hälften, 47 %, är positiva medan 23 % är negativa.

5.3.5 Hjälpmedlens och undervisningsklimatets samband med omdömet om undervisningen

Man kan fråga sig vilka faktorer som kom-

mer eleverna att uppfatta undervisningen som bra eller dålig. Om man betraktar sambandet mellan användningen av hjälpmedel och omdömet av undervisningen finner man att det finns en statistiskt säkerställd skillnad (chi²-test, 5-procentsnivån) för såväl film eller bildband som för bandspelare. Tabell 5.8 visar att där hjälpmedel använts finns också positivare omdömen om undervisningen.

Vad gäller undervisningsklimatets betydelse (tabell 5.9) föreligger signifikant skillnad för indikatorn diskussion. De elever som angett att de fått fråga och diskutera har positivare omdöme om undervisningen.

Någon motsvarande tabell för uppfattningen om lärarens positiva eller negativa framställning av sexuallivet redovisas inte, eftersom en så liten andel (3 %) ansåg att framställningen var negativ.

Tabell 5.7 Omdöme om undervisningen i sexualkunskap.

	Vad anser man om undervisningen man fått?							:Sa
	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra el. dålig	Ganska dålig	Mycket dålig	Vet ej	Uppgift saknas	
Antal	103	433	307	172	96	9	23	1 143
%	9	38	27	15	8	1	2	100

Tabell 5.8 Samband mellan användningen av hjälpmedel och omdöme om undervisningen i sexualkunskap.

	Visades film eller bildband?		Användes bandspelare?	
	Ja	Nej	Ja	Nej
% som ansåg undervisningen mycket bra el. ganska bra	58	39	62	46
Bastal	497	525	84	883

Tabell 5.9 Samband mellan undervisningsklimat och omdöme om undervisningen i sexualkunskap.

	Undervisades pojkar och flickor tillsammans?		Fick eleverna fråga och diskutera?	
	Ja, hela tiden el. delvis	Nej	Ja	Nej
% som ansåg undervisningen mycket bra el. ganska bra	47	57	54	16
Bastal	1 036	75	944	113

5.4 Undervisning i samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad

För att konkretisera begreppet samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad har vi knutit detta till frågorna 39 t. o. m. 52 i formuläret. Svaren på frågorna under denna avdelning hänför sig således troligen till de exempel som givits i formuläret, men de kan möjligen också innefatta andra moment, som eleverna bedömt som likartade.

5.4.1 Undervisningens omfattning

Samma diskussion som fördes beträffande sexualundervisningens omfattning kan också föras här. De exempel som getts på samhällsfrågor kan ha behandlats vid flera olika tillfällen och inte alltid ägnats hela lektionstimmarna. Eleverna har därför bara tillfrågats om de fått undervisning om det mesta eller en del.

Tabell 5.10 visar att 36 % av eleverna angett att de erhållit någon undervisning om dessa frågor.

Vid en jämförelse mellan sexualundervisningens omfattning, där 76 % erhållit undervisning om det mesta eller en del, och undervisningen om samhällsfrågor, där motsvarande är 36 %, noteras en markant skillnad. En verklig skillnad i undervisningens omfattning återspeglas i dessa resultat, men andra faktorer kan ha medverkat till att den blivit så stor. Undervisningen om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad har inte samma dramatik över sig som undervisningen i sexualkunskap. Detta kan medföra att eleverna inte erinrar sig undervisningen så lätt och att man därför inte tror sig ha fått någon. En annan

förklaring kan vara, att eleverna i denna ålder redan har stor kunskap om de samhällsfrågor enkäten berör, och att minnet av att frågorna behandlats i undervisningen därigenom bleknar. Denna förmodan att kunskapen redan tidigare finns motsägs inte av det index som beräknats för frågorna. Genomsnittliga indexpoängen är här högre än för övriga index, vilket närmare redogörs för i kapitel 6.

5.4.2 Undervisningsklimat och omdöme om undervisningen

I tabell 5.11 redogörs för förekomsten av frågor och diskussion. 70 % anger att det förekom, men uppgifterna får tas med viss försiktighet, eftersom andelen »minns ej»-svar är relativt hög, 17 %. Att så stor andel inte minns om de fick fråga och diskutera bekräftar i någon mån ovanstående resonemang om att minnet av undervisningen i samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad är diffust.

I tabell 5.12 redovisas omdömet om undervisningen. 39 % anser att undervisningen var mycket eller ganska bra. Detta värde skiljer sig inte avsevärt från det positiva omdömet för undervisningen i sexualkunskap, som var 47 %.

Tabell 5.13 visar på ett klart samband mellan indikatorn diskussion och omdöme om undervisningen. Skillnaden är signifikant. De som fått diskutera och fråga är mer positiva till undervisningen.

5.5 Undervisning om normernas relativitet

Normernas relativitet har exemplifierats genom frågorna 60 t. o. m. 63 i formuläret. Dessa frågor behandlar sexual- och samlev-

Tabell 5.10 Undervisning i samhällsfrågor med anknytning till sexuallivet.

	Har man fått undervisning om sådana frågor (exemplifierade i enkätfrågans ingress)?					
	Ja, om det mesta	Ja, om en del	Nej	Minns ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	67	482	874	83	1	1 507
%	4	32	58	6	—	100

Tabell 5.11 Förekomst av frågor och diskussion i undervisningen i samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad.

	Fick eleverna fråga och diskutera under lektionerna?				S:a
	Ja	Nej	Minns ej	Uppgift saknas	
Antal	386	56	91	16	549
%	70	10	17	3	100

Tabell 5.12 Omdöme om undervisningen i samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad.

	Vad anser man om den undervisning man fått?						S:a	
	Mycket bra	Ganska bra	Varken bra el. dålig	Ganska dålig	Mycket dålig	Vet ej		Uppgift saknas
Antal	33	180	160	120	32	8	16	549
%	6	33	29	22	6	1	3	100

Tabell 5.13 Samband mellan undervisningsklimat och omdöme om undervisningen om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnadsfrågor.

	Fick eleverna fråga och diskutera?	
	Ja	Nej
% som ansåg undervisningen mycket bra el. ganska bra	51	16
Bastal	386	56

nadsfrågor inom olika länder, religioner och tider.

5.5.1 Undervisningens omfattning

Tabell 5.14 visar, att endast 15 % av eleverna angett, att de erhållit undervisning om normernas relativitet. Jämfört med omfattningen av undervisningen i sexualkunskap och samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad, där 76 % resp 36 % erhållit undervisning är denna siffra

mycket lägre. 14 % har angett, att de överhuvudtaget inte erhållit någon sexual- och samlevnadsundervisning.

Eleverna har endast fått fyra frågor som exempel på normernas relativitet medan de i det föregående fick 23 resp 14 frågor. Det är större sannolikhet att det moment som eventuellt behandlats finns med bland de 23 frågorna än bland de 4. Detta kan ha bidragit till att endast 15 % har angett att de fått undervisning om dessa frågor.

Tabell 5.14 Undervisning om normernas relativitet.

	Har man fått undervisning om sådana frågor (exemplifierade i enkätfrågans ingress)?				Fick ingen sexual- och samlevnadsundervisning		S:a
	Ja, rätt mycket	Ja, en del	Nej	Minns ej	Uppgift saknas		
Antal	6	228	936	125	211	1	1 507
%	—	15	62	8	14	—	100

Tabell 5.15 Undervisning om normer för sexuellt samliv mellan ungdomar i elevernas egen ålder.

Har man fått undervisning om sådana frågor (exemplifierade i enkätfrågans ingress)?							S:a
	Ja, rätt mycket	Ja, en del	Nej	Minns ej	Fick ingen sexual- och samlevnadsundervisning	Uppgift saknas	
Antal	60	381	723	149	188	6	1 507
%	4	25	48	10	12	—	100

5.6 Undervisning om normer för sexuellt samliv

Undervisningen om normer för sexuellt samliv är knuten till frågorna 67 t. o. m. 70 i enkätformuläret. Dessa behandlar skolans, föräldrarnas, kamraternas och elevernas egen inställning till sexuellt samliv bland ungdomar i deras egen ålder.

5.6.1 Undervisningens omfattning

29 % har erhållit rätt mycket eller en del undervisning om sexuella normer enligt tabell 5.15. Här anger 12 % att de inte erhållit någon sexual- och samlevnadsundervisning, vilket skiljer sig från uppgifter i föregående tabell. Detta skall närmare diskuteras i avsnitt 5.7.

5.6.2 Undervisningsklimat

I samband med undervisning om normer för sexuellt samliv har en indikator på undervisningsklimat tagits upp, nämligen om man fick fråga och diskutera. Av de elever som erhållit undervisning har 66 % angett att de också fick fråga och diskutera (tabell 5.16). Den relativt stora andelen »minns ej»-svar, 17 %, innebär att resultaten fåtats med en viss försiktighet.

Tabell 5.16 Förekomst av frågor och diskussion i undervisningen om normer för sexuellt samliv.

Fick man fråga och diskutera?					
	Ja	Nej	Minns ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	292	66	74	9	441
%	66	15	17	2	100

5.7 Undervisning i speciella frågor

I tabellerna 5.17 och 5.18 redovisas undervisningen om preventivmedel, om äktenskapets uppgift samt om problem som kan uppstå i ett äktenskap. 70 % av eleverna har fått undervisning om preventivmedel, varav dock den större delen, 50 %, endast erhållit det till en del och 20 % rätt mycket. Undervisningens innehåll är inte närmare specificerat och kan tänkas variera mellan att lärarna i korthet behandlat preventivmedel och kanske visat någon bild, till att de ingående beskrivit preventivmedel och visat sådana.

Området sexualetik och samlevnadsproblem har i enkätformuläret behandlats relativt flyktigt, med undantag av frågorna rörande normer för sexuellt samliv mellan ungdomar i elevernas egen ålder. Avsikten har varit att behandla sådana frågor mer ingående i den uppföljning som tidigare hade planerats bli genomförd när eleverna avslutat årskurs 3 och därmed den kurs i religionskunskap som är förlagd till denna årskurs. I denna undersökning har endast efterfrågats om eleverna fått undervisning om äktenskapets uppgift och mening och om problem som kan uppstå i äktenskapet.

Uppgifter om erhållen undervisning om äktenskapets uppgift och innebörd redovisas i tabell 5.18. 26 % har erhållit sådan undervisning. Uppgifterna är dock behäftade med betydande osäkerhet, då hela 21 % angett att de ej minns. Andelen elever som här angett att de överhuvudtaget ej fått undervisning i sexual- och samlevnadsfrågor uppgår till 17 % vilket skiljer sig från motsvarande uppgift i tabellerna 5.14 och 5.15. Vad denna skillnad kan bero på skall

Tabell 5.17 Undervisning om preventivmedel.

	Har man fått undervisning om preventivmedel?					S:a
	Ja, rätt mycket	Ja, en del	Nej, ingen alls	Minns ej	Uppgift saknas	
Antal	297	756	420	34	—	1 507
%	20	50	28	2	—	100

Tabell 5.18 Undervisning i sexual- och samlevnadsfrågor.

	Har undervisningen behandlat ... äktenskapets uppgift och mening?					S:a
	Ja	Nej	Minns ej	Fick ingen sexual- och samlevnadsundervisning	Uppgift saknas	
Antal	399	531	311	260	6	1 247
%	26	35	21	17	—	100

	Har undervisningen behandlat ... problem som kan uppstå i ett äktenskap?					S:a
	Ja	Nej	Minns ej	Fick ingen sexual- och samlevnadsundervisning	Uppgift saknas	
Antal	310	432	247	260	258	1 247
%	25	35	20	17	21	100

diskuteras längre fram. Då vi endast var intresserade av vilka frågor som behandlats i samband med sexual- och samlevnadsundervisningen behövde de elever som på frågan om äktenskapets mening och innebörd angett att de inte fått någon sexual- och samlevnadsundervisning, alltså 17 %, inte besvara den efterföljande frågan om problem som kan uppstå i äktenskapet. Av de resterande eleverna har 25 % angett att de fått undervisning om denna fråga. Den stora andelen »minns ej»-svar innebär, att uppgiften är behäftad med stor osäkerhet. Då uppgift saknas för 21 % måste man konstatera, att resultaten på denna fråga är av ringa värde.

Varför har då en så stor procent underlåtit att besvara frågan? Den rimligaste förklaringen är att instruktionerna i enkätformuläret misstolkats. Om eleven fick sexual- och samlevnadsundervisning, vilket angavs på frågan om äktenskapets uppgift, skulle eleven besvara frågan om problem i äktenskapet. Feltolkningen ligger däri, att ele-

ver som svarat att de inte fått eller inte minns om de fått undervisning om just äktenskapets uppgift har trott, att de inte skulle besvara följdfrågan.

Vid en kontroll visar det sig att hela 19 av de 20 % »uppgift saknas» utgöres av sådana fall där en feltolkning enligt ovan kan ha skett.

Vi vill nu återkomma till en diskussion om de olika procenttalen för elever som angett att de ej erhållit sexual- och samlevnadsundervisning. De erhållna värdena på samma svarsalternativ på frågorna 64, 71 och 77 är i ordning 12 %, 14 % och 17 %. Här föreligger alltså någon form av inkonsekvens. För att studera denna måste man ta hänsyn till sex frågor i enkätformuläret, som alla berör omfattningen av undervisningen. Dessa har frågenumren 27, 53, 64, 71, 77 och 79. Inkonsekvenserna innebär, att en elev på någon eller några av de sex frågorna angett, att ingen sexual- och samlevnadsundervisning förekommit och på öv-

Tabell 5.19 Personer som undervisat i sexualkunskap.

Vem eller vilka undervisade i sexualkunskap?	Antal omnämnan	% (av 1143)
Lärare	852	75
Skolläkare	79	7
Skolkurator	45	4
Annan person vid skolan	55	5
Person som ej tjänstgör vid skolan	290	25
	Antal omnämnan I genomsnitt	1 321 1,2

riga frågor markerat svarsalternativ som innebär att sådan undervisning faktiskt förekommit. Vilket förhållande som är det riktiga går inte att bestämma. Skillnaderna i de redovisade procentalen beror alltså på att vissa elever svarat inkonsekvent – från vår synpunkt sett – på de frågor som berör omfattningen av undervisningen.

Förekomsten av dessa inkonsekvenser kan säkerligen delvis förklaras av att eleverna angett att de fått undervisning om ett visst område eller en viss fråga som, även om sexualundervisning ej förekommit, kan ha behandlats inom ett annat ämne. Det har, som tidigare framhållits, ej varit vår avsikt att täcka in ev. undervisning i vissa frågor utanför den reguljära sexualundervisningen, men det är dock troligt att ja-svaren till en del avser sådana fall. Ytterligare en förklaring är att den sexual- och samlevnadsundervisning som meddelats varit av så ringa omfattning och så väl integrerad med annat ämne att den av eleverna ej urskilts som särskilt ämne. För vissa frågor som dock behandlats markerar eleven att undervisning om detta förekommit men anger i övriga fall att någon sexual- och samlevnadsundervisning ej förekommit.

5.8 Personer som undervisat i sexualkunskap

Eleverna fick ange mer än en person som undervisat eller gett dem upplysning i sexualkunskap. Tabell 5.19 visar, att eleverna i genomsnitt angett 1,2 personer. De som angetts oftast är lärare och person som ej undervisar vid skolan. Dessa har angetts till 75 % resp. 25 %.

5.9 Elevernas uppgifter om undervisningen redovisade efter linje och orttyp

Undersökningen har icke syftat till att belysa ev. skillnader mellan klasser/skolor i den sexualundervisning som ges. En sådan studie skulle kräva ett annat angreppssätt än det här använda. Möjligheterna till särredovisning av elevernas uppgifter om erhållen undervisning har dock utnyttjats.

Av de bakgrundsvariabler som föreligger i undersökningen har vi valt linje och orttyp att redovisa efter. Av dessa variabler är det linje som står för de största skillnaderna.

I tabellerna 5.20–5.24 redovisas antal timmar sexual- och samlevnadsundervisning, undervisning i sexualkunskap, undervisning om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad, om normernas relativitet samt om normer för sexuell samliv med uppdelning på linje och orttyp.

I tabell 5.20 framgår, att en stor andel av eleverna i de tekniska och ekonomiska linjerna inte erhållit någon undervisning alls (23 resp. 16 %) medan den samhällsvetenskapliga linjen tycks ha erhållit mest undervisning. Skillnaden är signifikant. Den stora andelen »minns ej»-svar visar på svårigheten att bestämma antalet lektionstimmar som behandlat sexual- och samlevnadsundervisning.

Det finns även signifikanta skillnader mellan orttyperna. Det tycks vara gruppen elever i »övriga städer med mer än 30 000 invånare», som fått minst utbildning på detta område.

I tabell 5.21 är det endast uppdelningen efter linje som ger signifikant skillnad. Den

Tabell 5.20 Antal lektionstimmar i sexual- och samlevnadsundervisning redovisad efter linje och orttyp. I %.

Bakgrundsvariabel	Kategori	Bas-tal	0	1-3	4-5	6-	Minns ej, uppgift saknas
Linje	Humanistisk	305	6	13	27	31	22
	Ekonomisk	204	16	19	27	19	20
	Teknisk	269	23	15	20	25	17
	Samhällsvetenskaplig	344	2	12	22	42	21
	Naturvetenskaplig	385	9	22	23	32	14
Orttyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	462	9	16	24	34	17
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	454	15	15	24	27	19
	Övrigt	591	8	17	23	31	20
Totalt		1 507	10	16	24	31	19

Tabell 5.21 Undervisning i sexualkunskap redovisad efter linje och orttyp. I %.

Bakgrundsvariabel	Kategori	Bas-tal	Ja, om det mesta	Ja, om en del	Nej	Minns ej, uppgift saknas
Linje	Humanistisk	305	17	60	21	2
	Ekonomisk	204	9	50	39	1
	Teknisk	269	6	54	37	3
	Samhällsvetenskaplig	344	29	63	6	2
	Naturvetenskaplig	385	14	65	19	2
Orttyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	462	17	61	21	2
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	454	15	56	27	2
	Övrigt	591	16	62	20	2
Totalt		1 507	16	60	22	2

Tabell 5.22 Undervisning om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad redovisad efter linje och orttyp. I %.

Bakgrundsvariabel	Kategori	Bas-tal	Ja, om det mesta	Ja, om en del	Nej	Minns ej, uppgift saknas
Linje	Humanistisk	305	6	31	57	6
	Ekonomisk	204	3	37	53	6
	Teknisk	269	3	25	67	5
	Samhällsvetenskaplig	344	9	39	48	4
	Naturvetenskaplig	385	1	29	64	6
Orttyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	462	5	28	62	5
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	454	4	28	62	7
	Övrigt	591	4	38	52	6
Totalt		1 507	4	32	58	6

Tabell 5.23 Undervisning om normernas relativitet redovisad efter linje och orttyp. I %.

Bakgrundsvariabel	Kategori	Bas-tal	Ja, rätt mycket	Ja, en del	Nej, resp. Ej erhållit sexual- och samlevnads- undervisning	Minns ej, uppgift saknas
Linje	Humanistisk	305	1	13	67	19
	Ekonomisk	204	—	12	58	29
	Teknisk	269	—	15	52	33
	Samhällsvetenskaplig	344	1	16	70	13
	Naturvetenskaplig	385	—	17	61	22
Orttyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	462	1	15	74	10
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	454	—	13	80	6
	Övrigt	591	1	16	74	9
Totalt		1 507	—	15	76	8

Tabell 5.24 Undervisning om normer för sexuellt samliv redovisad efter linje och orttyp. I %

Bakgrundsvariabel	Kategori	Bas-tal	Ja, rätt mycket	Ja, en del	Nej, resp. Ej erhållit sexual- och samlevnads- undervisning	Minns ej, uppgift saknas
Linje	Humanistisk	305	7	23	52	19
	Ekonomisk	204	2	23	44	31
	Teknisk	269	3	25	34	38
	Samhällsvetenskaplig	344	4	28	56	12
	Naturvetenskaplig	385	3	26	50	21
Orttyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	462	5	26	60	9
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	454	3	23	64	10
	Övrigt	591	4	26	58	12
Totalt		1 507	4	25	60	10

samhällsvetenskapliga har erhållit mest undervisning i sexualkunskap och den ekonomiska och tekniska linjen minst.

Vad gäller undervisningen om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad erhålles signifikanta skillnader för både linje och orttyp, vilket framgår av tabell 5.22. Den samhällsvetenskapliga linjen har även på detta område erhållit mest undervisning och den tekniska lägst. De elever som bor i de minst befolkade orterna har angett att de fått mer undervisning än de övriga.

Den signifikanta skillnaden som finns mellan linjerna för undervisning om normernas relativitet beror till största del på den

höga andelen som inte minns, varför man inte direkt kan utläsa olikheter mellan undervisningens omfattning för de olika linjerna (tabell 5.23). För orttyperna föreligger ingen säkerställd skillnad.

Exakt samma resonemang som för normernas relativitet gäller för normer för sexuellt samliv (tabell 5.24).

Sammanfattningsvis kan sägas, att den samhällsvetenskapliga linjen tycks ha fått mest undervisning och den tekniska minst. I de två fall, där signifikanta skillnader förekommer för orttyp, ser man, att undervisningens omfattning inte är direkt beroende av orternas storlek. Det måste då vara andra faktorer som spelar in.

5.10 Jämförelse med elevundersökningen i årskurs 9

De områden som kan jämföras för de båda undersökningarna omfattar i huvudsak de frågor som behandlar kunskapsstoffet i enkäterna och vissa speciella frågor som är identiska i de båda undersökningarna. Kunskapsfrågorna för de båda stadierna berör samma ämnesområden, fastän inte alla frågor är desamma. Det kan därför vara intressant att jämföra ämnesområden.

Det totala antalet lektionstimmar som ägnats åt sexual- och samlevnadsundervisning är för gymnasieeleverna i genomsnitt 6,0 timmar. Eleverna i årskurs 9 har i genomsnitt samma antal timmar sexualundervisning inom biologiundervisningen och därtill kommer sexualundervisningen inom samhällskunskap och kristendoms-kunskap. Dessa elever erhåller tydligen mer undervisning på detta område. I handledningen är det inte nämnt hur många timmar som skall anslås i årskurs 9. Som tidigare nämnts överensstämmer genomsnittet i gymnasiet åk 2 med de anvisningar, som Skolöverstyrelsen gett.

	Årskurs 2 i gymnasiet	Årskurs 9 i grundskolan
sexualkunskap	76%	92%
samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad	36%	79%
normernas relativitet	15%	49%
normer om sexuellt samliv	29%	43%

Följande tabell visar hur stor andel som uppger sig ha erhållit undervisning om det kunskapsstoff som enkäten behandlar ifråga om

Vi ser, att årskurs 9 genomgående erhållit mer undervisning om det kunskapsstoff enkäten behandlar. Detta hänger naturligtvis samman med att denna årskurs totalt sett fått mer sexual- och samlevnadsundervisning.

I fråga om omdömet om den undervisning man fått kan en ungefärlig jämförelse göras när det gäller sexualkunskap. Gymnasieeleverna visar sig ha något lägre andel positiva omdömen.

Årskurs 9 har undervisats mer om preventivmedel (83 % mot 70 %). Vad gäller äktenskapets uppgift och mening har de också fått mer upplysning (53 % mot 26 %). Här måste man beakta den höga procenten »minns ej»-svar hos gymnasieeleverna, vilket gör att resultaten är osäkra. Skillnaderna i procenttalen är emellertid i linje med anvisningarna för gymnasiet, som säger, att detta område i huvudsak skall tas upp i gymnasiet årskurs 3, alltså läsåret efter det som undersökningen berör.

Slutligen skall vi göra en jämförelse mellan dem som erhållit undervisning av någon person som inte undervisar inom skolan – vad vi kallar för en expert. 25 % av gymnasieeleverna har undervisats av expert men endast 11 % av grundskoleeleverna. Tydligen anlitar man oftare expert på det högre stadiet än på det lägre.

Tabell 5.25 Undervisning om preventivmedel redovisad efter orttyp. I %.

Bakgrundsvariabel	Kategori	Bastal	Ja, rätt mycket	Ja, en del	Nej	Minns ej uppgift saknas
Orttyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	462	22	48	27	3
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	454	19	47	32	2
	Övrigt	591	19	54	25	2
	Totalt	1 507	20	50	28	2

Tabell 5.26 Undervisning om äktenskapets uppgift och mening redovisad efter orttyp. I %.

Bak- grunds- variabel	Kategori	Bastal	Ja	Nej, resp. Ej erhållit sexual och samlev- nadsundervisning	Minns ej, uppgift saknas
Orttyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	462	26	53	21
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	454	21	58	20
	Övrigt	591	31	48	21
	Totalt	1 507	26	53	21

Tabell 5.27 Undervisning om problem i äktenskap redovisad efter orttyp. I %.

Bak- grunds- variabel	Kategori	Bastal	Ja	Nej	Minns ej, uppgift saknas
Orttyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	388	24	36	40
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	355	20	35	45
	Övrigt	504	29	33	38
Totalt		1 247	25	35	41

6.1 Inledning

Detta och följande kapitel belyser den samlade effekten av den undervisning som gymnasiets elever fått på olika stadier av sin skolgång. Undervisningen kan antas påverka kunskaper, normer, upplevt behov av undervisning och informationssökande utanför skolan. De frågor man i grunden skulle vilja ha besvarade beträffande kunskaperna gäller om dessa kan anses tillräckliga och, om brister anses föreligga, vilka områden och vilka grupper av elever dessa gäller. Att specificera vad tillräcklig kunskap innebär ligger dock utanför ramen för föreliggande undersökning. Vad vi studerar i detta kapitel är elevernas förmåga att reproducera ett visst kunskapsstoff. Dispositionen följer indelningen i de tre kunskapsområdena sexualkunskap, samhällsfrågor med anknyt-

ning till sexualliv och samlevnad samt normernas relativitet. För varje kunskapsområde redovisas dels de ingående kunskapsfrågorna var för sig, med uppdelning på kön, dels sammanfattande mått på kunskaperna, kunskapsindex. När vi söker förklaringar till variationer i kunskaper är det i huvudsak variationer i dessa index som studeras. De förklaringar vi tillgriper gäller två grupper av faktorer, erhållen undervisning samt elevernas bakgrundsdata.

6.2 Sexualkunskap

6.2.1 Enskilda kunskapsfrågor redovisade efter kön

De 23 kunskapsfrågorna, som till största delen består av påståenden med svarsalternativen rätt, fel och vet ej, redovisas i tabell 6.1.

Tabell 6.1 Enskilda frågor i sexualkunskap redovisade efter kön. Vertikala procenttal.

Påstående/fråga	Svarsalternativ	Kön		
		Pojkar	Flickor	Totalt
Alla preventivmedel ger ett säkert skydd mot könssjukdomar	Rätt	1	1	1
	Fel	98	98	98
	Vet ej, uppgift saknas	1	1	1
Sterilitet hos en individ omöjliggör samlag	Rätt	7	3	5
	Fel	92	96	94
	Vet ej, uppgift saknas	1	1	1
Mödomshinnan försvinner i samband med att menstruationen börjar	Rätt	10	3	7
	Fel	85	96	90
	Vet ej, uppgift saknas	6	1	3

Påstående/fråga	Svarsalternativ	Kön		
		Pojkar	Flickor	Totalt
Praktiskt taget alla experter är eniga om att onani är ofarligt	Rätt	86	83	85
	Fel	6	10	8
	Vet ej, uppgift saknas	8	7	7
Blottare är farliga personer som oftast tillgriper våld	Rätt	8	5	6
	Fel	83	85	84
	Vet ej, uppgift saknas	10	10	10
Den vanligaste könssjukdomen i Sverige är	Syfilis	23	13	18
	Gonorrè	71	83	77
	Vet ej, uppgift saknas	6	4	5
Möjligheten för befruktning är störst just mitt emellan två menstruationer	Rätt	65	83	73
	Fel	24	15	20
	Vet ej, uppgift saknas	11	3	7
Spontan abort kallas även missfall	Rätt	62	86	73
	Fel	21	7	15
	Vet ej, uppgift saknas	16	7	12
För att en kvinna skal kunna få barn måste båda äggstockarna vara funktionsdugliga	Rätt	19	16	18
	Fel	67	77	72
	Vet ej, uppgift saknas	13	7	10
Efterbörd kallas det när det andra barnet av ett tvillingpar föds fram	Rätt	9	4	7
	Fel	58	84	70
	Vet ej, uppgift saknas	33	12	23
Det första tecknet på att man är med barn är att man känner sig illamående på kvällarna	Rätt	21	6	14
	Fel	51	90	69
	Vet ej, uppgift saknas	28	4	17
Enäggstvillingar är alltid av samma kön	Rätt	52	66	58
	Fel	39	29	35
	Vet ej, uppgift saknas	9	5	7
Anlag till brunögdhet är dominant	Rätt	47	69	57
	Fel	32	22	27
	Vet ej, uppgift saknas	21	8	15
Hos mannen finns bara en X-kromosom	Rätt	51	54	52
	Fel	31	37	34
	Vet ej, uppgift saknas	19	9	14
Östrogen är ett kvinnligt könshormon	Rätt	50	51	51
	Fel	7	9	8
	Vet ej, uppgift saknas	43	39	41
Äggceller bildas i livmodern	Rätt	45	47	46
	Fel	50	50	50
	Vet ej, uppgift saknas	5	3	4
Exhibitionister tycker om att visa sina könsorgan	Rätt	46	38	42
	Fel	21	22	22
	Vet ej, uppgift saknas	33	39	36
Befruktningen – sammansmältning av ägg och sädescell – sker i	livmodern	51	42	47
	äggledaren	35	46	40
	äggstocken	9	9	9
	Vet ej, uppgift saknas	4	2	3
Placenta är en körtel i hjärnan	Rätt	6	5	6
	Fel	28	45	36
	Vet ej, uppgift saknas	66	50	59

Påstående/fråga	Svarsalternativ	Kön		
		Pojkar	Flickor	Totalt
Hur vanligt tror Du det är med missfall? Tror Du att missfall inträffar ungefär i vart ... havandeskap?	10:e	24	35	29
	50:e	32	36	34
	100:e	33	18	26
	Vet ej, uppgift saknas	11	10	11
Dröppel är ett annat namn för syfilis	Rätt	30	22	26
	Fel	28	21	25
	Vet ej, uppgift saknas	43	56	49
Äggstockarna producerar testosteron	Rätt	9	5	7
	Fel	19	30	24
	Vet ej, uppgift saknas	73	65	69
Progesteron och gulkroppshormon är samma sak	Rätt	17	20	18
	Fel	5	9	7
	Vet ej, uppgift saknas	78	72	75
	Bastal	802	705	1 507

För varje påstående har det korrekta svarsalternativet strukits under. Av utrymmesskäl redovisas »vet ej» och »uppgift saknas» tillsammans. Andelen uppgift saknas varierar men uppgår högst till 0,5 %.

Påståendena är ordnade efter andelen korrekta svar med först 98 % korrekta svar på påståendet om preventivmedlens skydd mot könssjukdomar och sist 18 % för påståendet om progesteron och gulkroppshormon.

Andelen »vet ej»-svar varierar kraftigt från 1 % för påståendet med störst antal korrekta svar till 75 % för påståendet med det lägsta antalet. Det finns ett visst samband mellan andelen korrekta svar och »vet ej»-svar på så sätt att »vet ej»-svaren tenderar att öka med lägre andel korrekta svar. Det skulle tyda på att gissningsfrekvensen hålles relativt låg.

Statistiskt signifikanta skillnader mellan pojkar och flickor föreligger i 19 fall av 23. I 16 av dessa 19 fall har flickorna större andel korrekta svar än pojkarna. De ej signifikanta skillnaderna hänför sig till num-

mer 1, 5, 15 och 16 i tabellen. Det bör här framhållas, att på grund av att jämförelsegrupperna är relativt stora, blir även små skillnader i procenttalen statistiskt signifikanta.

6.2.2 Kunskapsindex

6.2.2.1 Uppbyggnad

Indexpoängen har beräknats på följande sätt:

Rätt svar ger +1 poäng, fel svar -1 poäng och vet ej eller uppgift saknas 0 poäng. Sammanräkning har sedan skett för samtliga 23 ingående frågor. Minuspoängen avser att korrigera för gissning. Vid gissning är sannolikheten lika för korrekt och felaktigt svar. Över ett någorlunda stort antal påståenden bör gissningssvaren då ta ut varandra poängmässigt. Högsta möjliga poäng, då alla påståenden besvarats korrekt, blir 23. Negativ poäng erhålles om de felaktiga svaren överväger. Fördelningen på olika poängklasser framgår av tabell 6.2. Poängsumman är inte operationellt entydig.

Tabell 6.2 Indexpoäng ifråga om sexualkunskap.

	Antal poäng					S:a
	-4	5-9	10-14	15-19	20-23	
Antal	275	488	514	138	16	1 507
%	18	32	34	14	1	100

T. ex. betyder 10 poäng *minst* 10 korrekta svar (10 korrekta och 0 felaktiga, 11 korrekta och 1 felaktigt o. s. v.). Inte någon elev uppnådde det högsta möjliga indexvärdet 23, medan 69 elever av 1 507 hade 0 poäng eller mindre. Medeltalet ligger på 9,2 poäng.

6.2.2.2 Redovisning efter erhållen undervisning

Indexpoängen i sexualkunskap skall här redovisas efter undervisningens omfattning, hjälpmedel, undervisningsklimat och elevernas omdöme om undervisningen.

Indexpoängen visar ett samband med uppgiften om antal lektionstimmar som totalt ägnats åt sexual- och samlevnadsundervisning, vilket framgår av tabell 6.3. Tendensen är signifikant. Ju mer undervisning eleverna uppper att de fått, desto högre indexpoäng har de. Man måste emellertid beakta att sambandet inte avser kunskapsfrågorna i sexualkunskap utan helt generellt all sexual- och samlevnadsundervisning. Det är dock troligt, att en relativt större andel av lektionstimmarerna använts åt undervisning i sexualkunskap än åt samhällsfrågor, normernas relativitet och normer för sexuellt samliv. I antalet angivna timmar ingår

emellertid säkert även andra moment än dem som tagits upp i enkäten, vilket kan vara anledningen till att sambandet inte blir så starkt som för undervisningen om det kunskapsstoff som enkäten behandlar.

Indexpoängen redovisad efter undervisning om kunskapsstoffet återges också i tabell 6.3. Här framträder ett starkt samband mellan variablerna. Skillnaden är signifikant. Det är dock möjligt att elevernas svar på omfattningen av undervisningen påverkats av i vilken utsträckning de kunnat svaren på kunskapsfrågorna. Har de inte vetat det rätta svaret, kan de ha trott att de ej fått undervisning. I vilken utsträckning detta gäller är naturligtvis svårt att säga.

Tabell 6.4, som visar sambandet med användning av hjälpmedel, innehåller inga signifikanta skillnader. Inte heller för sambandet med undervisningsklimat i tabell 6.5 framträder några signifikanta skillnader. Lärarens sätt att bedriva undervisning i dessa hänseenden tycks inte ha haft någon inverkan på elevernas mått av kunskaper.

Elevernas omdöme om undervisningens kvalitet ger inte riktigt det utslag på kunskaperna som väntat, vilket framgår av tabell 6.6. Det föreligger ingen tendens att omdömet om undervisningen skulle förklara skillnader i indexpoäng.

Tabell 6.3 Indexpoäng i sexualkunskap redovisad efter undervisningens omfattning. I %.

Sexual- och samlevnadsundervisning: antal lektioner	Bastal	Antal poäng			
		—4	5—9	10—14	15—23
1—3	245	20	33	33	14
4—5	358	17	34	34	15
6—	466	16	26	38	20
Ingen undervisning, minns ej och uppgift saknas	438	21	38	30	11

Har undervisning skett om det kunskapsstoff som enkäten behandlat?	Bastal	Antal poäng			
		—4	5—9	10—14	15—23
Ja, om det mesta	243	8	21	42	30
Ja, om en del	900	18	34	34	14
Nej	333	25	39	28	8

Tabell 6.4 Indexpoäng i sexualkunskap redovisad efter användning av hjälpmedel i undervisningen. I %.

Visades film eller bildband?	Bastal	Antal poäng			
		—4	5—9	10—14	15—23
Ja	497	15	30	37	18
Nej	525	16	29	37	18
Minns ej, uppgift saknas	121	18	41	28	13

Användes bandspelare?	Bastal	Antal poäng			
		—4	5—9	10—14	15—23
Ja	84	24	29	29	19
Nej	883	15	30	37	18
Minns ej, uppgift saknas	176	18	35	33	14

Tabell 6.5 Indexpoäng i sexualkunskap redovisad efter undervisningsklimat. I %.

Undervisades pojkar och flickor tillsammans?	Bastal	Antal poäng			
		—4	5—9	10—14	15—23
Ja	1 036	15	31	36	18
Nej	75	20	36	32	12

Fick man fråga och diskutera i samband med undervisningen?	Bastal	Antal poäng			
		—4	5—9	10—14	15—23
Ja	944	16	31	35	18
Nej	113	18	28	35	19

Tabell 6.6 Indexpoäng i sexualkunskap redovisad efter omdöme om undervisningen. I %.

Vad ansåg man om undervisningen?	Bastal	Antal poäng			
		—4	5—9	10—14	15—23
Mycket eller ganska bra	536	16	30	34	19
Varken bra eller dålig	307	13	33	36	18
Ganska eller mycket dålig	268	18	30	38	15

6.2.2.3 Redovisning efter bakgrundsdata

I tabell 6.7 redovisas indexpoängen med uppdelning på bakgrundsdata. Följande gäller här och i övriga kapitel beträffande den statistiska prövningen av skillnader emellan olika kategorier av elever. Kategorin uppgift saknas ingår ej i chi²-beräkningarna för variabeln stadigt sällskap. Samma gäller för socialgrupp beträffande kate-

gorierna hemmafruar, pensionärer och uppgift saknas, för religiös bakgrund beträffande »vet ej» och uppgift saknas samt för föräldrarnas kontroll beträffande uppgift saknas.

Signifikant skillnad föreligger för kön, vilket inte är oväntat, eftersom resultaten för de enskilda kunskapsfrågorna sammanfattas i indexpoängen. Flickorna har således högre indexpoäng än pojkarna.

Tabell 6.7 Indexpoäng i sexualkunskap redovisad efter bakgrundsdata. I %.

Bakgrundsvariabel	Kategori	Bastal	Antal poäng			
			—4	5—9	10—14	15—23
Kön	Pojkar	802	28	35	28	9
	Flickor	705	7	30	41	22
Linje	Humanistisk	305	11	32	39	18
	Ekonomisk	204	25	38	29	8
	Teknisk	269	33	42	20	5
	Samhällsvetenskaplig	344	14	26	38	22
	Naturvetenskaplig	385	14	29	39	18
Orttyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	462	20	31	35	14
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	454	16	34	35	15
	Övrigt	591	19	32	33	16
Stadigt sällskap	Har stadigt sällskap	641	15	29	38	17
	Har ej stadigt sällskap	858	20	35	31	14
	Uppgift saknas	8				
Socialgrupp	I	457	17	34	32	17
	II	635	19	32	35	15
	III	385	19	31	36	14
	Hemmafruar, pensionärer	19				
	Uppgift saknas	11				
Totalt		1 507	18	32	34	15

Likaså finns en signifikant skillnad mellan olika linjer. Elever på de samhällsvetenskapliga, humanistiska och naturvetenskapliga linjerna har betydligt högre indexpoäng än elever på de ekonomiska och tekniska. Detta överensstämmer med den mängd undervisning som eleverna uppger sig ha fått.

Man kan inte bortse från möjligheten att skillnaderna i kunskaper mellan pojkar och flickor sammanhänger med skillnader i deras fördelning på linjer liksom det finns möjlighet att det motsatta förhållandet gäller.

Könsfördelningen på de olika linjerna är på humanistisk linje 16 % pojkar och 84 % flickor, ekonomisk 50–50 %, teknisk 96–4 %, samhällsvetenskaplig 38–62 % och naturvetenskaplig 68–32 %. Vid en samtidig uppdelning på kön och linje erhålles följande procenttal för poängklassen 15–23 poäng:

	Hum	Ek	Tekn	Samh	Nat
pojkar	— ¹	4	5	13	14
flickor	19	13	— ¹	27	27

¹ Bastal för litet för procentberäkning.

Tendensen är klar. Kön och linje förklarar oberoende av varandra varians i elevernas kunskaper.

Några skillnader i kunskaper mellan elever boende i olika orttyper föreligger inte. Kunskaperna tycks alltså vara desamma i storstäder och ute i landet. Variabeln stadigt sällskap, som här ses som en indikator på den mellanliggande variabeln motivation, visar ett statistiskt säkerställt samband med kunskaperna i den förväntade riktningen. Elever med stadigt sällskap har högre indexpoäng. Det finns slutligen ingen säkerställd skillnad mellan elever ur olika socialgrupper.

6.3 Kunskaper i samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad

6.3.1 Enskilda kunskapsfrågor redovisade efter kön

I tabell 6.8 redovisas de 14 påståenden, som gäller samhällsfrågor, med uppdelning på kön. Korrekt svar har som tidigare strukits under. Påståendena har ordnats efter andelen korrekta svar. Största andelen kor-

Tabell 6.8 Enskilda frågor om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad redovisade efter kön. Vertikala procenttal.

Påstående/fråga	Svarsalternativ	Kön		
		Pojkar	Flickor	Totalt
Mödravårdscentralen ger kostnadsfri rådgivning	Rätt	94	95	95
	Fel	—	—	—
	Vet ej, uppgift saknas	6	5	5
Enligt svensk lag straffas vuxen person som har samlag med person under 15 år	Rätt	94	94	94
	Fel	3	4	3
	Vet ej, uppgift saknas	4	3	3
En arbetsgivare får inte avskeda en kvinna från arbetet på grund av att hon väntar barn	Rätt	87	83	85
	Fel	5	5	5
	Vet ej, uppgift saknas	7	11	9
Moderskapspenning ges endast till mindre bemedlade mödrar	Rätt	5	3	4
	Fel	73	88	80
	Vet ej, uppgift saknas	23	9	16
Med äktenskapsförord menar man det tal som prästen håller till brudparet vid vigseln	Rätt	9	7	8
	Fel	75	82	78
	Vet ej, uppgift saknas	16	10	14
Den som vet eller misstänker att han har en könssjukdom är enligt svensk lag förbjuden att ha samlag	Rätt	81	76	78
	Fel	7	9	8
	Vet ej, uppgift saknas	12	15	13
Enligt lagen kan en gravid kvinna få abort om hon ej fyllt 15 år och hennes föräldrar lämnar sitt samtycke till aborten	Rätt	73	82	77
	Fel	9	6	7
	Vet ej, uppgift saknas	18	13	16
En person som talar om vart man kan vända sig för att få illegal (illegal = olaglig) abort kan straffas	Rätt	75	75	75
	Fel	7	7	7
	Vet ej, uppgift saknas	17	18	18
En gift kvinna måste anta makens namn	Rätt	19	17	18
	Fel	72	75	73
	Vet ej, uppgift saknas	9	8	9
Enligt svensk lag är alla homosexuella handlingar straffbara	Rätt	18	9	14
	Fel	63	72	67
	Vet ej, uppgift saknas	19	19	19
Alla gravida kvinnor får tandvårdsbidrag	Rätt	54	78	66
	Fel	11	3	7
	Vet ej, uppgift saknas	35	18	27
Hemskillnad och äktenskapskillnad är samma sak	Rätt	19	24	22
	Fel	64	62	63
	Vet ej, uppgift saknas	16	14	15
Kusiner får inte gifta sig med varandra	Rätt	35	26	31
	Fel	57	69	62
	Vet ej, uppgift saknas	8	6	7
För att en kvinna skall få ett pessar inprovat måste hon enligt lag vara lägst 17 år	Rätt	14	14	14
	Fel	47	55	51
	Vet ej, uppgift saknas	39	31	35
	Bastal	802	705	1 507

rekta svar erhålles för påståendet rörande mödravårdscentralens rådgivning (95 %) och lägsta andelen för påståendet om ålder för inprovning av pessar (51 %).

För skillnaderna mellan pojkar och flickor gäller att det förekommer 8 signifikanta sådana av 14 möjliga. De ej signifikanta påståendena har nummer 1, 2, 6, 8, 9 och 12 i tabellen. Av de 8 signifikanta skillnaderna har flickorna större andel korrekta svar på 7 och pojkarna på 1 påstående.

6.3.2 Kunskapsindex

6.3.2.1 Uppbyggnad

Liksom för sexualkunskap har en sammanräkning av poäng skett. Med ett pluspoäng för korrekt svar och ett minuspoäng för felaktigt erhålles den fördelning på indexpoäng som framgår av tabell 6.9.

Tabell 6.9 Indexpoäng ifråga om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad. I %.

	Antal poäng				S:a
	-5	6-8	9-11	12-14	
Antal	195	417	570	325	1 507
%	13	28	38	22	100

78 elever uppnådde högsta poäng medan 11 elever hade 0 eller lägre poäng. Genomsnittspoängen var 9,0.

6.3.2.2 Redovisning efter erhållen undervisning.

I tabell 6.10 har indexpoängen satts i samband med undervisningens omfattning. Som

Tabell 6.10 Indexpoäng i samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad redovisad efter undervisningens omfattning. I %.

Har undervisning skett om det kunskapsstoff som enkäten behandlat?	Bastal	Antal poäng			
		-5	6-8	9-11	12-14
Ja, om det mesta eller en del	549	11	26	38	26
Nej	874	14	27	39	20

väntat föreligger en signifikant tendens, men sambandet är svagare än motsvarande i fråga om sexualkunskap.

Frågor och diskussion har inget signifikant samband med indexpoängen (tabell 6.11) men däremot omdömet om undervisningen (tabell 6.12). De elever som är positiva eller negativa till undervisningen har högre indexpoäng än de neutrala. En tolkning av detta resultat är, att de positiva kan ha fått nya kunskaper genom undervisningen, medan de negativa redan hade den av lärarna meddelade kunskapen och därför kan ha tyckt att undervisningen var dålig.

6.3.2.3 Redovisning efter bakgrundsdata

Kunskaperna efter olika bakgrundsdata redovisas i tabell 6.13. Som tidigare föreligger signifikanta skillnader för kön, linje och stadigt sällskap men inte för orttyp och socialgrupp.

Flickor har högre indexpoäng och likaså de elever som har stadigt sällskap. I detta fall är det den naturvetenskapliga och tekniska linjen som har lägst poäng, medan det för indexet för sexualkunskap var den ekonomiska och tekniska.

Vid samtidig uppdelning på kön och linje erhålles följande procenttal för poängklassen 12-14:

	Hum	Ek	Tekn	Samh	Nat
pojkar	— ¹	19	17	23	15
flickor	27	28	— ¹	27	23

¹ Bastal för litet för procentberäkning.

Tendenserna finns kvar, men skillnaderna mellan könen har accentuerats något.

Tabell 6.11 Indexpoäng i samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad redovisad efter undervisningsklimat. I %.

Fick man fråga och diskutera i samband med undervisningen?	Bastal	Antal poäng			
		—5	6—8	9—11	12—14
Ja	386	10	25	38	27
Nej	56	9	34	34	23
Minns ej, uppgift saknas	108	14	28	36	22

Tabell 6.12 Indexpoäng i samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad redovisad efter omdöme om undervisningen. I %.

Vad ansåg man om undervisningen?	Bastal	Antal poäng			
		—5	6—8	9—11	12—14
Mycket eller ganska bra	213	10	21	37	32
Varken bra eller dålig	160	10	33	40	17
Ganska eller mycket dålig	152	13	26	37	25

Tabell 6.13 Indexpoäng i samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad redovisad efter bakgrundsdata. I %.

Bakgrundsvariabel	Kategori	Bastal	Antal poäng			
			—5	6—8	9—11	12—14
Kön	Pojkar	802	17	30	35	18
	Flickor	705	9	25	41	26
Linje	Humanistisk	305	10	26	38	25
	Ekonomisk	204	10	27	39	24
	Teknisk	269	17	31	36	16
	Samhällsvetenskaplig	344	10	24	40	26
	Naturvetenskaplig	385	16	30	36	18
Ortstyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	462	13	28	38	21
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	454	15	24	40	20
	Övrigt	591	11	30	36	23
Stadigt sällskap	Har stadigt sällskap	641	9	23	42	25
	Har ej stadigt sällskap	858	16	31	34	19
	Uppgift saknas	8				
Socialgrupp	I	457	15	29	35	21
	II	635	13	26	39	22
	III	385	10	29	40	21
	Hemmafruar, pensionärer	19				
	Uppgift saknas	11				
Totalt		1 507	13	28	38	22

6.4 Normernas relativitet

6.4.1 Enskilda kunskapsfrågor redovisade efter kön

I detta avsnitt ingår endast fyra frågor. Dessa frågor har medtagits inte så mycket för att kontrollera elevernas faktiska kun-

skaper utan mera för att försöka få ett grepp om i vilken grad eleverna har någon känsla för att värderingar skiftar mellan olika kulturer. I tabell 6.14 visas att påståendet om katolska kyrkans inställning till födelsekontroll erhållit högst andel korrekta svar, 85 %, mot 37 % för påståendet om

Tabell 6.14 Enskilda frågor om normernas relativitet redovisade efter kön. Vertikala procenttal.

Påstående/fråga	Svarsalternativ	Kön		
		Pojkar	Flickor	Totalt
Den katolska kyrkan har en strängare inställning till födelsekontroll än de protestantiska kyrkorna	Rätt	86	84	85
	Fel	8	11	9
	Vet ej, uppgift saknas	5	6	6
Lagstiftningen om abort är ungefär densamma i de flesta länder	Rätt	6	10	8
	Fel	87	82	84
	Vet ej, uppgift saknas	7	9	8
Det förekommer inom vissa kulturer att man allmänt uppmuntrar till föräktenskapliga förbindelser	Rätt	65	49	58
	Fel	6	11	8
	Vet ej, uppgift saknas	29	40	34
Homosexualitet har fördömts av alla folk i alla tider	Rätt	38	45	41
	Fel	40	34	37
	Vet ej, uppgift saknas	21	21	21
	Bastal	802	705	1 507

att homosexualitet fördömts av alla folk i alla tider.

För alla påståenden utom nummer 1 finns signifikanta skillnader. Pojkarna har i samtliga fall högre indexpoäng. Det är ett intressant resultat, eftersom flickorna på de båda föregående indexen hade övervägande högre indexpoäng i de fall då signifikanta skillnader fanns. Så få exempel har tagits upp att man på grundval av dessa inte bör dra några generella slutsatser om skillnader mellan pojkars och flickors kunskaper om normernas relativitet.

6.4.2 Kunskapsindex

6.4.2.1 Uppbyggnad

Indexet är uppbyggt på likartat sätt som tidigare. I tabell 6.15 ser vi, att 20 % av eleverna har högsta poängen medan 5 % har minuspoäng. Genomsnittspoängen är 2,0.

6.4.2.2 Redovisning efter erhållen undervisning

Indexpoängen redovisas här efter undervisningens omfattning (tabell 6.16). Det före-

Tabell 6.15 Indexpoäng ifråga om normernas relativitet. I %.

	Antal poäng					S:a
	0	1	2	3	4	
Antal	244	290	413	257	303	1 507
%	16	19	27	17	20	100

Tabell 6.16 Indexpoäng ifråga om normernas relativitet redovisad efter undervisningens omfattning. I %.

Har undervisning skett om det kunskapsstoff som enkäten behandlat?	Bastal	Antal poäng			
		-1	2	3	4
Ja, rätt mycket eller en del	234	29	29	15	26
Nej, resp. Ej erhållit sexual- och samlevnadsundervisning	1147	37	27	17	19
Minns ej, uppgift saknas	126	37	27	19	17

ligger en signifikant skillnad mellan ja- och nejkategorierna. Sambandet är det förväntade. Elever som anger att de erhållit undervisning har högre poäng.

mellan linjer är dock icke detsamma för de tre kunskapsområdena. Bl. a. av detta skäl är det svårt att ge variationerna en övertygande förklaring.

6.4.2.3 Redovisning efter bakgrundsdata

För kön och linje finns fortfarande en signifikant skillnad, medan den har försvunnit för stadigt sällskap och i likhet med tidigare inte finns för orttyp och socialgrupp.

Vid samtidig uppdelning på kön och linje erhålles följande procenttal för elever med 4 poäng:

	Hum	Ek	Tekn	Samh	Nat
pojkar	— ¹	17	20	36	26
flickor	23	8	— ¹	14	10

¹ Bastal för litet för procentberäkning.

Tendensen finns kvar. Pojkarna har även efter uppdelning på linjer bättre kunskaper än flickorna i detta avseende. Oberoende av könsfördelningen varierar vidare kunskaper-na med linje. Mönstret för variationerna

6.5 Jämförelse med elevundersökningen i årskurs 9

Som tidigare nämnts innehåller de båda undersökningarna inte exakt samma frågor på de tre kunskapsområdena. Till stor del är de dock gemensamma och skall därför läggas till grund för en jämförelse av kunskapsnivåerna på de två stadierna.

De enskilda kunskapsfrågorna för sexualkunskap är något fler på gymnasietadiet, 23 mot 21 frågor. Signifikanta skillnader mellan könen föreligger till lika stor andel för de båda stadierna, och flickorna har i båda fallen bättre kunskaper än pojkarna. Vid jämförelse mellan stadierna med avseende på de 14 enskilda kunskapsfrågor i sexualkunskap som varit gemensamma, visar sig gymnasieeleverna i 10 fall ha signifikant större andel korrekta svar. I övriga 4 fall föreligger inte någon signifikant skillnad.

Tabell 6.17 Indexpoäng ifråga om normernas relativitet redovisad efter bakgrundsdata. I%.

Bakgrunds- variabel	Kategori	Bastal	Antal poäng			
			—1	2	3	4
Kön	Pojkar	802	29	29	19	24
	Flickor	705	43	26	15	16
Linje	Humanistisk	305	37	21	19	23
	Ekonomisk	204	43	33	12	13
	Teknisk	269	37	31	12	19
	Samhällsvetenskaplig	344	33	25	19	22
	Naturvetenskaplig	385	31	29	19	21
Orttyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	462	35	26	20	19
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	454	36	28	15	21
	Övrigt	591	36	28	17	20
Stadigt sällskap	Har stadigt sällskap	641	36	26	16	22
	Har ej stadigt sällskap	858	34	29	18	19
	Uppgift saknas	8				
Socialgrupp	I	457	35	26	18	22
	II	635	35	30	15	20
	III	385	37	26	19	18
	Hemmafruvar, pensionärer	19				
	Uppgift saknas	11				
Totalt		1 507	35	27	17	20

Även då jämförelsen inskränks till att gälla enbart elever på den gymnasieförberedande linjen i årskurs 9 i grundskolan, har gymnasieeleverna genomsnittligt bättre kunskaper, men avviker nu mindre markant.

Vad gäller samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad överensstämmer resultaten med ovanstående. Grundskoleeleverna har fått en fråga mer än gymnasieeleverna, nämligen 15 frågor. Flickorna har större kunskaper än pojkarna på båda stadierna och i lika stor utsträckning. På de 9 frågor som varit gemensamma för båda stadierna visar sig gymnasieeleverna ha signifikant större andel korrekta svar i 6 fall. I övriga 3 fall föreligger inte några signifikanta skillnader. Vid jämförelse med enbart 9 g, visar sig tendensen kvarstå, dock mindre markerad.

Ifråga om både sexualkunskap och samhällsfrågor visar sig elever med stadigt sällskap ha bättre kunskaper än övriga elever. Denna tendens framträder dock ej i undersökningen av grundskolans elever.

Lika många frågor om normernas relativitet har ställts i de båda undersökningarna, och medelpoängen är också densamma, 2,0 poäng. Pojkarna visar sig både i gymnasiet och i grundskolan ha större kunskaper än flickorna.

Fråga	Grundskola		Gymnasium	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
1. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
2. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
3. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
4. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
5. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
6. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
7. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
8. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
9. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
10. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
11. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
12. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
13. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
14. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
15. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
16. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
17. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
18. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
19. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
20. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
21. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
22. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
23. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
24. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
25. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
26. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
27. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
28. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
29. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19
30. Om man vill ha ett barn ska man...	18	19	18	19

7.1 Inledning

Undersökningen behandlar de normer för sexuell samliv bland ungdomar i elevernas egen ålder som eleverna själva har och de normer som eleverna tror att skolan, föräldrarna och kamraterna har. I en tidigare av utredningen utförd undersökning, (SOU 1969: 2), har det sexuella beteendet undersökts, vilket är ett skäl till att det inte tagits upp i denna undersökning. Enligt Utredningsinstitutets bedömning skulle i det här sammanhanget sådana frågor vara så känsliga, att de skulle kunnat omöjliggöra undersökningens genomförande. Föräldrar och lärare skulle kunna motsätta sig att en sådan undersökning gjordes inom skolans område.

Närmast redovisas elevernas normer, där efter de normer de tillskriver sin omgivning. I enkätformuläret har ordningen mellan frågorna varit den omvända. Svartalternativen är ej genomgående jämförbara. I fråga om normer man tillskriver skola och föräldrar behandlas fyra olika inställningar, i kap. 2 benämnda avvisande, restriktiva, fria och ansvars- och självständighetsbetonande. Möjligheten fanns också för eleverna att ange att skola och föräldrar ställer sig likgiltiga för problemet. Frågorna avser ju att komma åt skolans och föräldrarnas sätt att fungera som normkällor. Det är då av intresse att se inte bara om de uttalar sig för olika sexuella handlingsmönster utan också om de rekommenderar eget ställnings-

tagande eller ställer sig likgiltiga. Beträffande kamraters normer och elevernas egna är det däremot de olika handlingsmönstren, återspeglade i de angivna normerna, som är av intresse.

7.2 Elevernas egna normer

Majoriteten av eleverna, 63 %, ansluter sig till den restriktiva inställningen, dvs. att man måste ha stadigt sällskap för att ha sexuell samliv (tabell 7.1). Den större delen av de övriga eleverna har den friare inställningen till sexuell samliv (26 %). Accepterar man den friare inställningen lär man även acceptera sexuell samliv mellan ungdomar som har stadigt sällskap, dvs. 89 % skulle acceptera sexuell samliv om man har stadigt sällskap. Av den tidigare nämnda undersökningen av svenska folkets sexualliv framgår att 91 % i den yngre generationen både bland män och kvinnor, accepterar sexuell samliv mellan par med stadigt sällskap, medan en mindre del accepterar sexuell samliv mellan obundna, relativt obekanta personer. Mönstret är därmed detsamma i båda undersökningarna.

Den norm som eleverna ansluter sig till beror inte på omfattningen av den undervisning de fått om olika normer. Detta framgår av tabell 7.2. Ungefär samma andel ansluter sig oberoende av undervisningens omfattning till kravet på stadigt sällskap.

Tabell 7.1 Elevernas normer för sexuellt samliv mellan ungdomar i deras egen ålder. I %.

	Vilken norm ansluter man sig till?					S:a
	Att det absolut inte får förekomma	Att man måste ha stadigt sällskap för att ha sexuellt samliv	Att det räcker med att man träffas mer tillfälligt	Vet ej	Uppgift saknas	
Antal	56	943	393	106	9	1 507
%	4	63	26	7	1	100

Tabell 7.2 Elevernas normer för sexuellt samliv mellan ungdomar i deras egen ålder redovisade efter erhållen undervisning. I %.

Har man i undervisningen behandlat olika normer för sexuellt samliv?	Bastal	Vilken norm ansluter man sig till?			
		Får ej förekomma	Stadigt sällskap krävs	Räcker med mer tillfällig kontakt	Vet ej, uppgift saknas
Ja, rätt mycket eller en del	441	5	61	29	6
Nej, resp. Ej erhållit sexualundervisning	911	4	65	24	7
Minns ej, uppgift saknas	155	2	54	28	15

7.2.1 Redovisning efter bakgrundsdata

I tabell 7.3 redovisas elevernas normer med uppdelning på bakgrundsdata. Signifikanta samband finns mellan elevernas normer och kön, linje, religiös bakgrund resp. föräldrarnas kontroll.

Samma andel av pojkar och flickor intar den avvisande inställningen medan pojkarna i övrigt har en markant friare inställning till sexuellt samliv. Den tidigare undersökningen (SOU 1969: 2) redovisar kortare bekantskapstid före det första samlaget för pojkar än för flickor. Med utgångspunkt från denna överensstämmelse kan man påstå att angivna normer speglar handlingsbeteendet.

Skillnaderna mellan linjerna återfinns till största del mellan den restriktiva och fria inställningen. Det är tydligt att variationerna mellan linjer här fångar upp skillnaderna mellan pojkar och flickor. Procenten elever som anser att stadigt sällskap krävs för sexuellt samliv samvarierar över linjer direkt med procenten flickor.

Den förväntade tendensen framträder vad gäller skillnaden beroende på den religiösa

bakgrunden. Elever som har hem där ingen av föräldrarna är religiös, visar en friare inställning än elever med hem där någon eller båda föräldrarna är religiösa.

Det visar sig att ju strängare föräldrarnas kontroll är, desto mindre fri är elevernas inställning till sexuellt samliv. Föräldrakontrollen påverkar dock inte den avvisande inställningen. Här finns inga skillnader mellan eleverna.

7.3 Normer tillskrivna skola; föräldrar och kamrater

De normer som eleverna tillskriver sin omgivning redovisas i tabell 7.4. Det kan noteras att 60 % av eleverna anger, att skolan vill att man bildar sig en egen uppfattning att handla efter. Om denna uppfattning bottnar i uttalade åsikter från lärarna eller endast tillskrives skolan utan vidare grund är svårt att säga. Tabell 7.5 visar dock att andelen elever som ser skolans roll på detta sätt varierar med den utsträckning i vilken man i skolan sysslat med olika normer för sexuellt samliv. De som fått undervisning uppger i högre grad än övriga

Tabell 7.3 Elevernas normer för sexuellt samliv mellan ungdomar i deras egen ålder redovisad efter bakgrundsdata. I %.

Bakgrundsvariabel	Kategori	Bastal	Får ej förekomma	Stadigt sällskap krävs	Räcker med mer tillfällig kontakt	Vet ej, uppgift saknas	
Kön	Pojkar	802	3	49	40	9	
	Flickor	705	4	79	11	6	
Linje	Humanistisk	305	4	71	20	6	
	Ekonomisk	204	4	61	30	5	
	Teknisk	269	3	56	32	10	
	Samhällsvetenskaplig	344	4	66	23	7	
	Naturvetenskaplig	385	4	59	28	9	
Orttyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	462	3	62	28	7	
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	454	4	61	28	7	
	Övrigt	591	5	64	23	8	
Stadigt sällskap	Har stadigt sällskap	641	2	71	21	5	
	Har ej stadigt sällskap	858	5	57	29	9	
	Uppgift saknas	8					
Socialgrupp	I	457	3	63	26	9	
	II	635	4	63	25	8	
	III	385	3	62	29	6	
	Hemmafruvar, pensionärer	19					
	Uppgift saknas	11					
Religiös bakgrund	Båda föräldrarna religiösa eller kyrkliga	306	13	60	21	6	
	En av föräldrarna är religiös eller kyrklig	192	3	66	22	9	
	Ingen av föräldrarna är religiös eller kyrklig	863	1	63	29	7	
	Vet ej och uppgift saknas	146	3	60	25	12	
Föräldrarnas kontroll	Brukar föräldrarna ange hur dags man skall vara hemma på kvällarna?	Alltid, ofta	159	3	74	19	4
		Ibland	714	3	65	25	7
		Aldrig	630	4	57	29	9
		Uppgift saknas	4				
Totalt		1507	4	63	26	8	

Tabell 7.4 Normer för sexuellt samliv mellan ungdomar i elevernas egen ålder tillskrivna skola, föräldrar och kamrater. I %.

	Vad tror man skolan vill att man skall tycka?							
	Att det absolut inte får förekomma	Att man måste ha stadigt sällskap	Att det räcker att man träffas mer tillfälligt	Skolan vill att man bildar sig en egen uppfattning att handla efter	Skolan intresserar sig inte alls för denna fråga	Vet ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	76	143	8	903	220	153	4	1 507
%	5	9	1	60	15	10	—	100

Vad tror man föräldrarna tycker?

	Att det absolut inte får förekomma	Att man måste ha stadigt sällskap	Att det räcker att man träffas mer tillfälligt	Föräldrarna vill att man bildar sig en egen uppfattning att handla efter	Föräldrarna intresserar sig inte alls för denna fråga	Vet ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	271	510	8	605	20	92	1	1 507
%	18	34	1	40	1	6	—	100

Vad tror man kamraterna tycker?

	Att det absolut inte får förekomma	Att man måste ha stadigt sällskap	Att det räcker att man träffas mer tillfälligt	Kamraterna har ingen speciell åsikt om detta	Vet ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	9	549	511	246	187	5	1 507
%	1	36	34	16	12	—	100

Tabell 7.5 Normer för sexuellt samliv tillskrivna skolan redovisade efter undervisningens omfattning. I %.

Vad tror man att skolan vill att man skall tycka?

Har man i undervisningen behandlat olika normer för sexuellt samliv?	Bastal	Att det absolut inte får förekomma	Att man måste ha stadigt sällskap	Att det räcker med att man träffas mer tillfälligt	Skolan vill att man bildar sig en egen uppfattning att handla efter	Skolan intresserar sig inte alls för denna fråga	Vet ej, och uppgift saknas
Ja, rätt mycket eller en del	441	5	12	—	66	8	9
Nej eller erhöll ingen sexual- och samlevnadsundervisning	911	5	8	1	57	19	10
Minns ej, uppgift saknas	155	3	8	1	59	11	17

att skolan vill att man bildar sig en egen uppfattning att handla efter.

Om man jämför de åsikter eleverna tillskriver skolan med dem de tillskriver föräldrarna, finner man att föräldrarna för eleverna framstår som mer restriktiva.

Eftersom svarsalternativen för normer tillskrivna skolan och föräldrarna inte är riktigt desamma som för elevernas egna åsikter kan en direkt jämförelse inte göras. Det är

dock tydligt att föräldrarna och i viss mån skolan tillskrivs den avvisande åsikten i högre grad än den omfattas av eleverna själva och den minst restriktiva i lägre grad.

Samma svarsalternativ som för elevernas egna normer har kunnat anges för de normer som tillskrivits kamraterna. För dessa båda kategorier är det, som tidigare nämnts, normerna för handlingsmönstret som man

vill komma åt. Uppgifterna om kamraternas åsikter får tas med en viss försiktighet, eftersom »vet ej»-svaren här är betydligt högre.

Uppgifterna pekar nu på att kamraternas åsikt skulle vara friare än elevernas egna vilket inte är möjligt om de tillfrågade eleverna är representativa för sina kamrater. Förklaringen kan vara den att många elever framträtt som mer »fria» och »radikala» i samtal med kamraterna än vad som motsvarar deras verkliga attityder. Dessa har däremot i högre grad framkommit i den anonyma enkätundersökningen. Svaret att »kamraterna har ingen speciell åsikt» innebär antagligen ofta, att eleverna inte känner till kamraternas åsikter. Man kan inte anta, att kamraterna skulle ha mindre deciderade uppfattningar än de i enkäten deltagande eleverna.

7.4 Jämförelse med elevundersökningen i årskurs 9

På detta område har identiska frågor ställts till de båda elevkategorierna, varför direkta jämförelser kan göras.

Elevernas egna normer överensstämmer helt, när det gäller att man måste ha stadigt sällskap för att få ha sexuellt samliv. $\frac{2}{3}$ anser detta. I övrigt vinner den fria inställningen större anslutning bland gymnasiet elever (26 mot 12 %), medan grundskoleeleverna däremot har större andel vet ej svar.

En ungefär lika stor andel på båda stadierna anser att skolan vill, att man skall bilda sig en egen uppfattning att handla efter. Grundskoleeleverna anser emellertid att deras föräldrar är mer restriktiva. 32 %, mot 18 % för gymnasieeleverna, tror att föräldrarna tycker, att sexuellt samliv absolut inte får förekomma bland ungdomar i elevernas egen ålder. Divergensen kan möjligen bottna i att föräldrarna i högre grad tolererar sexuellt samliv mellan artonåringar än mellan sextonåringar.

När det gäller kamraternas inställning har eleverna på det lägre stadiet i mycket högre grad angett, att kamraterna inte har någon

speciell åsikt, 34 % mot 16 %. Eftersom gymnasieeleverna bättre har kunnat specificera kamraternas åsikter, kan en jämförelse mellan de övriga inställningarna visa på en skillnad, som inte finns i verkligheten. Hade grundskoleeleverna kunnat ange sina kamraters åsikter i högre grad, hade kanske skillnaderna försvunnit. För åsikter om att stadigt sällskap krävs finns ingen skillnad men däremot för åsikten att det räcker med att man träffas mer tillfälligt. Dubbelt så många gymnasieelever som grundskoleelever, 34 % mot 17 %, tror att deras kamrater har denna inställning.

8.1 Inledning

I detta kapitel skall elevernas behov av sexualundervisning redovisas med avseende på hur de själva upplever det. Deras uttalande behov är en funktion av »mättnadsgraden», i sin tur sammanhängande med omfattningen av erhållen undervisning och av tillgången till informationsalternativ. En stor del av frågorna om behov anknyter till den första komponenten och gäller alltså behoven mot bakgrund av erhållen undervisning. Nu har kartläggningen av undervisningens innehåll avsett relativt stora kunskapsområden varför rekonstruktion i detalj av önskemålen om undervisning ej är möjlig. Inte heller erhålles någon direkt gradering av vikten av de olika områdena ur elevernas synpunkt.

Vi skall här först ta upp två frågor med anknytning till den undervisning som förekommit, liksom tidigare med uppdelning på fyra områden varav tre gäller kunskapsområden (sexualkunskap, samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad och normernas relativitet) och det fjärde normer för sexuellt samliv.

Sexualkunskap osv. definieras här som tidigare av det kunskapsstoff som eleverna utfrågats om i enkäten. Sedan behandlas elevernas önskemål beträffande hjälpmedel i undervisningen och undervisningsklimat samt deras behov av enskilt samtal och av undervisning i speciella frågor (preventivmedel, samlag). Slutligen redovisas elevernas synpunkter på vem som bör sköta sexualundervisningen i skolan.

8.2 Elevernas attityd till att sexual- och samlevnadsfrågor behandlas i undervisningen

8.2.1 Ifråga om sexualkunskap

8.2.1.1 Allmän värdering och önskemål

Som framgår av tabellerna 8.1 och 8.2 redovisas här elevernas upplevelse av att sexualkunskap berörs i undervisningen och önskemål om mer undervisning. En överväldigande majoritet, 97 %, ser positivt på att sexualkunskap berörs i undervisningen. Man bör observera, att eleverna uppmanats att ta ställning till ökad undervisning i sexualkunskap utan att behöva ta hänsyn till

Tabell 8.1. Upplevelse av att sexualkunskap berörs i undervisningen.

	Tycker man att det är bra att sexualkunskap berörs i undervisningen?				Uppgift saknas S:a
	Ja	Nej	Vet ej		
Antal	1459	22	24	2	1507
%	97	1	2	—	100

Tabell 8.2. Önskemål om mer undervisning i sexualkunskap.

	Skulle man önskat att skolan gett mer undervisning än som skett i sexualkunskap?					
	Ja, mycket mer	Ja, något mer	Nej	Vet ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	514	698	233	61	1	1507
%	34	46	15	4	—	100

detta besluts konsekvenser, t. ex. minskad undervisning om andra ämnesområden.

Eleverna har heller inte uttalat sig om innehållet i den önskade undervisningen, men man kan tänka sig att de i viss mån relaterar till de kunskapsfrågor som tagits upp i enkäten. Dessa består dock av både s. k. praktiska frågor och frågor av mer teoretiskt intresse.

Beträffande den allmänna värderingen finns inte tillräcklig variation i svaren för att motivera särredovisning efter bakgrundsdata eller uppgifter om undervisningens omfattning. Särredovisning har dock skett beträffande önskemålen om mer undervisning.

8.2.1.2 Redovisning efter erhållen undervisning

Hur önskemålen om mer undervisning be-

Tabell 8.3. Önskemål om mer undervisning i sexualkunskap redovisad efter omfattning av erhållen undervisning. I %.

Har man fått undervisning, om det kunskapsstoffet behandlat?	Skulle man önskat att skolan gett mer undervisning än som skett i sexualkunskap?				
	Bastal	Ja, mycket mer	Ja, något mer	Nej	Vet ej, uppgift saknas
Ja, om det mesta	243	19	49	26	7
Ja, om en del	900	32	49	15	4
Nej	333	52	36	10	2
Minns ej, uppgift saknas	31				

Sexual- och samlevnadsundervisning, under biologilektionerna: antal timmar	Skulle man önskat att skolan gett mer undervisning än som skett i sexualkunskap?				
	Bastal	Ja, mycket mer	Ja, något mer	Nej	Vet ej, uppgift saknas
1—3	245	46	40	11	2
4—5	358	30	51	16	4
6—	466	25	52	20	4
Ingen undervisning, minns ej och uppgift saknas	438	41	40	13	6

ror av den undervisning man erhållit framgår av tabell 8.3. En signifikant tendens föreligger i övre delen av tabellen. Önskemål om mer undervisning i sexualkunskap beror i hög grad av i vilken omfattning man fått sådan undervisning. I tabellens nedre del, där särredovisning görs efter antal timmar som ägnats åt sexual- och samlevnadsundervisning, framträder samma tendens, men något svagare. Även här föreligger statistisk signifikans.

8.2.1.3 Redovisning efter bakgrundsdata

I hela kapitel 8 kommer vi inte att särredovisa efter bakgrundsvariablerna linje, orttyp och socialgrupp, eftersom dessa inte uppvisar några intressanta resultat. Vad gäller linje beror de skillnader, som ibland uppkommer, delvis på den sneda könsfördelningen och till stor del på att omfatt-

Tabell 8.4. Önskemål om mer undervisning i sexualkunskap redovisad efter bakgrundsdata. I %.

		Skulle man önskat att skolan gett mer undervisning än som skett i sexualkunskap?				
Bakgrundsvariabel	Kategori	Bastal	Ja, mycket mer	Ja, något mer	Nej	Vet ej, uppgift saknas
Kön	Pojkar	802	36	44	15	4
	Flickor	705	32	49	16	4
Stadigt sällskap	Har stadigt sällskap	641	37	44	15	4
	Har ej stadigt sällskap	858	32	48	16	5
	Uppgift saknas	8				
Religiös bakgrund	Båda föräldrarna religiösa eller kyrkliga	306	29	49	18	4
	En av föräldrarna är religiös eller kyrklig	192	35	45	18	3
	Ingen av föräldrarna är religiös eller kyrklig	863	37	45	14	4
	Vet ej och uppgift saknas	146	26	51	15	8
Totalt		1 507	34	46	15	4

ningen av den undervisning som förekommit på respektive linje har varierat. I den mån skillnaderna beror på könsfördelningen framgår denna av särredovisningen för kön. Undervisningens omfattning på olika linjer har tagits upp i avsnitt 5.9.

I endast två av tio fall erhålls signifikanta skillnader för orttyp och tendenserna är i dessa fall inte entydiga. Det är uppenbart, att det inte är ortens invånarantal som sådant, som står för skillnaderna utan några andra faktorer som t. ex. att linjerna förekommer i olika utsträckning på orterna. För socialgrupp förekommer inte i något fall signifikanta skillnader.

För återstoden av bakgrundsvariablerna, kön, stadigt sällskap och religiös bakgrund, finns ingen säkerställd skillnad, när det gäller önskemål om mer undervisning i sexualkunskap. Detta framgår av tabell 8.4.

8.2.2 I fråga om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad

8.2.2.1 Allmän värdering och önskemål

Tabell 8.5 ger en bild som exakt överensstämmer med motsvarande gällande sexualkunskap. Eleverna är i överväldigande grad positiva till att samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samhällsfrågor

Tabell 8.5. Upplevelse av att samhällsfrågor med anknytning till sexuallivet berörs i undervisningen.

	Tycker man att det är bra att samhällsfrågor med anknytning till sexuallivet berörs i undervisningen?				S:a
	Ja	Nej	Vet ej	Uppgift saknas	
Antal	1 458	21	24	4	1 507
%	97	1	2	—	100

tas upp i undervisningen. En något större del, 91 %, än för sexualkunskap vill ha mer undervisning (tabell 8.6).

8.2.2.2 Redovisning efter erhållen undervisning

Vid särredovisning efter erhållen undervisning, tabell 8.7, framträder samma tendens som tidigare, statistiskt signifikant. De elever som inte erhållit någon undervisning önskar mer undervisning än de som erhållit sådan.

8.2.2.3 Redovisning efter bakgrundsdata

I tabell 8.8 ges önskemålen med uppdelning på bakgrundsdata. Variabeln religiös

Tabell 8.6. Önskemål om mer undervisning om samhällsfrågor med anknytning till sexuallivet.

	Skulle man önskat att skolan gett mer undervisning än som skett om samhällsfrågor med anknytning till sexuallivet?					
	Ja, mycket mer	Ja, något mer	Nej	Vet ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	715	660	98	30	4	1 507
%	47	44	7	2	—	100

Tabell 8.7 Önskemål om mer undervisning om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad redovisad efter omfattning av erhållen undervisning. I %.

Har man fått undervisning om det kunskapsstoffet enkäten behandlat?	Skulle man önskat att skolan gett mer undervisning än som skett om samhällsfrågor med anknytning till sexuallivet?				
	Bastal	Ja, mycket mer	Ja, något mer	Nej	Vet ej, uppgift saknas
Ja, om det mesta eller en del	549	33	52	12	3
Nej	874	58	38	3	1
Minns ej, uppgift saknas	84				

Tabell 8.8. Önskemål om mer undervisning i samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad redovisad efter bakgrundsdata. I %.

Bakgrundsvariabel	Kategori	Skulle man önskat att skolan gett mer undervisning än som skett i samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad?				
		Bastal	Ja, mycket mer	Ja, något mer	Nej	Vet ej, uppgift saknas
Kön	Pojkar	802	45	44	8	2
	Flickor	705	50	43	5	2
Stadigt sällskap	Har stadigt sällskap	641	49	44	6	2
	Har ej stadigt sällskap	858	46	44	7	3
	Uppgift saknas	8				
Totalt		1 507	47	44	7	2

bakgrund ingår ej här. Den har bedömts som mindre intressant redovisningsgrund med motiveringen att frågorna på detta område kan antas vara mindre kontroversiella än de som gäller sexualkunskap.

Uppdelningen på kön, men inte på stadigt sällskap, ger signifikant skillnad. Flickorna vill ha mer undervisning än pojkarna.

8.2.3 Ifråga om normernas relativitet

8.2.3.1 Allmän värdering och önskemål

Intresset för undervisning rörande vad som här kallats normernas relativitet (kunskap-

per om variationer i normer mellan olika kulturer) framgår av tabellerna 8.9 och 8.10. Här erhålles resultat som liknar det tidigare fast med något mindre markerat

Tabell 8.9. Upplevelse av att normernas relativitet berörs i undervisningen.

	Tycker man att det är bra att normernas relativitet berörs i undervisningen?				S:a
	Ja	Nej	Vet ej	Uppgift saknas	
Antal	1 296	79	129	3	1 507
%	86	5	9	—	100

Tabell 8.10. Önskemål om mer undervisning om normernas relativitet.

	Skulle man önskat att skolan gett mer undervisning än som skett om normernas relativitet?					
	Ja, mycket mer	Ja, något mer	Nej	Vet ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	511	734	167	93	2	1 507
%	34	49	11	6	—	100

intresse. 86 % anser, att det är positivt att normernas relativitet berörs i undervisningen. 83 % önskar mer undervisning.

8.2.3.2 Redovisning efter erhållen undervisning

Som tidigare framträder också här en statistiskt signifikant skillnad mellan de elever som erhållit undervisning och de som inte erhållit någon (tabell 8.11). De sistnämnda önskar mer undervisning.

8.2.3.3 Redovisning efter bakgrundsdata

I tabell 8.12 redovisas endast uppdelningen efter kön. Det finns en signifikant skillnad

mellan pojkar och flickor, där flickorna önskar mer undervisning.

8.2.4 Ifråga om normer för sexuellt samliv

8.2.4.1 Allmän värdering och önskemål

I tabell 8.13 ser vi, att 81 % tycker att det är bra att normer för sexuellt samliv berörs i undervisningen. Det är en något lägre andel än för de tidigare områdena. En markant lägre andel, 65 %, vill ha mer diskussion (tabell 8.14). Eleverna är emellertid osäkrare på detta område och har i högre grad angett, att de inte vet. Detta kan kanske delvis bero på att eleverna här endast har kunnat välja mellan ett ja- och

Tabell 8.11. Önskemål om mer undervisning om normernas relativitet redovisade efter omfattning av erhållen undervisning. I %.

Har man fått undervisning om det kunskapsstoff enkäten behandlat?	Bastal	Skulle man önskat att skolan gett mer undervisning än som skett om normernas relativitet?			
		Ja, mycket mer	Ja, något mer	Nej	Vet ej, uppgift saknas
Ja, om det mesta eller en del	234	19	57	19	5
Nej eller erhöll ingen undervisning i sexualliv och samlevnad	1 147	39	47	9	5
Minns ej, uppgift saknas	126	16	52	14	17

Tabell 8.12. Önskemål om mer undervisning om normernas relativitet redovisade efter bakgrundsdata. I %.

Bakgrundsvariabel	Kategori	Bastal	Skulle man önskat att skolan gett mer undervisning än som skett om normernas relativitet?			
			Ja, mycket mer	Ja, något mer	Nej	Vet ej, uppgift saknas
Kön	Pojkar	802	30	48	14	8
	Flickor	705	38	49	8	5
	Totalt	1 507	34	49	11	6

Tabell 8.13. Upplevelse av att normer för sexuellt samliv berörs i undervisningen.

	Tycker man att det är bra att normer för sexuellt samliv berörs i undervisningen?				
	Ja	Nej	Vet ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	1 218	145	142	2	1 507
%	81	10	9	—	100

Tabell 8.14. Önskemål om mer diskussion kring normer för sexuellt samliv.

	Skulle man önskat att det i skolan diskuterats mer än som skett kring normer för sexuellt samliv?				
	Ja	Nej	Vet ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	986	342	177	2	1 507
%	65	23	12	—	100

nejalternativ medan de vid de tidigare kunskapsområdena har kunnat nyansera sitt svar genom att välja mellan alternativen »ja, mycket mer» och »ja något mer». Vid kunskapsfrågorna har vi ju haft en uppfattning om vad som ligger till grund för gradering av önskemålen – i vilken mån undervisning förekommit om kunskapsfrågorna. Beträffande normer för sexuellt samliv har vi bara elevernas subjektiva uppfattning om detta ämne har behandlats mycket eller litet att gradera efter, varför en finare gradering här ansetts mindre meningsfull.

Tabell 8.15. Önskemål om mer diskussion kring normer för sexuellt samliv redovisade efter omfattning av diskussion under läsåret. I %.

Har olika normer för sexuellt samliv behandlats i undervisningen?	Bastal	Skulle man önskat att det i skolan diskuterats mer än som skett kring normer för sexuellt samliv?		
		Ja	Nej	Vet ej, uppgift saknas
Ja, rätt mycket eller en del	441	60	27	12
Nej eller erhöll ingen sexual- och samlevnadsundervisning	911	70	20	10
Minns ej, uppgift saknas	155	52	25	23

8.2.4.2 Redovisning efter erhållen undervisning

I tabell 8.15 görs en redovisning efter den omfattning i vilken normer berörs i undervisningen. Det framgår, att önskemålen om mer diskussion visar samma tendens som för de övriga områdena. Skillnaderna är signifikanta.

8.2.4.3 Redovisning efter bakgrundsdata

Av de tre bakgrundsvariabler som redovisas i tabell 8.16 är det endast stadigt sällskap som ger signifikanta skillnader. Det är emellertid precis på gränsen att den är signifikant och eftersom avvikelserna för vet ej och uppgift saknas ger ett stort bidrag till att skillnaden blir signifikant, har inte denna bakgrundsvariabel något större intresse.

8.3 Elevernas önskemål ifråga om hjälpmedel i undervisningen och undervisningsklimat

Här behandlas endast två aspekter, bildband och filmer samt diskussion i klassen. Tabell 8.17 visar att 75 % av eleverna har uttryckt önskemål om mer hjälpmedel i undervisningen i form av bildband och filmer. 69 % vill ha tillfälle till mer diskussion kring sexual- och samlevnadsfrågor (tabell 8.18).

8.3.1 Redovisning efter bakgrundsdata

I tabellerna 8.19 och 8.20 redovisas önskemål om mer hjälpmedel och mer diskussion efter kön. Inte i något av fallen finns någon

Tabell 8.16. Önskemål om mer diskussion kring normer för sexuellt samliv redovisade efter bakgrundsdata. I %.

Bakgrunds- variabel	Kategori	Bastal	Skulle man önskat att det i skolan diskuterats mer än som skett kring nor- mer för sexuellt samliv?			Vet ej, uppgift saknas
			Ja	Nej		
Kön	Pojkar	802	68	20	12	
	Flickor	705	63	25	12	
Stadigt sällskap	Har stadigt sällskap	641	68	22	10	
	Har ej stadigt sällskap	858	63	23	14	
	Uppgift saknas	8				
Religiös bakgrund	Båda föräldrarna religiösa eller kyrkliga	306	61	26	12	
	En av föräldrarna är religiös eller kyrklig	192	71	20	9	
	Ingen av föräldrarna är religiös eller kyrklig	863	67	22	11	
	Vet ej och uppgift saknas	146	59	23	18	
Totalt		1 507	65	23	12	

Tabell 8.17. Önskemål om mer hjälpmedel i undervisningen i sexual- och samlevnadsfrågor.

	Skulle man vilja ha fler bildband och filmer?				
	Ja	Nej	Vet ej	Upp- gift sak- nas	S:a
Antal	1 125	202	179	1	1 507
%	75	13	12	—	100

Tabell 8.18. Önskemål om mer diskussion i klassen kring sexual- och samlevnadsfrågor.

	Skulle man vilja ha tillfälle till mer diskussion i klassen kring sexual- och samlevnadsfrågor?				
	Ja	Nej	Vet ej	Upp- gift sak- nas	S:a
Antal	1 038	277	190	2	1 507
%	69	18	13	—	100

Tabell 8.19. Önskemål om mer hjälpmedel i undervisningen i sexual- och samlevnadsfrågor redovisade efter bakgrundsdata. I %.

Bakgrunds- variabel	Kategori	Bastal	Skulle man vilja ha fler bildband och filmer?			Vet ej, uppgift saknas
			Ja	Nej		
Kön	Pojkar	802	76	12	12	
	Flickor	705	73	14	12	
Totalt		1 507	75	13	12	

säkerställd skillnad mellan pojkar och flickor.

8.4 Elevernas behov av enskilt samtal rörande sexual- och samlevnadsproblem

53 % av eleverna har önskemål om tillfälle till enskilt samtal om personliga pro-

blem, tabell 8.21. Andelen vet ej-svar är här relativt stor, 18 %.

8.4.1 Redovisning efter bakgrundsdata

Av tabell 8.22 framgår, att behovet av enskilt samtal är något större bland flickor än bland pojkar. Bland dem som har sta-

Tabell 8.20. Önskemål om tillfälle till mer diskussion i klassen kring sexual- och samlevnadsfrågor redovisade efter bakgrundsdata. I %.

Bakgrundsvariabel	Kategori	Bastal	Skulle man vilja ha tillfälle till mer diskussion i klassen kring sexual- och samlevnadsfrågor?		Vet ej, uppgift saknas
			Ja	Nej	
Kön	Pojkar	802	70	18	13
	Flickor	705	68	19	13
Totalt		1 507	69	18	13

Tabell 8.21. Önskemål om tillfälle till enskilt samtal om personliga problem.

	Skulle man vilja ha tillfälle till enskilt samtal om personliga problem gällande sexuallivet?				
	Ja	Nej	Vet ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	797	435	271	4	1 507
%	53	29	18	—	100

Tabell 8.22. Önskemål om tillfälle till enskilt samtal rörande personliga problem redovisade efter bakgrundsdata. I %.

Bakgrundsvariabel	Kategori	Bastal	Skulle man vilja ha tillfälle till enskilt samtal rörande personliga problem gällande sexuallivet?		Vet ej, uppgift saknas
			Ja	Nej	
Kön	Pojkar	802	51	28	21
	Flickor	705	55	30	15
Stadigt sällskap	Har stadigt sällskap	641	55	30	15
	Har ej stadigt sällskap	858	51	28	21
	Uppgift saknas	8			
Religiös bakgrund	Båda föräldrarna religiösa eller kyrkliga	306	55	29	16
	En av föräldrarna är religiös eller kyrklig	192	55	28	17
	Ingen av föräldrarna är religiös eller kyrklig	863	55	28	17
	Vet ej och uppgift saknas	146	33	33	34
Totalt		1 507	53	29	18

digt sällskap vill också en något större andel ha tillfälle till enskilt samtal. Båda dessa skillnader är signifikanta. Elevernas religiösa bakgrund är inte utslagsgivande för behovet.

8.5 Behov av undervisning i speciella frågor

Två frågor tas här upp, gällande behov av undervisning om preventivmedel och om

samlag. Eleverna har tillfrågats om när de ansett det lämpligt att undervisning för första gången ges i dessa frågor. Det bör framhåvas att risken finns att frågorna därigenom fått en förutsättande struktur, även om det första svarsalternativet gett eleverna möjlighet att säga att undervisning ej bör förekomma. Tabell 8.23 gäller lämplig tidpunkt för undervisning för första gången om preventivmedel. Ingen elev anser att

Tabell 8.23. Lämplig tidpunkt för undervisning om preventivmedel.

		När tycker man att det vore lämpligt att undervisning om preventivmedel förekom första gången?							
		Bör inte alls förekomma	Årskurs			Senare	Vet ej	Uppgift saknas	S:a
			1-3	4-6	7-9				
Antal	6	49	423	972	40	17	—	1 507	
%	—	3	28	65	3	1	—	100	

Tabell 8.24. Lämplig tidpunkt för undervisning om samlag.

		När tycker man att det vore lämpligt att undervisning om samlag förekom första gången?							
		Bör inte alls förekomma	Årskurs			Senare	Vet ej	Uppgift saknas	S:a
			1-3	4-6	7-9				
Antal	15	209	490	703	63	25	2	1 507	
%	1	14	33	47	4	2	—	100	

sådan undervisning ej bör förekomma. Flertalet, 65 %, hänvisar till årskurs 7-9.

Av tabell 8.24 framgår att ungefär hälften, 47 %, förordar undervisning för första gången om samlag på låg- och mellanstadiet, medan enligt tabell 8.23 31 % anser att undervisningen om preventivmedel skall förekomma redan på låg- eller mellanstadiet, (i båda fallen med stark övervikt för mellanstadiet). En möjlig förklaring till detta är att kunskaper om samlag anses ha ett teoretiskt intresse på ett tidigt stadium, me-

dan de mer praktiskt inriktade kunskaperna om preventivmedel inte anses behövas förrän på ett senare stadium.

8.5.1 Redovisning efter bakgrundsdata

Pojkar och flickor är eniga om lämplig tidpunkt för undervisning första gången om preventivmedel. Detta framgår av tabell 8.25. Den enda signifikanta skillnaden för de redovisade bakgrundsvariablerna föreligger för religiös bakgrund. Eleverna vill

Tabell 8.25. Lämplig tidpunkt för undervisning om preventivmedel redovisad efter bakgrundsdata. I %.

		När tycker man att det vore lämpligt att undervisning om preventivmedel förekom första gången?					
Bakgrundsvariabel	Kategori	Bastal	Bör ej alls förekomma	Låg- eller mellanstadiet	Högstadiet	Senare	Vet ej, uppgift saknas
Kön	Pojkar	802	—	33	63	2	1
	Flickor	705	—	29	66	3	1
Stadigt sällskap	Har stadigt sällskap	641	—	32	65	2	—
	Har ej stadigt sällskap	858	—	31	64	3	1
	Uppgift saknas	8					
Religiös bakgrund	Båda föräldrarna religiösa eller kyrkliga	306	1	26	65	6	2
	En av föräldrarna är religiös eller kyrklig	192	—	30	67	2	1
	Ingen av föräldrarna är religiös eller kyrklig	863	—	35	63	2	1
	Vet ej och uppgift saknas	146	1	24	71	2	2
Totalt		1 507	—	31	65	3	1

Tabell 8.26. Lämplig tidpunkt för undervisning om samlag redovisad efter bakgrundsdata. I %.

Bakgrunds- variabel	Kategori	Bastal	När tycker man att det vore lämpligt att undervisning om samlag förekom första gången?					Vet ej, uppgift saknas
			Bör ej alls före- komma	Låg- sta- diet	Mellan- stadiet	Hög- sta- diet	Senare	
Kön	Pojkar	802	1	11	31	50	5	2
	Flickor	705	1	17	34	43	3	2
Stadigt sällskap	Har stadigt sällskap	641	2	13	32	48	5	1
	Har ej stadigt sällskap	858	1	14	33	46	4	2
	Uppgift saknas	8						
Religiös bakgrund	Båda föräldrarna religiösa eller kyrkliga	306	1	13	26	52	6	3
	En av föräldrarna är religiös eller kyrklig	192	1	14	35	44	4	2
	Ingen av föräldrarna är religiös eller kyrklig	863	1	14	35	45	3	1
	Vet ej och uppgift saknas	146	2	13	24	49	8	4
	Totalt	1 507	1	14	33	47	4	2

förlägga undervisningen tidigare ju mindre religiöst hem de har.

Vad gäller lämplig tidpunkt för undervisning om samlag (tabell 8.26) finns det signifikanta skillnader för kön och religiös bakgrund. Flickorna vill i högre utsträckning ha undervisningen förlagd till låg- och mellanstadiet. Elever, vars båda föräldrar är religiösa eller kyrkliga, vill inte ha undervisningen så tidigt som de övriga.

8.6 Uppfattning om vem som i första hand bör sköta sexualundervisningen i skolan

25 % av eleverna har som framgått av kap. 5 uppgett att de fått undervisning

av utomstående. Av tabell 8.27 framgår att 59 % anser att sexualundervisningen huvudsakligen bör skötas av utomstående expert, mot 18 % för någon av skolans lärare. Att en högre andel uttalat sig för en expert kan ha flera olika förklaringar. Ett frågealternativ, där beteckningen expert användes, kan genom att vara positivt värdeladdat dra till sig svar utan att eleverna därför tar direkt avstånd från andra alternativ, t. ex. lärare. Experten kan av eleverna ses som en garanti för sakkunskap och av dem förmodas i högre grad ta upp kontroversiella frågor. Den privatisering som präglar sexuallivet kan också tänkas slå igenom här, innebärande att eleverna finner det

Tabell 8.27. Uppfattning om vem som i första hand bör sköta sexualundervisningen i skolan.

	Vem tycker man i första hand bör ge sexualundervisning i skolan?						
	Någon av skolans lärare	Skol- läka- ren	Skol- sköter- skan	Någon expert som kom- mer på besök till skolan	Vet ej	Uppgift saknas	S:a
Antal	272	240	66	893	35	1	1 507
%	18	16	4	59	2	—	100

Tabell 8.28. Uppfattning om vem som bör sköta sexualundervisningen i skolan redovisad efter bakgrundsdata. I %.

Bakgrunds- variabel	Kategori	Vem tycker man i första hand bör ge sexual- undervisning i skolan?					Vet ej, uppgift saknas
		Bastal	Lärare	Skol- läkare	Skol- sköter- ska	Expert	
Kön	Pojkar	802	19	15	3	61	2
	Flickor	705	17	17	6	57	2
	Totalt	1 507	18	16	4	59	2

lättare att diskutera de för dem aktuella problemen med någon de i övrigt inte har kontakt med.

8.6.1 Redovisning efter bakgrundsdata

Vid uppdelning på pojkar och flickor (tabell 8.28) framträder signifikanta skillnader. Pojkarna hänvisar oftare till lärare och expert och flickorna oftare till skolläkare och skolsköterska.

8.7 Jämförelse med elevundersökningen i årskurs 9

För samtliga tre områden gäller att eleverna på de olika stadierna i lika hög utsträckning tycker att det är bra, att sexualkunskap, samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad och normernas relativitet berörs i undervisningen. För de två sistnämnda områdena gäller, att gymnasieeleverna i högre grad har önskemål om mer undervisning. Samma andel elever vill ha mer undervisning om normer för sexuellt samliv.

Vad gäller önskemål om ytterligare användning av hjälpmedel i undervisningen finns inga nämnvärda skillnader och inte heller för enskilt samtal.

Grundskoleeleverna vill i något högre grad ha undervisningen om preventivmedel förlagd till årskurs 7-9, men ca hälften av eleverna både i gymnasiet och grundskolan vill att undervisning om samlag för första gången ges på låg- eller mellanstadiet.

Det finns en viss skillnad mellan eleverna ifråga om åsikt om vem som bör sköta

undervisningen. 59 % av gymnasieeleverna vill lyssna till en expert mot 43 % av grundskoleeleverna. Motsvarande mindre andel, 18 % mot 31 %, vill att någon av skolans lärare skall undervisa.

9.1 Inledning

De kunskaper och normer eleverna har formas endast delvis av den undervisning skolan ger. Informationskällor utanför skolan, dvs. föräldrar, kamrater, tidningar m. m., får antas kunna fungera både som konkurrerande alternativ och som kompletterande källor (stimulera till kunskapssökande). Speciellt skulle det förra kunna gälla normer för sexuellt samliv och det senare kunskaper. Av kap. 6 har framgått att ju mer undervisning eleverna har fått i skolan desto bättre resultat har de på undersökningens kunskapstest. I den mån eleverna söker information i sexual- och samlevnadsfrågor utanför skolan är det tydligt att denna information i varje fall inte helt täcker de olika aspekter som här närmare har studerats. I kap. 8 har eleverna också uttalat ett påtagligt behov av sexual- och samlevnadsundervisning i skolan.

Följande kapitel avser att belysa hur detta behov hänger ihop med den information som eleverna anser sig kunna få från sin omgivning i övrigt. Det har dock endast ansetts möjligt att översiktligt behandla relationerna mellan informationskällor. Vi har då tagit ut de tre områdena sexualkunskap, samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad samt normer för sexuellt samliv, definierade på sätt som tidigare beskrivits. Informationskällorna på dessa områden tas upp på två sätt. Dels

har eleverna fått ange vilka informationskällor de haft utanför skolan. De har då fått pricka för högst tre av ett antal presenterade alternativ. Dels har de fått ange vilken informationskälla de skulle föredra. Därvid har även skolan, i form av alternativen lärare, skolläkare och skolsköterska, tagits med.

Begreppet informationskällor skall här användas i vid bemärkelse. Det avser inte enbart den information eleverna fått eller söker i faktafrågor utan även det utbyte av åsikter och erfarenheter som bildar underlag för deras ställningstaganden till sexuella problem.

9.2 Informationskällor utanför skolan

9.2.1 Ifråga om sexualkunskap

I tabell 9.1 visas de informationskällor som eleverna haft utanför skolan ifråga om sexualkunskap. Högst tre alternativ fick anges. Om fler än tre markeringar förekommit har överskjutande antal alternativ slumpats bort.

9.2.1.1 Särredovisning efter kön

De olika informationskällorna finns också särredovisade efter kön i tabell 9.1. Böcker är för båda könen den vanligaste informationskällan med 65 % för pojkar och 64 % för flickor. Därefter kommer för pojkarna

Tabell 9.1. Informationskällor utanför skolan ifråga om sexualkunskap redovisade efter kön.

Har man fått reda på någonting utanför skolan? (Högst tre alternativ markeras)	Antal omnämnan- anden	Totalt % (av 1507)	Pojkar % (av 802)	Flickor % (av 705)
Av föräldrar	682	45	36	56
Av syskon	97	6	5	8
Av skolkamrater	379	25	31	19
Av andra kamrater	677	45	47	42
På föreningar och möten	24	2	2	1
I böcker	977	65	65	64
I tidningar	500	33	35	32
På film	87	6	6	6
Från TV och radio	384	25	26	24
Från annat håll	54	4	3	4
Summa omnämnan- den	3 861		2 055	1 806
I genomsnitt	2,6		2,6	2,6
Har ej fått reda på någonting utanför skolan	18	1	2	1
Uppgift saknas	1	—	—	—

andra kamrater än skolkamrater samt föräldrar, tidningar och skolkamrater. De tre sistnämnda är alla ungefär lika vanliga med 36, 35 resp. 31 %. Flickorna nämner i högre grad än pojkarna föräldrar och i lägre grad skolkamrater. Övriga informationskällor är ungefär lika vanliga för både pojkar och flickor.

liv och samlevnad redovisas i tabell 9.2. Jämfört med informationskällorna ifråga om sexualkunskap kan man notera att tidningar, radio och TV samt föräldrar har ökad betydelse här medan kamrater och böcker har fått färre antal markeringar än tidigare.

9.2.2.1 Särredovisning efter kön

9.2.2 Ifråga om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad

I tabell 9.2 redovisas även informationskällorna uppdelade på pojkar och flickor. Med undantag av informationskällan föräldrar, som 60 % av flickorna angett mot

Informationskällor utanför skolan ifråga om samhällsfrågor med anknytning till sexual-

Tabell 9.2. Informationskällor utanför skolan ifråga om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad redovisade efter kön.

Har man fått reda på någonting utanför skolan? (Högst tre alternativ markeras)	Antal omnämnan- anden	Totalt % (av 1 507)	Pojkar % (av 802)	Flickor % (av 705)
Av föräldrar	818	54	49	60
Av syskon	99	7	6	7
Av skolkamrater	201	13	16	10
Av andra kamrater	352	23	23	24
På föreningar och möten	23	2	2	1
I böcker	700	46	48	45
I tidningar	792	53	52	53
På film	24	2	2	2
Från TV och radio	701	47	47	46
Från annat håll	49	3	3	4
Summa omnämnan- den	3 759		1 981	1 778
I genomsnitt	2,6		2,6	2,6
Har ej fått reda på någonting utanför skolan	38	3	3	1
Uppgift saknas	5	—	—	—

pojknas 49 %, finns här inga nämnvärda skillnader mellan pojkar och flickor. Tidningar, böcker, radio och TV samt för pojkarna även föräldrar har samtliga angetts av ungefär 50 % av eleverna.

9.2.3 I fråga om normer för sexuellt samliv

Beträffande normer för sexuellt samliv har endast efterfrågats vilka personer utanför skolan eleverna diskuterat med. Informationskällorna på detta område framgår av tabell 9.3. Högst två alternativ fick här anges. Kamrater utanför skolan är här en dominerande informationskälla. 8 % av eleverna hade ej diskuterat detta utanför skolundervisningen.

9.2.3.1 Särredovisning efter kön

Tabell 9.3 innehåller även informationskällorna särredovisade efter kön. Andra kamrater än skolkamrater är det vanligaste alternativet bland både pojkar och flickor

Tabell 9.3. Informationskällor utanför skolan ifråga om normer för sexuellt samliv redovisade efter kön.

Har man diskuterat vid andra tillfällen än under skollektioner? (Högst två alternativ markeras)	Antal omnämnan- anden	Totalt % (av 1 507)	Pojkar % (av 802)	Flickor % (av 705)
Med föräldrar	522	35	27	44
Med syskon	105	7	5	9
Med skolkamrater	585	39	40	38
Med andra kamrater	909	60	61	59
Med annan person	318	21	18	24
Summa omnämnan- den	2 439		1 215	1 224
I genomsnitt	1,8		1,7	1,8
Har ej diskuterat vid andra tillfällen	115	8	11	3
Uppgift saknas	3	—	—	—

Tabell 9.4. Preferenser ifråga om informationskällor i sexualkunskap.

Antal	Om man ville få reda på någonting som rör sexualkunskap, vart skulle man då vända sig?											
	Tid- ning- ar	Böc- ker	Skol- kam- rater	Andra kam- rater	Sys- kon	För- äldrar	Skol- läka- re	Skol- skö- ter- ska	Lä- ra- re	An- nat- håll	Upp- gift sak- nas	S:a
11	826	12	64	20	217	171	55	19	107	5	1 507	
%	1	55	1	4	1	14	11	4	1	7	—	100

(61 resp. 59 %). Föräldrar är även här en vanligare informationskälla för flickor än för pojkar (44 resp. 27 %).

9.3 Preferenser i fråga om informationskällor

9.3.1 I fråga om sexualkunskap

I försöket att kartlägga elevernas informationskällor ifråga om olika områden av sexual- och samlevnadsfrågor har vi bett eleverna ange varifrån de fått sin information utanför skolan, vilket redovisats i tabellerna 9.1–9.3. Dessa frågor har emellertid inte inneburit någon direkt värdering från elevernas sida av de förekommande alternativen. Genom att fråga eleverna vart de helst skulle vända sig om de ville få reda på något inom olika angivna områden, får vi en värdering av informationskällorna, en värdering som dock måste antas rymma flera olika dimensioner, t. ex. sakkunskap och lättillgänglighet.

Av tabell 9.4 framgår vart eleverna skol-

le vända sig om de ville ha reda på någonting som rör sexualkunskap. Enligt tabell 9.1 var böcker den vanligaste informationskällan ifråga om sexualkunskap och 55 % av eleverna skulle också i böcker söka information i en speciell fråga. Ingen annan informationskälla föredras av en tillnärmelsevis lika stor grupp. Föräldrar, som har den största andelen efter böcker, föredras endast av 14 %, trots att föräldrarna tidigare angavs som en relativt vanlig informationskälla. Samma förhållande gäller kamrater och tidningar, som båda var ganska vanliga informationskällor. Endast 5 % av eleverna skulle dock vända sig till kamrater och endast 1 % till tidningar. Just ifråga om tidningar är det troligt att svårigheten att få tag på den speciellt eftersökta informationen spelar in. Det är tydligt att eleverna inte gärna vänder sig till lärare (1 %).

9.3.1.1 Redovisning efter bakgrundsdata

I tabell 9.5 redovisas föredragen informationskälla ifråga om sexualkunskap efter bakgrundsdata. Liksom föräldrar var en vanligare informationskälla för flickor än för pojkar, skulle flickor i högre grad också vända sig till föräldrarna. Pojkarna skulle i motsvarande högre grad vända sig till skolläkare. Skillnaderna är statistiskt signifikanta.

De skillnader som framkommer vid uppdelning på linje återspeglar till en del de skillnader i könsfördelning som finns på olika linjer. Den jämförelsevis låga siffran för informationskällan föräldrar och jämförelsevis högre siffran för läkare på den tekniska linjen kan troligen förklaras av det faktum att 96 % av eleverna på den linjen är pojkar.

Även bakgrundsvariabeln orttyp ger signifikanta skillnader. Ju större orten är, i desto högre grad skulle eleverna vända sig till föräldrar och i lägre grad till böcker och skolläkare.

Elever med stadigt sällskap skulle i lägre grad vända sig till skolläkare och i högre grad till annan person än elever utan stadigt sällskap. Även denna bakgrundsvaria-

bel ger upphov till signifikanta skillnader.

De skillnader som föreligger vid redovisning efter socialgrupp och föräldrarnas kontroll ger ej statistisk signifikans.

Vid redovisning efter religiös bakgrund har den sista gruppen – vet ej och uppgift saknas – ej medtagits vid χ^2 -beräkningarna. Skillnaderna är ej stora, dock signifikanta.

9.3.2 Ifråga om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad

I tabell 9.6 redovisas elevernas preferenser i informationskällor ifråga om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad. Böcker är även här det mest föredragna alternativet, dock i något lägre grad än ifråga om sexualkunskap. Föräldrar och i någon mån lärare är populärare som informationskälla i dessa frågor jämfört med sexualkunskap. Preferenserna för skolläkare har minskat något. Även här är det mycket markant att tidningar och kamrater, som var vanliga informationskällor, inte hör till de källor man skulle vända sig till för att få reda på något.

9.3.2.1 Redovisning efter bakgrundsdata

Redovisning efter bakgrundsdata återfinns i tabell 9.7. Signifikanta skillnader fås för kön, linje, socialgrupp och religiös bakgrund. Den mest markanta skillnaden vid uppdelningen på kön är flickornas högre preferens för föräldrar, 39 % mot pojkarnas 25 %. Denna differens återspeglas också vid redovisning efter linje där eleverna på den tekniska linjen har relativt låg andel för föräldrar. Den ekonomiska linjen avviker här från övriga med högre andel för böcker och tidningar och lägre för föräldrar.

Redovisning efter socialgrupp ger en minskande andel för föräldrar från 35 % i socialgrupp I till 27 % i socialgrupp III. Motsatta förhållandet gäller för böcker och tidningar samt skolläkare.

Skillnaderna vid uppdelning efter religiös bakgrund är rätt små. Elever som kommer från hem där båda föräldrarna är religiösa

Tabell 9.5. Preferenser ifråga om informationskällor för sexualkunskap redovisade efter bakgrundsdata. I %.

		Om man vill få reda på någonting som rör sexualkunskap, vart skulle man då vända sig?								
Bakgrundsvariabel	Kategori	Bas-tal	Tid-ning-ar, böc-ker	Kam-ter, sys-kon	För-äld-rar	Skol-läka-re	Skol-skö-ter-ska	Lä-re	An-nat håll	Upp-gift sak-nas
Kön	Pojkar	802	57	6	10	16	2	2	8	—
	Flickor	705	54	7	20	6	6	—	7	—
Linje	Humanistisk	305	55	5	17	10	6	—	8	—
	Ekonomisk	204	56	7	14	11	3	—	9	—
	Teknisk	269	58	6	10	15	2	1	8	—
	Samhällsvetenskaplig	344	53	10	14	10	4	1	7	—
	Naturvetenskaplig	385	56	4	17	11	3	3	6	—
Orttyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	462	53	8	18	8	3	1	10	—
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	454	55	6	14	11	5	2	7	—
	Övrigt	591	59	5	12	15	3	1	5	—
Stadigt sällskap	Har stadigt sällskap	641	55	8	15	9	3	—	10	—
	Har ej stadigt sällskap	858	56	5	14	13	4	2	6	—
	Uppgift saknas	8								
Social-grupp	I	457	53	7	17	10	4	2	8	—
	II	635	59	6	15	9	3	1	7	—
	III	385	53	7	11	16	4	2	8	—
	Hemmafruar, pensionärer	19								
	Uppgift saknas	11								
Religiös bakgrund	Båda föräldrarna religiösa eller kyrkliga	306	58	4	13	13	6	3	4	—
	En av föräldrarna är religiös eller kyrklig	192	55	7	12	12	2	2	10	—
	Ingen av föräldrarna religiös eller kyrklig	863	56	7	15	10	3	—	8	—
	Vet ej och uppgift saknas	146	52	7	16	15	3	3	5	—
Föräldrarnas kontroll	Brukar föräldrarna ange hur dags man skall vara hemma på kvällarna?									
	Alltid, ofta	159	53	8	19	9	3	1	8	1
	Ibland	714	56	7	16	11	3	1	6	—
	Aldrig	630	56	6	11	13	5	1	9	—
	Uppgift saknas	4								
Total		1507	56	6	14	11	4	1	7	—

Tabell 9.6. Preferenser ifråga om informationskällor för samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad.

		Om man ville få reda på någonting som rör samhällsfrågor med anknytning till sexuallivet, vart skulle man då vända sig?											
		Tid-ning-ar	Böc-ker	Skol-kam-ra-ter	Andra kam-ra-ter	Sys-kon	För-äld-rar	Skol-läka-re	Skol-skö-ter-ska	Lä-ra-re	An-nat håll	Upp-gift sak-nas	S:a
Antal	29	631	20	45	16	475	74	47	90	77	3	1 507	
%	2	42	1	3	1	32	5	3	6	5	—	100	

Tabell 9.7. Preferenser ifråga om informationskällor i samhällskunskap med anknytning till sexualliv och samlevnad redovisade efter bakgrundsdata. I %.

		Om man ville få reda på någonting som rör samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad, vart skulle man då vända sig?								
Bakgrundsvariabel	Kategori	Bas-tal	Tid-ning-ar, böc-ker	Kam-erater, sys-kon	För-äld-rar	Skol-läka-re	Skol-skö-ter-ska	Lä-rra-re	An-nat håll	Upp-gift sak-nas
Kön	Pojkar	802	46	6	25	7	2	8	7	—
	Flickor	705	42	5	39	2	5	4	4	—
Linje	Humanistisk	305	45	4	33	3	5	3	7	—
	Ekonomisk	204	52	5	26	4	3	5	4	—
	Teknisk	269	44	7	28	9	2	4	6	—
	Samhällsvetenskaplig	344	41	6	34	5	2	8	3	—
	Naturvetenskaplig	385	41	5	33	5	3	8	5	—
Orttyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	462 ₄	40	6	35	4	3	5	6	—
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	454	45	5	32	4	2	7	5	—
	Övrigt	591	46	5	28	6	4	6	5	—
Stadigt sällskap	Har stadigt sällskap	641	42	6	33	4	4	6	6	—
	Har ej stadigt sällskap	858	46	5	31	5	3	6	5	—
	Uppgift saknas	8								
Socialgrupp	I	457	42	6	35	2	2	7	6	—
	II	635	43	6	32	5	4	6	5	—
	III	385	47	4	27	8	3	6	5	—
	Hemmafruar, pensionärer	19								
	Uppgift saknas	11								
Religiös bakgrund	Båda föräldrarna religiösa eller kyrkliga	306 ₁	43	6	29	4	5	7	5	—
	En av föräldrarna är religiös eller kyrklig	192	43	4	30	7	1	9	6	—
	Ingen av föräldrarna är religiös eller kyrklig	863 ₄	46	5	33	4	2	5	5	—
	Vet ej och uppgift saknas	146 ₄	36	5	32	7	6	8	6	—
Föräldrarnas kontroll	Brukar föräldrarna ange hur ofta dags man skall vara hemma på kvällarna?									
	Alltid, ofta	159	35	6	40	4	3	6	5	—
	Ibland	714	45	5	33	5	3	5	4	—
	Aldrig	630	44	6	27	5	4	7	6	—
	Uppgift saknas	4								
Totalt		1 507	44	5	32	5	3	6	5	—

tenderar dock att i lägre grad tillfråga sina föräldrar, än i de fall där ingen av föräldrarna är religiös.

9.3.3 Ifråga om normer för sexuellt samliv

I tabell 9.8 redovisas elevernas preferenser ifråga om informationskällor i normer för

sexuellt samliv. Föräldrar och annan person föredrages av ungefär lika stora grupper (28 resp. 25 %). Närmare information om vilka personer som inryms under alternativet annan person saknas tyvärr. Man kan här också notera att gruppen kamrater, 25 % sammanlagt för skolkamrater och

Tabell 9.8. Preferenser ifråga om informationskällor för normer för sexuellt samliv.

Om man ville få något råd ifråga om normer för sexuellt samliv, vart skulle man då vända sig?										
	Skol- kam- rater	Andra kam- rater	Sys- kon	För- äld- rar	Skol- läka- re	Skol- skö- ter- ska	Lä- ra- re	Annan person	Uppgift saknas	S:a
Antal	101	270	58	420	159	64	17	382	36	1 507
%	7	18	4	28	11	4	1	25	2	100

andra kamrater, har relativt stor betydelse inom detta område jämfört med vad som gällde ifråga om sexualkunskap och samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad.

9.3.3.1 Redovisning efter bakgrundsdata

Bakgrundsvariablerna kön, linje och stadigt sällskap ger här signifikanta skillnader. Resultaten redovisas efter samtliga bakgrundsvariabler i tabell 9.9. En rätt markant skillnad föreligger mellan pojkar och flickor för alternativet skolläkare. 16 % av pojkarna skulle vända sig till skolläkare mot endast 4 % för flickorna. Flickorna föredrar i högre grad annan person och i någon mån föräldrar, kamrater och skol-sköterska.

Elever på den ekonomiska linjen visar återigen en lägre andel för föräldrar och något högre för annan person. Tekniska linjen visar den jämförelsevis högsta andelen för skolläkare, vilket kunde förväntas med tanke på den höga andelen pojkar på denna linje.

Redovisning efter stadigt sällskap ger störst skillnader för alternativen kamrater och annan person. Elever som har stadigt sällskap föredrar i högre grad annan person och i lägre grad kamrater. En möjlig tolkning kan vara att svarsalternativet annan person i många fall innebär elevens pojkvän resp. flickvän.

9.4 Jämförelse med elevundersökningen i årskurs 9

De vanligaste informationskällorna för pojkar i gymnasiet ifråga om sexualkunskap var böcker (65 %) och andra kamrater än

skolkamrater (47 %). För pojkar i årskurs 9 var ordningen den motsatta, kamrater utanför skolan (55 %) var vanligast och därefter böcker (47 %). Skolkamrater var också vanligare som informationskälla i årskurs 9. Även för flickorna var böcker en vanligare informationskälla i gymnasiet än i grundskolan (64 resp. 43 %). Flickorna i grundskolan har i högre grad angett föräldrar och skolkamrater som informationskälla och i lägre grad tidningar.

Den mest markanta skillnaden i informationskällor ifråga om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad gäller föräldrar. 13 % av pojkarna och 10 % av flickorna i årskurs 9 har angett föräldrar medan motsvarande procenttal för gymnasiet är 49 resp. 60 %. Även för böcker förekommer mycket stora skillnader. I årskurs 9 angav 11 % av pojkarna och 6 % av flickorna böcker. Motsvarande siffror i gymnasiet var 48 resp. 45. Radio och TV och för pojkarna även tidningar är vanligare informationskällor för gymnasieeleverna medan kamrater har mindre betydelse.

26 % av pojkarna i årskurs 9 hade ej diskuterat normer för sexuellt samliv utanför skolan. I gymnasiet gällde detta för 11 % av pojkarna. I motsats till vad som gällt övriga områden har kamrater utanför skolan här större betydelse för eleverna i gymnasiet. Pojkarna i gymnasiet har också i högre grad än pojkarna i årskurs 9 diskuterat med sina föräldrar.

Böckernas större betydelse som informationskälla för eleverna i gymnasiet återverkar även på preferenserna ifråga om informationskällor i sexualkunskap. 55 % av eleverna i gymnasiet skulle söka speciell information i böcker mot 21 % i årskurs 9. Gym-

Tabell 9.9. Preferenser ifråga om informationskällor för normer för sexuellt samliv redovisade efter bakgrundsdata. I %.

		Om man ville få något råd ifråga om normer för sexuellt samliv, vart skulle man då vända sig?								
Bakgrundsvariabel	Kategori	Bas-tal	Kam- ra- ter, sys- kon	För- äld- rar	Skol- läka- re	Skol- skö- ter- ska	Lä- ra- re	An- nan per- son	Uppgift saknas	
Kön	Pojkar	802	27	26	16	3	2	22	3	
	Flickor	705	30	30	4	5	—	29	1	
Linje	Humanistisk	305	28	30	7	5	1	29	1	
	Ekonomisk	204	31	19	12	2	1	32	2	
	Teknisk	269	27	29	16	3	1	22	3	
	Samhällsvetenskaplig	344	31	26	9	5	2	26	2	
	Naturvetenskaplig	385	26	32	11	5	1	21	3	
Orttyp	Stockholm, Göteborg, Malmö med vissa förorter	462	28	30	8	4	1	27	2	
	Övriga städer med mer än 30 000 inv	454	29	27	11	5	1	26	1	
	Övrigt	591	28	27	13	4	1	24	4	
Stadigt sällskap	Har stadigt sällskap	641	24	27	10	4	1	32	3	
	Har ej stadigt sällskap Uppgift saknas	858 8	32	28	11	5	1	20	2	
Socialgrupp	I	457	28	31	10	4	1	24	3	
	II	635	31	26	11	4	1	25	3	
	III	385	27	26	11	5	2	27	2	
	Hemmafruvar, pensionärer Uppgift saknas	19 11								
Religiös bakgrund	Båda föräldrarna religiösa eller kyrkliga	306	26	28	12	6	1	24	3	
	En av föräldrarna är religiös eller kyrklig	192	31	29	9	2	2	27	2	
	Ingen av föräldrarna är religiös eller kyrklig	863	30	27	10	4	1	26	3	
	Vet ej och uppgift saknas	146	21	30	15	4	3	25	2	
Föräldrarnas kontroll	Brukar för- äldrarna									
	ange hur		Alltid,							
	dags man	159	25	26	12	4	1	29	2	
	skall vara	714	30	30	11	5	1	22	2	
	hemma på	630	28	26	10	4	1	28	3	
kvällarna?	4									
		Totalt	1 507	29	28	11	4	1	25	2

nasieleverna redovisar däremot lägre andel för föräldrar, skolläkare och skolsköterska. Vid redovisning efter bakgrundsdata gäller i båda undersökningarna att flickor och elever i större orter i högre grad vänder sig till föräldrarna och pojkar och elever på mindre orter i högre grad vänder sig till skolläkare.

Även när det gäller samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad har

böcker starkt ökad betydelse som föredragen informationskälla i gymnasiet, 42 % mot 18 % i grundskolan. Skolläkare, skolsköterska och lärare föredras däremot i lägre grad av gymnasieeleverna.

Slutligen har eleverna i gymnasiet i högre grad angivit andra kamrater än skolkamrater och annan person som föredragen informationskälla ifråga om normer för sexuellt samliv.

10.1 Allmänt om undersökningen

Statistiska Centralbyråns Utredningsinstitut har på uppdrag av utredningen rörande sexual- och samlevnadsfrågor i undervisnings- och upplysningsarbetet under hösten 1968 utfört en enkätundersökning bland elever i det nya gymnasiet årskurs 3.

Undersökningen ingår i en serie av studier, avsedda att ge statistiskt underlag för förslag till utformning av den framtida sexual- och samlevnadsundervisningen. Dessa studier ger en belysning dels av sexual- och samlevnadsundervisningens effekt på elevsidan, dels av dess bakgrund på lärarsidan.

I en tidigare rapport (SOU 1969: 8) har resultaten från en enkätundersökning bland elever i grundskolans årskurs 9 presenterats. Genom en enkätundersökning, ännu ej redovisad, har också de lärare som skött sexual- och samlevnadsundervisningen i årskurs 9 studerats. Tillsammans ger dessa undersökningar en relativt utförlig belysning av förhållandena på den obligatoriska skolans högstadium.

Utredningen har för sitt arbete ansett det önskvärt med en bred kartläggning av sexualundervisningens sätt att fungera på olika nivåer i skolsystemet. Syftet med föreliggande undersökning på gymnasiestadiet är i hög grad detsamma som med undersökningen i grundskolan, nämligen att belysa:

a sexual- och samlevnadsundervisningen

med avseende på omfattning, innehåll, förekomst av hjälpmedel samt undervisningsklimat;

b elevernas kunskaper i sexual- och samlevnadsfrågor;

c elevernas behov av och synpunkter på sexual- och samlevnadsundervisningen;

d deras informationskällor utanför skolan ifråga om sexual- och samlevnadsfrågor; och

e normer för sexuellt samliv mellan ungdomar i elevernas egen ålder.

Den population som valts för studium i undersökningen definieras som elever, som dels deltog i undervisningen i det nya gymnasiet årskurs 2 läsåret 67/68 (= hade möjlighet att delta i den sexual- och samlevnadsundervisning som då gavs), dels vid början av läsåret 68/69 gick i årskurs 3.

Inom denna population har dragits ett urval av elever, enligt ett förfarande som garanterat en spridning över alla de 1 221 aktuella klasserna, med genomsnittligt 1,23 elever uttagna per klass.

Enkäten genomfördes med totalt 1 507 elever under senare delen av september 1968. Ifyllandet av enkätformulären skedde på så sätt att i urvalet ingående elever som tillhörde samma skola samlades i en gemensam lokal under överinseende av ett av Utredningsinstitutets lokalombud. Bortfallet av elever uppgick till 0,3 % och är därmed en felkälla av underordnad betydelse.

Resultatredovisningen har följt de fem ovan angivna punkterna för undersökningens innehåll. Undersökningen har i hög grad planerats och genomförts efter mönster av grundskoleundersökningen. I rapporten över denna undersökning har en grov indelning gjorts av de funktioner hos sexual- och samlevnadsundervisningen som berörs genom valet av frågor som ingår i enkätformuläret. Enligt denna indelning kan sexual- och samlevnadsundervisningen syfta till att:

- a lära ut hur människokroppen fungerar;
- b verka »olycksförebyggande»;
- c verka problem- och spänningslösande;
- d verka socialiserande; och
- e verka etiskt fostrande.

10.2 *Elevernas uppgifter om erhållen undervisning*

Enligt Skolöverstyrelsens anvisningar för sexualundervisningen i årskurs 2 i gymnasiet skall sådan undervisning huvudsakligen meddelas på »timmar till förfogande», 5 à 6 lektionstimmar i varje klass.

De uppgifter eleverna lämnat om den undervisning de erhållit är av olika skäl behäftade med vissa fel. Med tidigare anförda reservationer för uppgifternas tillförlitlighet gäller att de elever som angett timantal i genomsnitt har fått 4,6 timmar (medianvärde).

Kunskapsprovet har gällt tre områden, benämnda sexualkunskap, samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad samt normernas relativitet. På dessa områden, definierade av innehållet i ett antal kunskapsfrågor har 76, 36 resp. 15 % av eleverna angett att undervisning förekommit. Ifråga om olika normer för sexuellt samliv säger sig 29 % ha fått undervisning. Slutligen uppger 70 % att de fått undervisning om preventivmedel. Samtliga uppgifter avser den undervisning som skett läsåret 67/68.

Vissa skillnader mellan olika linjer synes föreligga ifråga om omfattningen av undervisningen. Sålunda uppger sig elever på

tekniska och ekonomiska linjer i mindre utsträckning ha fått undervisning än övriga.

Ungefär hälften av de elever som fått undervisning i sexualkunskap ger ett positivt omdöme om undervisningen. Ytterligare få har upplevt sättet att framställa sexuallivet som negativt (3 %). Frågor och diskussion i anslutning till undervisningen har förekommit i flertalet fall. T. ex. anger 83 % av de elever som fått undervisning detta i fråga om sexualkunskap och 66 % ifråga om normer för sexuellt samliv.

10.3 *Elevernas kunskaper*

Undersökningen belyser ifråga om elevernas kunskaper den samlade effekten av den sexual- och samlevnadsundervisning som gymnasiets elever fått på olika stadier av sin skolgång. Den kunskapsprövning som gjorts har vissa begränsningar. Vad som undersökts är elevernas förmåga att reproducera ett visst kunskapsstoff. Frågan om de därvid redovisade kunskaperna är i någon mening tillräckliga kan undersökningen i sig icke besvara. Däremot ger undersökningen viss information om vad det är som skapar variation i elevernas kunskaper.

Kunskapsfrågorna har ifråga om sexualkunskap bestått av 23 påståenden av typen rätt-fel, 14 av dessa ingick också i det enkätformulär som användes i grundskolans årskurs 9. Innehållet i påståendena anknyter i hög grad till Skolöverstyrelsens handledning i sexualundervisning. 14 påståenden, varav 9 också ingick i grundskoleformuläret, gällde samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad. Slutligen omfattar kunskapsfrågorna 4 påståenden, varav 2 också ingick i grundskoleformuläret, gällande området normernas relativitet.

Elevernas kunskaper samvarierar med omfattningen av den undervisning de fått. Speciellt gäller detta för sexualkunskapen. Flickorna visar sig vidare ha bättre kunskaper än pojkarna för de två områden som dominerar kunskapsprövningen, nämligen sexualkunskap och samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad. På

det tredje området visar däremot pojkarna bättre kunskaper. Samma tendenser framträdde i undersökningen bland grundskolans elever. Det kan vidare nämnas att elever med stadigt sällskap visar bättre kunskaper än övriga elever. Någon motsvarande tendens kunde ej beläggas i grundskoleundersökningen.

Vid jämförelse av kunskapsnivån på de två olika stadierna visar sig gymnasieeleverna ha bättre kunskaper än eleverna i grundskolans årskurs 9. Detta gäller även, men mindre markant, då jämförelse görs med enbart elever på den gymnasieförberedande linjen i årskurs 9.

10.4 Normer för sexuellt samliv

Förutom de normer eleverna själva har för sexuellt samliv mellan ungdomar i deras egen ålder har undersökningen berört de normer eleverna tillskriver sin omgivning (skola, föräldrar och kamrater).

Få elever (4 %) ansluter sig till den norm som avvisar sexuellt samliv mellan ungdomar i deras egen ålder. $\frac{2}{3}$ av eleverna accepterar sexuellt samliv mellan personer som har stadigt sällskap, medan 26 % har en friare inställning, innebärande att det räcker med mer tillfällig kontakt. Andelen som kräver stadigt sällskap är densamma som i grundskolematerialet. Den fria inställningen har emellertid större anslutning bland gymnasiets elever, medan grundskoleeleverna har större andel som ej velat ta ställning.

Den norm man ansluter sig till visar sig vara oberoende av omfattningen av den undervisning man fått. Markanta skillnader föreligger mellan pojkar och flickor, på så sätt att flickorna i högre grad ansluter sig till den restriktiva inställningen med krav på stadigt sällskap och pojkarna mer till den fria inställningen. Samma tendens framträdde i grundskolematerialet, men skillnaderna synes mer accentuerade på det högre stadiet.

60 % av eleverna tillskriver skolan en ansvars- och självständighetsbetonande linje, dvs. enligt deras sätt att se varken av-

visar eller accepterar skolan sexuellt samliv eller anger konkreta restriktioner. Andelen elever som anger att skolan vill att man bildar sig en egen uppfattning att handla efter visar sig samvariera i viss mån med den utsträckning i vilken man i skolan sysslat med normer för sexuellt samliv.

Vid jämförelse mellan de inställningar man tillskriver skola resp. föräldrar förefaller föräldrar uppfattas som mer restriktiva. Eleverna uppfattar vidare kamraterna i sin omgivning som olika dem själva när det gäller normer. Kamraterna ansluter sig enligt elevernas uppfattning i högre grad än skola, föräldrar och eleverna själva till den fria inställningen.

10.5 Upplevt behov av sexual- och samlevnadsundervisning

Elevernas attityd till att sexual- och samlevnadsfrågor behandlas i undervisningen har belysts på två sätt. Dels har de fått ange om de ser det som någonting positivt eller ej att sådan undervisning ges. Dels har de fått ange om de önskar mer undervisning, dvs. behoven har studerats mot bakgrund av erhållen undervisning.

Liksom i grundskolan ser en överväldigande majoritet av gymnasieeleverna, 97 %, positivt på att sexualkunskap tas upp i undervisningen. 80 % uttrycker vidare önskemål om mer undervisning. Samma tendens gäller för samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad och ifråga om normernas relativitet. Ifråga om normer för sexuellt samliv föreligger inte helt jämförbara siffror. 81 % av eleverna har dock uppgett att de tycker att det är bra att normer för sexuellt samliv behandlas i undervisningen. 65 % har uttryckt önskemål om mer diskussion. Eleverna är dock osäkrare på detta område och har i högre grad angett att de inte vet. Mönstret är på alla punkter detsamma som i grundskolematerialet.

Elevernas önskemål får ses mot bakgrunden av omfattningen av den undervisning de uppger sig ha fått. För samtliga fyra ovan nämnda områden framträder den ten-

dens som förväntas. Ju mindre undervisning man fått, desto fler önskemål om mer undervisning anges.

Pojkar och flickor skiljer sig ej åt i önskemål om mer undervisning när det gäller sexualkunskap och normer för sexuellt samliv. På övriga två områden – samhällsfrågor och normernas relativitet – uttrycker flickorna i högre grad önskemål om mer undervisning.

65 % av eleverna hänvisar till årskurs 7-9 på en fråga om lämplig tidpunkt för undervisning första gången om preventivmedel. 47 % förordar undervisning för första gången om samlag redan på låg- eller mellanstadiet, jämfört med 31 % ifråga om preventivmedel. Siffrorna liknar i hög grad dem som gäller för grundskolans elever, med samma tendens till att eleverna vill ha undervisning om samlag förlagd till ett tidigare stadium än undervisning om preventivmedel.

59 % anser att sexualundervisningen huvudsakligen bör skötas av utomstående expert, mot 18 % för någon av skolans lärare. Jämfört med grundskolans elever satsar gymnasieeleverna i högre grad på den utomstående experten (59 % mot 43 %). Det kan här noteras att undervisning av utomstående varit vanligare i gymnasiet än i grundskolans årskurs 9. 25 % av gymnasieeleverna uppger sig ha fått undervisning av utomstående, mot 11 % av grundskoleeleverna.

10.6 Informationskällor

Det är givet att elevernas kunskaper och normer på det sexuella området påverkas av förhållanden utanför skolan. Informationskällor utanför skolan torde kunna fungera både som konkurrerande alternativ, ifråga om t. ex. normer för sexuellt samliv, och som kompletterande källor till kunskap. Undersökningen har belyst elevernas informationskällor på två sätt. Dels har eleverna tillfrågats om vilka informationskällor de främst haft utanför skolan. Dels har de fått ange vilka informationskällor de föredrar. I det senare fallet har även lärare,

skolläkare och skolsköterska funnits med som svarsalternativ. Viss information erhålles därigenom om det inbördes förhållandet mellan skolans, föräldrarnas och kamraternas roll.

Eleverna har ifråga om sexualkunskap och samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad haft att ange högst tre av tio uppräknade alternativ. Det visar sig ifråga om sexualkunskap att böcker var den vanligaste informationskällan. Detta gäller både för pojkar, av vilka 65 % anger böcker, och flickor, med 64 % för böcker. Jämfört med eleverna i årskurs 9 föreligger här skillnader, då för pojkar i grundskolan kamrater utanför skolan kom först, därefter böcker. Även för flickorna i grundskolan var böcker en mindre vanlig informationskälla än för flickorna i gymnasiet, medan däremot föräldrar och skolkamrater betydde mera. Både i gymnasieundersökningen och i grundskoleundersökningen tränger dock den tendensen igenom att föräldrarna spelar större roll som informationskälla för flickor än för pojkar.

Ifråga om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad har, jämfört med informationskällor i sexualkunskap massmedia som tidningar, radio och TV, liksom föräldrar, ökad betydelse medan kamrater och böcker har minskad betydelse. Med undantag för informationskällan föräldrar, som angetts av 60 % av flickorna mot 49 % av pojkarna, finns inga nämnvärda skillnader mellan pojkar och flickor. Jämfört med årskurs 9 visar sig föräldrarna ha väsentligt större betydelse. Detta gäller också för böcker.

Ifråga om normer för sexuellt samliv har frågan gällt med vilka man diskuterat utanför skolan. Kamrater utanför skolan kommer här i första hand. Detta gäller både för pojkar och flickor. Även här gäller vidare att föräldrar nämns oftare av flickor än av pojkar. Skolkamrater nämns däremot i större utsträckning än föräldrar av pojkar, medan ordningen bland flickor är den omvända.

När det gällt elevernas preferenser har svarsalternativen varit ömsesidigt uteslutan-

de, dvs. eleverna har fått ange endast ett alternativ ifråga om vart de helst vänder sig för att få information. Det visar sig ifråga om sexualkunskap att böcker kommer främst, nämnt av 55 %. Ingen skillnad föreligger på denna punkt mellan pojkar och flickor. Föräldrar och kamrater har som föredragna informationskällor väsentligt mindre betydelse om man jämför med den roll de spelat som faktiskt uppgivna informationskällor. Det är vidare tydligt att eleverna inte gärna vänder sig till lärare.

Böcker är även ifråga om samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad den informationskälla man föredrar. Liksom ifråga om sexualkunskap gäller här att böcker spelar väsentligt större roll i gymnasiet än i grundskolan.

Föräldrar och kamrater (både skolkamrater och andra kamrater) nämns i ungefär samma utsträckning som mest föredragna rådgivare ifråga om normer för sexuellt samliv (28 resp. 25 %). Kamrater har därmed ifråga om normer fått ökad betydelse jämfört med den roll de tilldelats som informationskällor för sexualkunskap och för samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad. Det kan slutligen noteras att på denna punkt, gällande vart man helst vänder sig för att få råd ifråga om normer, är skillnaderna mindre mellan eleverna i gymnasiet och grundskolans elever än ifråga om de informationskällor man föredrar när det gäller sexualkunskap och samhällsfrågor med anknytning till sexualliv och samlevnad.

Bilaga 1 Tabell över slumpfel vid olika procenttal och urvalsstorlekar*

Antal i urvalet	Observerat procenttal									
	95 eller 5	90 eller 10	85 eller 15	80 eller 20	75 eller 25	70 eller 30	65 eller 35	60 eller 40	55 eller 45	50
100	2,18	3,00	3,57	4,00	4,33	4,58	4,77	4,90	4,97	5,00
200	1,54	2,12	2,52	2,83	3,06	3,24	3,37	3,46	3,52	3,54
300	1,26	1,73	2,06	2,31	2,50	2,65	2,75	2,83	2,87	2,89
400	1,09	1,50	1,79	2,00	2,17	2,29	2,38	2,45	2,49	2,50
500	0,97	1,34	1,60	1,79	1,94	2,05	2,13	2,19	2,22	2,24
600	0,89	1,22	1,46	1,63	1,77	1,87	1,95	2,00	2,03	2,04
700	0,82	1,13	1,35	1,51	1,64	1,73	1,80	1,85	1,88	1,89
800	0,77	1,06	1,26	1,41	1,53	1,62	1,69	1,73	1,76	1,77
900	0,73	1,00	1,19	1,33	1,44	1,53	1,59	1,63	1,66	1,67
1 000	0,69	0,95	1,13	1,26	1,37	1,45	1,51	1,55	1,57	1,58
1 100	0,66	0,90	1,08	1,21	1,31	1,38	1,44	1,48	1,50	1,51
1 200	0,63	0,87	1,03	1,15	1,25	1,32	1,38	1,41	1,44	1,44
1 300	0,60	0,83	0,99	1,11	1,20	1,27	1,32	1,36	1,38	1,39
1 400	0,58	0,80	0,95	1,07	1,16	1,22	1,27	1,31	1,33	1,34
1 500	0,56	0,77	0,92	1,03	1,12	1,18	1,23	1,26	1,28	1,29

* Beräknad enligt formeln $\sqrt{\frac{p \cdot q}{n}}$

där p = procent med viss egenskap

q = 100-p

n = urvalsstorlek

Osäkerheten i olika procenttal anges lämpligen med $\pm 2 \times$ det slumpfel som framgår av tabellen ovan.

ENKÅT I GYMNASIETS ÅRSKURS III
HÖSTTERMINEN 1968

För U:s anteckningar:

-1 ☐	-2 -3 ☐	-4 -5 ☐	-6 -7 -8 -9 ☐	-10 -11 -12 ☐	-13 ☐
Kort- typ	Kommun	Län	Ip	Loko	Ort- typ

=====

Frågorna besvaras genom markering med x i passande ruta

1. Detta formulär besvaras av en

-14

- 1 Pojke 2 Flicka

2. Vilken linje gick Du på förra läsåret (67/68)?

-15

- 1 Humanistisk 4 Samhällsvetenskaplig
2 Ekonomisk 5 Naturvetenskaplig
3 Teknisk

För de följande frågorna skall Du ange om ett påstående är rätt eller fel. Du har också möjlighet att svara "Vet ej".

3. Äggceller bildas i livmodern.

-16

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

4. Alla preventivmedel ger ett säkert skydd mot könssjukdomar.

-17

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

5. Östrogen är ett kvinnligt könshormon.

-18

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

-19

6. Äggstockarna producerar testosteron.

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

-20

7. Hos mannen finns bara en X-kromosom.

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

-21

8. Mödomshinnan försvinner i samband med att menstruationerna börjar.

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

-22

9. För att en kvinna skall kunna få barn måste båda äggstockarna vara funktionsdugliga.

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

-23

10. Sterilitet hos en individ omöjliggör samlag.

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

-24

11. Möjligheten för befruktning är störst just mitt emellan två menstruationer.

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

- 25 12. Blottare är farliga personer som oftast tillgriper våld.
- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej
- 26 13. Det första tecknet på att man är med barn är alltid att man känner sig illamående på kvällarna.
- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej
- 27 14. Enäggstvillingar är alltid av samma kön.
- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej
- 28 15. Placenta är en körtel i hjärnan.
- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej
- 29 16. Progesteron och gulkroppshormon är samma sak.
- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej
- 30 17. Anlag till brunögdhet är dominant.
- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej
- 31 18. Dröppel är ett annat namn för syfilis.
- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

19. Spontan abort kallas även missfall.

-32

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

20. Praktiskt taget alla experter är eniga om att onani är ofarligt.

-33

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

21. Exhibitionister tycker om att visa sina könsorgan.

-34

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

22. Efterbörd kallas det när det andra barnet av ett tvillingpar föds fram.

-35

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

För de följande frågorna skall Du ange vilket svarsalternativ som är det rätta. Du har också möjlighet att svara "Vet ej".

23. Hur vanligt tror Du att det är med missfall? Tror Du att missfall inträffar ungefär i

-36

- 1 Vart tionde havandeskap
2 Vart femtionde eller
3 Vart hundra havandeskap?
4 Vet ej

24. Den vanligaste könssjukdomen i Sverige är

-37

- 1 Syfilis
2 Gonorré
3 Vet ej

25. Befruktningen - sammansmältning av ägg och sädescell - sker

- 1 I livmodern
2 I äggledaren
3 I äggstocken
4 Vet ej

-38

-39 -40

Följande frågor rör den sexualundervisning Du kan ha fått i årskurs II förra läsåret (67/68).

26. Fick Du undervisning eller upplysning förra läsåret om olika preventivmedel?

- 1 Ja, rätt mycket
2 Ja, en del
3 Nej, ingen alls
4 Minns ej

-41

27. Fick Du undervisning eller upplysning i skolan förra läsåret om sådana saker som berörts i frågorna 3 t.o.m. 25?

- 1 Ja, om det mesta
2 Ja, om en del
3 Nej FORTSÄTT MED FRÅGA 35
4 Minns ej FORTSÄTT MED FRÅGA 35

-42

OM JA PÅ FÖREGÅENDE FRÅGA:

28. Av vem eller vilka fick Du förra läsåret undervisning eller upplysning i sexualkunskap?

- 1 Lärare
1 Skolläkare
1 Skolkurator
1 Annan person som tjänstgör vid skolan. Ange vem!
.....
1 Person som ej tjänstgör vid skolan

-43

-44

-45

-46

-47

29. Undervisades pojkar och flickor tillsammans under de lektioner som ägnades åt sexualkunskap?
- 48
- 1 Ja, hela tiden
- 2 Ja, en del av tiden
- 3 Nej
- 4 Minns ej
30. Visades film eller bildband vid undervisningen?
- 49
- 1 Ja
- 2 Nej
- 3 Minns ej
31. Fick ni höra någon bandinspelning vid undervisningen?
- 50
- 1 Ja
- 2 Nej
- 3 Minns ej
32. Fick ni fråga och diskutera i anknytning till undervisningen?
- 51
- 1 Ja
- 2 Ja, men bara skriftliga frågor
- 3 Nej
- 4 Minns ej
33. Vad anser Du om den sexualundervisning Du fick förra läsåret?
- 52
- 1 Mycket bra
- 2 Ganska bra
- 3 Varken bra eller dålig
- 4 Ganska dålig
- 5 Mycket dålig
- 6 Vet ej

34. Tycker Du att sexualundervisningen har framställt sexuallivet som någonting positivt eller negativt?

- 1 Positivt
- 2 Negativt
- 3 Varken positivt eller negativt
- 4 Vet ej

-53

35. Tycker Du att det är bra att sexualkunskap, dvs sådant som behandlats i frågorna 3 t.o.m. 25 ingår i undervisningen?

- 1 Ja
- 2 Nej
- 3 Vet ej

-54

36. Skulle Du önskat att skolan gett Dig mer upplysning än nu om detta?

- 1 Ja, mycket mer
- 2 Ja, något mer
- 3 Nej
- 4 Vet ej

-55

37. Du har kanske fått reda på en del om dessa saker från annat håll än i skolan. Kryssa för högst tre sätt på vilka Du fått reda på dessa saker.

- 1 Har ej fått reda på något utanför skolan
- 1 Av föräldrar
- 1 Av syskon
- 1 Av skolkamrater
- 1 Av andra kamrater
- 1 På föreningar och möten
- 1 I böcker
- 1 I tidningar
- 1 På film
- 1 Från TV och radio
- 1 Från annat håll Ange vilket!

-56

-57

-58

-59

-60

-61

-62

-63

-64

-65

-66

38. Om Du ville få reda på något som rör sexualkunskap, vart skulle Du då i de flesta fallen vända Dig? Läs igenom alla svarsalternativen och markera sedan endast ett av dem.

-67

- 0 Tidningar
- 1 Böcker
- 2 Skolkamrater
- 3 Andra kamrater
- 4 Syskon
- 5 Föräldrar
- 6 Skolläkare
- 7 Skolsköterska
- 8 Lärare
- 9 Annat håll. Ange vilket!

För de följande frågorna skall Du ange om ett påstående är rätt eller fel. Du har också möjlighet att svara "Vet ej".

39. Hemskillnad och äktenskapsskillnad är samma sak.

-68

- 1 Rätt
- 2 Fel
- 3 Vet ej

40. Med äktenskapsförord menar man det tal som prästen håller till brudparret vid vigseln.

-69

- 1 Rätt
- 2 Fel
- 3 Vet ej

41. En arbetsgivare får inte avskeda en kvinna från arbetet på grund av att hon väntar barn.

-70

- 1 Rätt
- 2 Fel
- 3 Vet ej

42. Enligt lagen kan en gravid kvinna få abort om hon ej fyllt 15 år och hennes föräldrar lämnar sitt samtycke till aborten.

1 Rätt

2 Fel

3 Vet ej

-71

43. Den som vet eller misstänker att han har en könssjukdom är enligt svensk lag förbjuden att ha samlag.

1 Rätt

2 Fel

3 Vet ej

-72

44. En person som talar om vart man kan vända sig för att få illegal (illegal = olaglig) abort kan straffas.

1 Rätt

2 Fel

3 Vet ej

-73

45. Enligt svensk lag straffas vuxen person som har samlag med person under 15 år.

1 Rätt

2 Fel

3 Vet ej

-74

46. Enligt svensk lag är alla homosexuella handlingar straffbara.

1 Rätt

2 Fel

3 Vet ej

-75

47. För att en flicka skall få ett pessar inprovat måste hon enligt lag vara lägst 17 år.

1 Rätt

2 Fel

3 Vet ej

-76

-77

48. Moderskapspenning ges endast till mindre bemedlade mödrar.

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

-78

49. Alla gravida kvinnor får tandvårdsbidrag.

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

-79

50. Mödravårdscentralerna ger kostnadsfri rådgivning.

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

-80

51. En gift kvinna måste anta makens efternamn.

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

-1

2

Korttyp 2

-10

52. Kusiner får inte gifta sig med varandra.

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

-11 -12

Följande frågor rör den undervisning om samhällsfrågor med anknytning till sexuallivet Du kan ha fått i årskurs II förra läsåret.

-13

53. Fick Du undervisning eller upplysning förra läsåret i skolan om sådant som berörts i frågorna 39 t.o.m. 52?

- 1 Ja, om det mesta
2 Ja, om en del
3 Nej
4 Minns ej

FORTSÄTT MED FRÅGA 56

FORTSÄTT MED FRÅGA 56

OM JA PÅ FÖREGÅENDE FRÅGA:

54. Fick Ni fråga och diskutera i anknytning till denna undervisning?

- 1 Ja
2 Nej
3 Minns ej

-14

55. Vad anser Du om den undervisning Du fick på det här området?

- 1 Mycket bra
2 Ganska bra
3 Varken bra eller dålig
4 Ganska dålig
5 Mycket dålig
6 Vet ej

-15

56. Tycker Du att det är bra att samhällsfrågor med anknytning till sexuallivet, dvs sådant som behandlats i frågorna 39 t.o.m. 52, ingår i undervisningen?

- 1 Ja
2 Nej
3 Vet ej

-16

57. Skulle Du önskat att skolan gett Dig mer upplysning än nu om detta?

- 1 Ja, mycket mer
2 Ja, något mer
3 Nej
4 Vet ej

-17

58. Du har kanske fått reda på en del om dessa saker från annat håll än i skolan. Kryssa för högst tre sätt på vilka Du fått reda på om dessa saker.

- 18 1 Har ej fått reda på något utanför skolan
- 19 1 Av föräldrar
- 20 1 Av syskon
- 21 1 Av skolkamrater
- 22 1 Av andra kamrater
- 23 1 På föreningar och möten
- 24 1 I böcker
- 25 1 I tidningar
- 26 1 På film
- 27 1 Från radio och TV
- 28 1 Från annat håll. Ange vilket!

59. Om Du ville få reda på något som rör samhällsfrågor med anknytning till sexuallivet, vart skulle Du då i de flesta fallen vända Dig? Läs igenom alla svarsalternativen och markera sedan endast ett av dem!

- 29 0 Tidningar
- 1 Böcker
- 2 Skolkamrater
- 3 Andra kamrater
- 4 Syskon
- 5 Föräldrar
- 6 Skolläkare
- 7 Skolsköterska
- 8 Lärare
- 9 Annat håll. Ange vilket!

För de följande frågorna skall Du ange om ett påstående är rätt eller fel. Du har också möjlighet att svara "Vet ej".

60. Homosexualitet har fördömts av alla folk i alla tider.

- 30 1 Rätt
- 2 Fel
- 3 Vet ej

61. Det förekommer inom vissa kulturer att man allmänt uppmuntrar till föräktenskapliga förbindelser.

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

-31

62. Lagstiftningen om abort är ungefär densamma i de flesta länder.

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

-32

63. Den katolska kyrkan har en strängare inställning till födelsekontroll än de protestantiska kyrkorna.

- 1 Rätt
2 Fel
3 Vet ej

-33

-34

64. Behandlades i sexual- och samlevnadsundervisningen som Du fick förra läsåret sådant som har berörts i frågorna 60 t.o.m. 63, d.v.s. sexual- och samlevnadsfrågor inom olika länder, religioner och tider?

- 1 Ja, rätt mycket
2 Ja, en del
3 Nej
4 Minns ej
5 Fick ej sexual- och samlevnadsundervisning förra läsåret

-35

65. Tycker Du att det är bra att sådana frågor tas upp i undervisningen?

- 1 Ja
2 Nej
3 Vet ej

-36

66. Skulle Du önskat att skolan gett Dig mer upplysning eller undervisning än nu om detta?

- 1 Ja, mycket mer
2 Ja, något mer
3 Nej
4 Vet ej

-37

-38

67. Vad tror Du skolan vill att man skall tycka om sexuellt samliv mellan ungdomar i Din egen ålder?

- 1 Att det absolut inte får förekomma
- 2 Att man måste ha stadigt sällskap för att ha sexuellt samliv
- 3 Att det räcker med att man träffas mera tillfälligt för att ha sexuellt samliv
- 4 Skolan vill att man bildar sig en egen uppfattning att handla efter
- 5 Skolan intresserar sig inte alls för denna fråga
- 6 Vet ej

-39

68. Vad tror Du Dina föräldrar tycker om sexuellt samliv mellan ungdomar i Din egen ålder?

- 1 Att det absolut inte får förekomma
- 2 Att man måste ha stadigt sällskap för att ha sexuellt samliv
- 3 Att det räcker med att man träffas mera tillfälligt för att ha sexuellt samliv
- 4 Föräldrarna vill att man bildar sig en egen uppfattning att handla efter
- 5 Föräldrarna intresserar sig inte alls för denna fråga
- 6 Vet ej

-40

69. Vad tror Du Dina kamrater tycker om detta?

- 1 Att det absolut inte får förekomma
- 2 Att man måste ha stadigt sällskap för att ha sexuellt samliv
- 3 Att det räcker med att man träffas mera tillfälligt för att ha sexuellt samliv
- 4 Kamraterna har ingen speciell åsikt om detta
- 5 Vet ej

-41

70. Vad tycker Du själv om detta?

- 1 Att det absolut inte får förekomma
- 2 Att man måste ha stadigt sällskap för att ha sexuellt samliv
- 3 Att det räcker med att man träffas mera tillfälligt för att ha sexuellt samliv
- 4 Vet ej

71. Behandlades i sexual- och samlevnadsundervisningen, som Du fick förra läsåret, olika åsikter om sexuellt samliv mellan ungdomar i Din egen ålder, d.v.s. sådant som berörts i frågorna 67 t.o.m. 70?

1 Ja, rätt mycket

2 Ja, en del

3 Nej FORTSÄTT MED FRÅGA 73

4 Minns ej FORTSÄTT MED FRÅGA 73

5 Fick ej sexual- och samlevnadsundervisning förra läsåret.
FORTSÄTT MED FRÅGA 73.

OM JA PÅ FÖREGÅENDE FRÅGA:

72. Fick Ni fråga och diskutera i samband med att sexuellt samliv mellan ungdomar behandlades?

1 Ja

2 Nej

3 Minns ej

73. Tycker Du att det är bra att sådana här saker diskuteras i skolan?

1 Ja

2 Nej

3 Vet ej

74. Skulle Du önskat att det i skolan diskuterats mer än nu kring detta?

1 Ja

2 Nej

3 Vet ej

75. Du har kanske diskuterat detta vid andra tillfällen än under skollektioner? Kryssa för högst två alternativ.

1 Har ej diskuterat detta vid andra tillfällen

1 Med föräldrar

1 Med syskon

1 Med skolkamrater

1 Med andra kamrater

1 Med annan person

76. Om Du skulle vilja få något råd i dessa frågor, vart skulle Du då helst vända Dig? Läs igenom alla svarsalternativen och markera sedan endast ett av dessa.

- 1 Skolkamrater
- 2 Andra kamrater
- 3 Syskon
- 4 Föräldrar
- 5 Skolläkare
- 6 Skolsköterska
- 7 Lärare
- 8 Annan person

-52

77. Berördes vid något tillfälle i sexual- och samlevnadsundervisningen som Du fick förra läsåret äktenskapets uppgift och mening?

- 1 Ja
- 2 Nej
- 3 Minns ej
- 4 Hade ej sexual- och samlevnadsundervisning förra läsåret.
FORTSÄTT MED FRÅGA 79.

-53

OM DU FICK SEXUAL- OCH SAMLEVNADSUNDERVISNING FÖRRA LÅSÅRET

78. Behandlades i denna undervisning problem som kan uppstå i ett äktenskap?

- 1 Ja
- 2 Nej
- 3 Minns ej

-54

79. Försök att uppskatta ungefär hur många lektionstimmar totalt som förra läsåret ägnades åt sexual- och samlevnadsundervisning, d.v.s. sådant som behandlats i detta formulär.

... timmar

- 9 Minns ej

-55

80. När tycker Du att det vore lämpligt att undervisning om preventivmedel förekom första gången?

- 1 Bör inte alls förekomma
- 2 Årskurs 1-3 i grundskolan
- 3 Årskurs 4-6 i grundskolan
- 4 Årskurs 7-9 i grundskolan
- 5 Senare
- 6 Vet ej

-56

81. När tycker Du att det vore lämpligt att undervisning om samlag förekom första gången?

- 1 Bör inte alls förekomma
- 2 Årskurs 1-3 i grundskolan
- 3 Årskurs 4-6 i grundskolan
- 4 Årskurs 7-9 i grundskolan
- 5 Senare
- 6 Vet ej

-57

82. Vem tycker Du i första hand bör ge sexualundervisning i skolan? Markera endast ett alternativ.

- 1 Någon av skolans lärare
- 2 Skolläkaren
- 3 Skolsköterskan
- 4 Någon expert som kommer på besök till skolan
- 5 Vet ej

-58

83. Skulle Du vilja ha:

a) Fler bildband och filmer i skolundervisningen som behandlar sexual- och samlevnadsfrågor?

- 1 Ja
- 2 Nej
- 3 Vet ej

-59

b) Tillfälle till mer diskussion i klassen om sådana frågor?

-60

- 1 Ja
- 2 Nej
- 3 Vet ej

c) Tillfälle till enskilt samtal om Dina personliga problem på det här området?

-61

- 1 Ja
- 2 Nej
- 3 Vet ej

TILL SIST VILL VI STÄLLA NÅGRA FRÅGOR OM DIG SJÄLV OCH DIN FAMILJ.

-62

84. Vilket yrke har (hade) Din far eller Din målsman:
Ange yrket så utförligt Du kan (t.ex. "försäljare i varuhus").

.....
.....

85. Hur skulle Du vilja beteckna Dina föräldrars inställning till religion?

-63

- 1 Båda föräldrarna är religiösa eller kyrkliga
- 2 En av föräldrarna är religiös eller kyrklig
- 3 Ingen av föräldrarna är religiös eller kyrklig
- 4 Vet ej

86. Brukar Dina föräldrar (målsman) ange hur dags Du skall vara hemma på kvällarna?

-64

- 1 Alltid
- 2 Ofta
- 3 Ibland
- 4 Aldrig

87. Räkna Du till Dina bästa vänner

-65

- 1 både pojkar och flickor
- 2 bara pojkar
- 3 bara flickor?
- 4 Har inga bästa vänner

88. Har Du nu stadigt sällskap?

-66

- 1 Ja
- 2 Nej

TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

Genom att svara på dessa frågor har Du lämnat Ditt bidrag till en vetenskaplig undersökning om sexual- och samlevnadsundervisning i gymnasiet.

Lägg formuläret i kuvertet och klistra igen det.

Bilaga 3 Skrivelse till rektorer

Till rektor

Den 9 oktober 1964 tillsattes av Kungl. Maj:t en utredning rörande sexual- och samlevnadsfrågor i undervisnings- och upplysningsarbetet. På uppdrag av utredningen utför statistiska centralbyråns utredningsinstitut bl. a. enkätundersökning bland elever som läsåret 1967/68 gick i gymnasiets årskurs 2.

Syftet med undersökningen är att kartlägga elevernas kunskaper i sexual- och samlevnadsfrågor och elevernas upplevelse av och önskemål beträffande undervisningen i dessa frågor. Frågorna avser den undervisning i sexual- och samlevnadsfrågor eleverna erhållit i gymnasiets årskurs 2. Elevernas vanor och erfarenheter inom detta område kommer *inte* att beröras.

Frågorna har formulerats i samarbete med ledamöterna i utredningen nämligen:

Maj-Briht Bergström-Walan, fil. lic. leg. barnmorska

Carl Gustaf Boëthius, chefredaktör för tidskriften *Vår Kyrka*.

Rolf Granstrand, fil. stud, f. d. ordförande i SECO

Birgitte Heeger, fil. kand, f. d. rikkonsulent i Svenska Misionförbundets Ungdom (SMU)

Ragnar Lund, undervisningsråd

Ottar Ottersen, pastorsadjunkt, studierektor i Sveriges Kyrkliga Studieförbund (SKS)

Gösta Rodhe, skolöverläkare i Skolöverstyrelsen

Thorsten Sjövall, leg. läk., ordförande i RFSU

Torsten Wickbom, rektor vid Katrineholms gymnasialskola

Frågeformuläret har underställts Skolöverstyrelsen, som givit sitt bifall till undersökningen. Även Målsmännens Riksförbund har informerats om undersökningen.

Lämnade uppgifter är konfidentiella och får enligt sekretesslagen inte utlämnas. Grundmaterialet kommer endast att användas inom utredningsinstitutet för framställning av statistiska tabeller som tillställs uppdragsgivaren. Någon särredovisning för enskilda skolor kommer inte att ske.

Undersökningen omfattar 1 500 elever slumpmässigt uttagna bland samtliga elever som läsåret 67/68 gick i årskurs 2. Vilken/Vilka elev/er som blivit uttagna i Er skola går att få fram med hjälp av den bifogade förteckningen (bilaga 1).

Enkätundersökningen kommer att äga rum den 16–27 september i skolan. Ett av utredningsinstitutets lokalombud kommer att ta kontakt med Er någon gång under tiden 4–13 september. Avsikten är att ombudet därvid skall inhämta uppgifter om de uttagna elevernas namn och få anvisning om lämplig tidpunkt och lokal för enkätundersökningen. Utförligare anvisningar lämnas i bilagan.

Upplysningar lämnas av aktuarie Karin Herbst, tel. 08/63 05 60 ankn. 197.

Vi tackar på förhand för Er värdefulla
medverkan.

Högaktningsfullt

Statistiska centralbyråns
utredningsinstitut

Edmund Rapaport
Byråchef

Utredningen rörande sexual-
och samlevnadsfrågor

Ragnar Lund
Undervisningsråd

Följande elever har blivit uttagna i

ID-nr för SCB	Klass läsåret 1967/68	Elev- nummer	Namn (ifylles av rektor)	Klass läsåret 1968/69	(ifylles av rektor)
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

För att identifiera eleverna behövs en förteckning över eleverna i den aktuella klassen läsåret 1967/68. Förteckningen skall avse förhållandena i klassen vid vårterminens slut. Under läsåret avflyttade elever skall ha strukits och nyttillkomna elever medtagits i förteckningen. Eleverna ordnas i alfabetisk ordning efter namn, oberoende av kön. Den elev, som i den alfabetiska förteckningen har det ordningsnummer som angivits ovan, skall deltaga i undersökningen. Det är mycket viktigt att just denna elev uttages. Eleven kan icke ersättas av någon annan. Om klassen inte har så många elever som ordningsnumret anger, skall ingen elev uttagas i denna klass. Om den uttagne eleven detta läsår inte går i samma skola, skall detta meddelas vårt lokalombud och om möjligt även uppgift om var eleven kan nås.

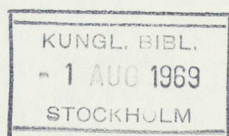
Det är viktigt att de uttagna eleverna inte underrättas för långt i förväg om att han/hon skall deltaga i undersökningen. Besked bör därför ges tidigast den dag undersökningen äger rum. Meddelandet bör ske så avdramatiserat som möjligt. Det kan vara lämpligt att betona att eleven utvalts helt slumpmässigt så att han/hon inte känner sig stå i någon särställning i förhållande till sina kamrater.

Enkäten avses äga rum någon av dagarna under tiden 16-27 september 1968. De elever som blivit uttagna samlas i den lokal och vid den tidpunkt som överenskommits mellan rektor och utredningsinstitutets lokalombud. Vårt lokalombud kommer att närmare presentera undersökningen, framhålla att uppgifterna är strängt konfidentiella och övervaka ifyllandet av formuläret. Den tid som krävs kommer inte att överstiga en lektionstimme. Det är naturligtvis önskvärt att *samtliga* de elever, som uttagits vid skolan, besvarar enkäten vid samma tillfälle.

Rektors medverkan i denna undersökning består enligt ovanstående i att:

1. Identifiera de utvalda eleverna.
2. Ge vårt lokalombud anvisning om lämplig tidpunkt och lokal för enkätens genomförande.
3. Underrätta eleven om tid och plats för undersökningen.

Denna blankett behålles av rektor och skall *ej* återsändas till utredningsinstitutet.

Nordisk udredningsserie (Nu) 1969

Kronologisk förteckning

1. Utvidgat nordiskt ekonomiskt samarbete.
2. Laajennettu pohjoismainen taloudellinen yhteistyö.
3. Nordforsks miljövårdsutredning.
4. Förslag till utbyggnad av den samnordiska fortbildningen för journalister.
5. Konsumentupplysning i undervisningen.
6. Sjätte nordiska samekonferensen i Hetta.

Statens offentliga utredningar 1969

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Faktisk brottslighet bland skolbarn. [1]
Bostadsrätt. [4]
Utsökningsrätt IX. [5]
Kungörelseannonsering. [7]
ADB inom inskrivningsväsendet. [9]
Ny gruvlag. [10]
Internationell adoptionsrätt. [11]
Ny valteknik. [19]
Ämbetsansvaret. [20]

Försvarsdepartementet

Ekonomisystem för försvaret. [24]
Planering och programbudgetering Inom försvaret. [25]

Socialdepartementet

Ett renare samhälle. [18]

Kommunikationsdepartementet

Ny sjöarbetstidslag. [3]
Hamnutredningen. 1. De svenska hamnarna. [22] 2.
Bilagor. [23]
Skolskjutsarna och trafiksäkerheten. [26]

Finansdepartementet

Förenklad obligationshantering. [13]
Lagstiftning om värdepappersfonder m. m. och om
stämpelskatt på värdepapper. [16]
Nya mynt. [17]

Utbildningsdepartementet

Om sexuallivet i Sverige. [2]
Sexualkunskapen på grundskolans högstadium. [8]
Regionmusik. [12]
Filmen — censur och ansvar. [14]
Sexualkunskapen i gymnasiet. [28]

Jordbruksdepartementet

Växtförädlarrätt. [15]

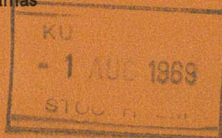
Inrikesdepartementet

Skogsindustri i södra Sverige. [21]
Länsplanering 1967. [27]

Civildepartementet

Offentliga tjänstemäns bisysslor. [6]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.

Esselte AB. Stockholm 1969